

OSMANLI'DAN BU YANA TÜRKİYE'DE KAPİTALİZMİN GELİŞME DİYALEKTİĞİ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: 1950 DEVRİMİ...

Münir Aktolga
Ağustos 2011

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ: DEVRİM NEDİR-"VAROLUŞUN GENEL İZAFİYET TEORİSİ".....	1
ÜRETİCİ GÜÇLER NEDİR, ÜRETİCİ GÜÇLERİN GELİŞMESİNİN ANLAMI NEDİR.	5
ÜRETİCİ GÜÇLERİN GELİŞMESİ	6
TEKRAR "ÇELİŞKİ" KAVRAMI VE TOPLUMSAL DEVRİM	8
YA PEKİ DEVLETÇİ KAPİTALİZM, O GELİŞTİRMİYOR MU ÜRETİCİ GÜÇLERİ!.....	10
OSMANLI SİSTEMİNİN YAPISI VE DIŞ DİNAMİĞİN ETKİSİ ALTINDA KAPİTALİZMİN GELİŞME SÜRECİ..DEVİRİM, KARŞI DEVRİM DİYALEKTİĞİ.....	12
DEVLET ÜSTE ÇIKIYOR.....	22
SAVAŞ VE SONRASI.....	26
ÇOK PARTİLİ DÜZENE GEÇİŞTE İÇ VE DIŞ DİNAMİKLERİN ETKİLEŞİMİ.....	29
1950'DE NE OLDU, DP'NİN İKTİDARA GELİŞİ NEDEN BİR DEVRİMDİR.....	31
ŞU "TOPRAK REFORMU" MESELESİ!.....	38
DEMOKRAT PARTİ İKTİDARI.....	39
KENDİ KARŞITINI YARATARAK VAROLMAK.....	41
VE 27 MAYIS: KARŞI DEVRİM Mİ "ÖZGÜRLÜKLER ORTAMI" YARATICISI MI?.....	42
DARBELER VE TOPLUMSAL GERİYİ BESLEME-feedback- SİSTEMİ.....	43

GİRİŞ: DEVRİM NEDİR-"VAROLUŞUN GENEL İZAFİYET TEORİSİ"..

Biraz uzunca bir giriş olacak bu, ama olsun! "1950 Devrimi'nden" bahsediyoruz, sıradan bir olaydan değil!

Birçok kişinin daha işin başında, başlığı okur okumaz reaksiyon göstereceğini ve o klasik Kemalist-"devrimci-solcu" edasıyla, "sen, emperyalizmin ve yerli işbirlikçilerinin Cumhuriyet Devrimi'ne karşı gerçekleştirdikleri karşı devrimi devrim olarak nitelendiriyorsun" diyerek bana küfredeceğini biliyorum¹!. Bu türden reaksiyonlar karşısında, ne yaparsam yapayım, benim açımdan, hamama giren terler demekten başka çare olmadığını da farkındayım! Ancak, ben gene de elimden geleni yapmaya çalışacağım, onlara ise, eğer halâ bu ülkede ayaklarını yere basarak siyaset yapmak istiyorlarsa, "ezberlerini bozmak" kalıyor geride!

1950'de DP'nin iktidara gelmesinin, basit bir iktidar değişimi olayı-yani, aynı sistemin içinde, bir burjuva fraksiyonunun yerine bir başkasının iktidara geçmesi olayı-olmanın ötesine geçerek neden bir devrim olduğunu ele almadan önce, en genel, en soyut anlamıyla devrim'den, devrim anlayışından bahsetmek istiyorum. Çünkü, sadece Türkiye'de de değil, özellikle 1989'da "Sosyalist Sistem'in" çökmesinden sonra bütün dünyada en çok tartışılan kavramlardan birisi bu şimdi. Bu tartışmalarda kafa karıştıran nokta ise, her zaman olduğu gibi, olayın, yani devrim anlayışının pozitivist

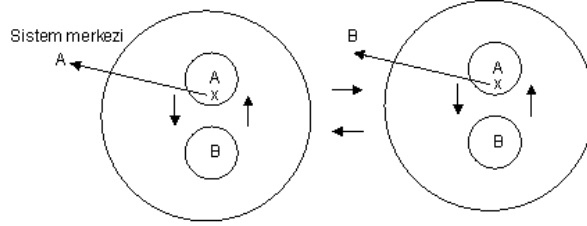
¹ „27 Mayıs Anayasası'nın getirdiği demokratik özgürlüklerden yararlanarak ortaya çıkan”, Devlet sınıfının burjuvaziye karşı yedek güç olarak yetiştirdiği Atatürk milliyetçisi devşirme bir "soldan" daha başka ne beklenir ki! Kimse kızmasın, hepimiz Bursa Nutku'nu okuyarak "burjuva düşmanı-solcu" olmadık mı sonunda! Kemalizmle Marksizm ilişkisinden "Devletçi" bir "Türk ve Kürt solu" yaratan ilginç bir ülkedir benim ülkem..

yorumu. Bu nedenle, yazıya buradan-devrim anlayışından-başlamanın doğru olacağını düşündüm. **Evet, devrim nedir?**

En genel anlamda, bir durumdan bir başka duruma geçiştir devrim! Peki ama, durum nedir o zaman, kim, nasıl geçiyor bir durumdan bir başka duruma? Almanca'da Objekt, İngilizce'de object, Türkçe'de ise obje, ya da nesne-cisim olarak ifade ettiğimiz "şey"ler-varlıklar, karşılıklı ilişki-etkileşme süreci içinde birbirlerini yaratarak, birbirlerine göre varolurlarken sürekli bir durum değişikliği içinde gerçekleşirler. Yani, bizim varolmak dediğimiz şey-hal, daima, bir durumdan bir başka duruma geçerken ortaya çıkan izafi bir oluşumdur. Doğa, insanla kendi bilincine varıyor derken kastedilen de, aslında bütün bu olup bitenlerin bilgisinin üretilmesinden ibarettir. Her anın içinde, objektif-izafi bir gerçeklik olarak varolan-ve bütün bir evreni kapsayan-değişim içinde varolma diyalektiğinin insanla birlikte bilince çıkmasıdır.

Büyük tabloyu bu şekilde ortaya koyduktan sonra iş biraz daha basitleşiyor gibi! Şimdi karşımıza çıkan soru şudur: **O, her anın içinde değişerek-değişirken varolan, bizim bazan "şeyler", bazan da "nesnelere-objeler" dediğimiz varlıkların özü varoluş gerçekliği nedir?** Bu soruya daha önce şöyle cevap vermişiz:

"Bu evrende var olan her şey, kendi içinde bir AB sistemi iken, aynı anda, sistem merkezinde temsil olunan varlığıyla, bir başka AB sisteminin içinde A ya da B olarak da yer alır, var olur (buradaki A ve B rasgele-sembolik ifadelerdir)².

"Birşey"in, ya da "herşeyin" anatomisi..

Aynı oluşumu şöyle de ifade edebiliriz: Her sistem, ya da her varlık, "dışardan"-çevreden-gelen madde-enerjiyi-informasyonu kendi içindeki bilgiyle değerlendirerek işlerken (bu bilgi daima A ile B arasındaki ilişkilerle kayıt altında tutulur), dışardan gelen etkiye karşı bir cevap-reaksiyon olarak varolur ; bu informasyona kaynak teşkil eden nesneyle birlikte oluşturulan bir AB sisteminin içinde, bu sistemin bir parçası şeklinde izafi bir gerçeklik olarak ortaya çıkar".

Özetlersek:

1-Her durumda, önce, bir A ve bir B, karşılıklı ilişki-etkileşme içinde sıfır noktasıyla temsil olunan izafi bir denge hali oluşturarak³ dışardan, çevreden gelen etkiyi -kendi aralarındaki ilişkiyle kayıt altında tutulan bilgiyle- değerlendirip işleyecek potansiyel bir varoluş zeminini yaratmış oluyolar⁴.

2-Bizim, "zıtların birliği" olarak tanımladığımız bu potansiyel varoluş zemininin belirli bir kimlikle objektif izafi bir gerçeklik olarak ortaya çıkışı ise, ancak, aynı anda çevreyle ilişkiye bağlı olarak gerçekleşen bir değişim süreci içinde ortaya çıkıyor⁵.

² www.aktolga.de 4. Çalışma

³ Dengeden kasıt, karşılıklı etkilerin belirli bir sıfır noktasını oluşturarak "zıtların birliği" dediğimiz belirli bir varoluş-sistem zeminini yaratmalarıdır.

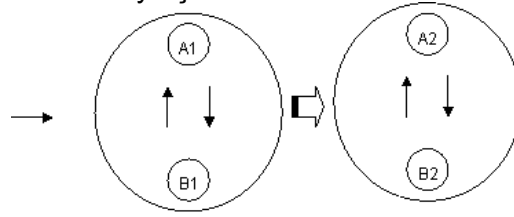
⁴ Hem A ve B'nin, hem de bu ikisinin ilişkisinden doğan sistem adını verdiğimiz ortak zeminin potansiyel varlığı kimliği böyle ortaya çıkıyor. Ama aynı anda bir de çevreyle olan ilişki-etkileşme var ki, sürece katılan bütün unsurlara objektif-izafi bir kimlik-varoluş halini kazandıran da budur.

⁵ Bütün sistemler "açık sistemdir" anlayışı buradan kaynaklanır.

3-Bu durumda, objektif-izafi bir gerçeklik olarak varolmak, daima, bir durumdan-yani A ile B'nin oluşturduğu belirli bir denge halinden-bir başka duruma, bir başka denge haline geçerken-ki biz buna devrim diyoruz-değişimle birlikte gerçekleşiyor. O halde, varoluşun-yaşamın kendisi devrimci bir süreçtir, geçiş halidir aslında. Bu anlamda hepimiz, herşey, her an devrim yaparken devrimciler olarak varoluyoruz, gerçekleşiyoruz!..Yani öyle, pozitivizmin tanımladığı gibi, varlığı kendinden menkul insanların düşünerek icat ettikleri- ve yukardan aşağıya doğru doğa'ya ve topluma attıkları, yamadıkları-birşey değildir devrim ve devrimcilik!. Doğa'nın-toplum dahil bütün sistemlerin- kendisinde varolan varoluş diyalektiğidir bu. Bize düşen, sadece, "bilincimizin" dışında varolan bu oluşumu-yani "doğa'nın diyalektiğini"- kavrayabilmek oluyor. Niye mi? Çünkü, insanın varoluş gerekçesidir bu da ondan: İnsan doğa'nın kendi bilincine varışıdır-bu bilinci üretmesidir..

Şimdi soru şu: Peki bu geçiş-yani, devrim adını verdiğimiz, bir durumdan bir başka duruma geçiş-nasıl gerçekleşiyor? Devrim dediğimiz olay, pozitivizmin iddia ettiği gibi, sadece, bir dış kuvvetin sistemi etkileyerek onu zorla değiştirmesi olmadığına göre, bir durumdan bir başka duruma geçiş nasıl gerçekleşiyor?..

Her durumda-gene ister bir atom olsun, ister bir insan, ya da toplum-bütün sistemlerde, dış kuvvetler, daima, sistemin" iç dinamikler" adını verdiğimiz iç yapısını oluşturan unsurlar (yukardaki şekilde A ve B olarak ifade ettiğimiz temel parçalar) aracılığıyla, onlarla bütünleşerek, etkide bulunurlar. Örneğin, bir atomun (bunu, A olarak bir elektron ve B olarak bir protondan oluşan basit bir Hidrojen atomu olarak düşünelim) belirli bir durumdan- "kuantum seviyesinden" (bunu şekilde A1 B1 olarak gösterirsek) bir üst seviyeye-duruma (şekilde A2 B2) çıkması için gerekli olan dış etken-enerji, foton (girdi), önce mevcut sistemle (A1 B1 ile) bağlaşıp, onun içinde işlenir ve sistemin içinde bir ürün, potansiyel yeni bir durum olarak ortaya çıkar⁶.

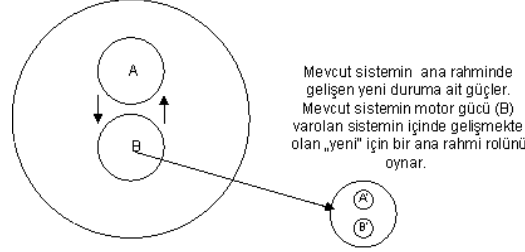
Bir Hidrojen atomunun bir durumdan- belirli bir kuantum seviyesinden-bir başka duruma geçişi..

Öyle ki, bir süre sonra artık sistemin bulunduğu enerji seviyesinin sınırları bu yeni durumu-enerji kapasitesini muhafaza edemez hale gelir. Bir üst seviyeye geçişin ön koşulu budur. Ve mevcut durumun içinde oluşan yeni sistemin güçleri, onun çerçevesini, sınırlarını aşarak, kendi enerji kapasitelerine uygun yeni bir seviyeye çıkarlar. Olay budur. Yoksa öyle mekanik bir geçiş olamaz. Dışardan bir foton geliyor, atom bir üst seviyeye çıkıyor. Ama nasıl oluyor bu? Gelen o foton önce nereye geliyor? Enerji yoğunlaşması nerede oluyor? Mevcut-varolan

⁶ Burada, dışardan gelen etkiyi değerlendirip işleyen bilgi A1 ile B1 arasındaki elektromagnetik ilişkiyle kayıt altında tutulmaktadır! Yoksa nereden bilecekti o atom dışardan gelen bir fotonun onu A2 B2 seviyesine çıkaracak özelliklere (frekansa) sahip olduğunu!..Yani öyle her gelen foton bir atomu bir üst seviyeye çıkaramaz! Gördünüz mü bak! Yani hiçte öyle, "bilgi" denilen şey sadece biz canlılarda var diye böbürlenmeyin; bu evrende varolan her "şey" belirli bir bilginin maddeleşmiş şeklidir! Bir atomdan bir galaksiye, bir bakteriden insana kadar..Adına evrim süreci dediğimiz şey mi? En basitten en karmaşık olana kadar gelişen bu maddeleşmiş bilgi insanla birlikte aynaya bakıyor ve kendisinin farkına varıyor, olay budur!.İsterseniz bu gözle-anlayışla şöyle bir aynaya bakın siz de, ne demek istediğimi o zaman daha iyi anlayacaksınız!!.. Evren, varoluş, herşey, herşeyin bilgisi-bilinci "siz"siz aslında! Ama ne ilginç değil mi: Bu sır öyle bir gizlemiş ki kendini, bu gerçeği farketmişiniz anda büyü bozuluyor ve "siz" "o"nu gizleyen bir maske haline dönüşüveriyorsunuz!..

sistemin içinde bu girdi nasıl işleniyor? Ortaya çıkan reaksiyon nedir? Yeni bir durum-çıkıtı nasıl oluşuyor? Ancak bu sorulara cevap verdikten sonradır ki problemi çözülmüş olarak görebiliriz. Neden ve nasıl sorularını atlayarak yapılacak açıklamalar eksik kalmaya mahkumdur. Bir problem ancak İnfomasyon İşleme Bilimi zemininde açıklanarak çözüldüğü zaman tam olarak çözülmüş kabul edilebilir.

Demek ki, her yeni sistem, önce eskinin içinde bir yoğunlaşma (gelişme diyelim buna) olarak oluşuyor. Ve ancak bu yoğunluk (Marksist literatürde üretici güçlerin gelişme seviyesi diyoruz biz buna) eski, yani mevcut sistemin sınırları içinde taşınamaz hale gelince doğum olayı gerçekleşiyor.

Her durumda, AB yi A temsil ettiğinden⁷, A'B' de B nin içinde-ana rahminde geliştiğinden (ana rahmindeki gelişme süreci boyunca çocuk dışardan görülmez), sürece mekanik-yüzeysel olarak bakınca, bütün olup bitenler A ile B arasındaki ilişkiye indirgenir ve denilir ki; “her durumda, A mevcut sistemi temsil ederken, B de onun zıttı olarak, onun “diyalektik devamı” olan başka bir sistemi temsil etmektedir. Sistem-üretici güçler- geliştikçe, yeniyi temsil eden B, A yı ve onun temsil ettiği sistemi yok ederek onu yerine kendisinin temsil ettiği sistemi egemen kılacaktır”! 1917 Sovyet Devrimi de dahil, 20.yy’daki devrimlerin çoğu bu anlayıştan kaynaklanmıştır.

İşte size bütün o mekanik-materyalist-bir ucu pozitivismeye uzanan (isterseniz “diyalektik materyalist” de deyin) “devrim anlayışlarının” çıkış noktası-felsefi temeli!⁸

“Marksizm işçi sınıfının bluğ çağı ideolojisidir” derken ne demek istediğimiz şimdi herhalde daha iyi anlaşılıyor olsa gerek!.İşçi sınıfının “kendisi için bir sınıf” olmaya başladığı dönemin ideolojisiydi Marksizm..Ama o dönem artık çoktan sona erdi! İşçi sınıfı, burjuvazinin inkârını gerçekleştirirken, yeni bir durumun yaratılmasına da katkıda bulunarak, kendisinin de içinde bulunduğu eski durumun topyekün inkârına neden oluyor. İçinde yaşadığımız 21.yy artık kapitalizmin modern sınıfsız toplumu-Bilgi toplumunu yaratma-doğurma dönemidir. Bu dönem, burjuvazinin yerini bilgiyi-beyin gücünü temsil eden “insanların”, işçilerin yerini de adım adım robotların almaya başladığı bir dönem olacaktır. Kapitalizmden modern sınıfsız topluma geçiş, bilginin demokratikleşmesi süreciyle birlikte, üretici güçlerin gelişmesine ve sivil toplumun gücünün artmasına bağlı olarak gerçekleşecektir.

İşte benim kırk yıldır peşinde olduğum problemin çözümü!..İşte, bu evrende varolan bütün kilitleri açan anahtarın sırrı! Kaf dağının ardındaki, ulaşılamayan o çiçeğin sırrı! Padişahın, “kim ki ejderhayı (buradaki ejderha nefstir) öldürerek onu bana getirirse kızımı ona vereceğim” dediği o nadide çiçeğin (bütün sistemlerin gerçekleştiği sıfır noktasının) sırrı!..

Evet, bilmek-öğrenmek çabası devrimci bir çabadır. Ama değiştirirken değişerek öğrendiğimiz için, bu yolda önümüzdeki en büyük engel değişime direnme anlamına gelen içimizdeki öğrenme-bilme korkusudur. Öğrenmekten, bilmekten korkarız, çünkü,

⁷ „Her durumda AB’yi neden dominant unsur olarak A’nın temsil ettiğini 4. Çalışmada ayrıntılı olarak ele almıştık. Konuyu buraya tekrar taşıyorum..

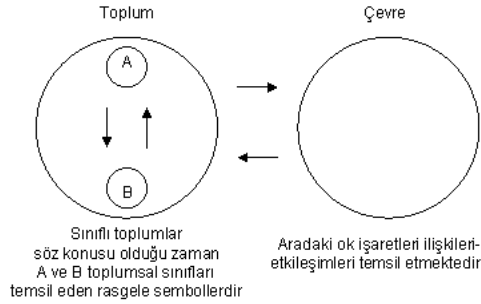
⁸ Bu konuda daha geniş açıklamalar için, bu sitede “Makaleler” kısmında yer alan, “Diyalektik Materyalizmin eleştirisi, Felsefe’de Devrim” başlıklı çalışmaya bakabilirsiniz..

öğrendikçe yok olacağımızı sanırsınız! Belirli bir anın içinde kendimizi üretmemize temel olan bilgiler, o anın içindeki atalet direncimizin de zeminini oluştururlar. Hani öyle, “kopar o zincirlerini, onlardan başka kaybedecek bir şeyin yok” demekle olmuyor bu iş! Ne kadarını bilmek istiyorsan, yaşamı devam ettirme mücadelesi ne kadarını bilmeni gerektiriyorsa o kadarını öğreniyorsun ve bu da sana yetiyor! Daha fazlasını öğrenmek ise, lüzumsuz bir iş haline gelmenin ötesinde insanı rahatsız edici bir çaba haline dönüşüyor!..

İşte, “zıtların mücadelesi” olayının esası-özü de budur: Her durumda, “dışardan” gelen girdiyi alarak onunla bütünleşen, ona karşı bir reaksiyon modeli hazırlayan, sistemin dominant unsuru olarak bir A, ve bir de, A’ nın hazırladığı bu reaksiyon modelini gerçekleştirerek, sanki ona karşı-zıt bir hareketmiş gibi varolan-gerçekleşen yeni doğacak olana hamile bir B vardır ortada ve herşey bu iki unsurun karşılıklı ilişkisinden-hikâyesinden ibarettir; merkezi temsil edenin mevcut durumu muhafaza etme çabasına karşılık, karşıt kutbun-karnındaki o bebekten dolayı-ivmelenerek hareket enerjisini arttırmasından, yeni bir denge durumuna-buna biz doğum diyoruz-erişme çabasından ibarettir! Bu arada, bütün bu sancıların nedeni, mevcut sistemin ana rahminde usul usul gelişmekte olan yeniye ait o bebektir-potansiyel güçlerdir!. Çünkü devrim-bir üst duruma geçiş, son tahlilde, mevcut sisteme ait olan güçlerin iradi çabalarının sonucu olmaz! Ezilenlerin-sömürülenlerin çabası, sistemin içindeki “eşitsizliğe karşı mücadeledir” o kadar! Bunun “devrimle” falan alakası yoktur! Devrim, bir durumdan bir başka duruma geçilirken, eskinin içinde olgunlaşan yeniye ait güçlerin eskinin kabuklarını kırarak ortaya çıkması olayıdır.

ÜRETİCİ GÜÇLER NEDİR, ÜRETİCİ GÜÇLERİN GELİŞMESİNİN ANLAMI NEDİR..

Bir sistem olarak toplum söz konusu olduğu zaman, en genel anlamda, „üretici güçler“, belirli bir üretim ilişkisiyle birbirlerine bağlanmış durumda olarak üretim faaliyetinde bulunan-sistemin elementleri insanlardır⁹.

Bir bütün olarak toplumla çevre arasındaki ilişki söz konusu olduğu zaman , „üretici güçler“ çevre ve toplum iken, toplumu bir (AB) sistemi olarak ele aldığımız zaman (çünkü, sistemin elementleri olan insanlar, her durumda, kendi aralarında kurdukları ilişkilerle toplumu bir AB sistemi şeklinde gerçekleştirirler), „üretici güçler“, sistemi oluşturan esas unsurlar olarak “sistemin iç dinamikleri” dediğimiz bu (A) ve (B) dir. Bütün bunları genel olarak şöyle de ifade edebiliriz: Üretim sürecinde, yani insanların doğayla etkileşmeleri sürecinde, üretici güçler ikiye ayrılırlar. Birinci üretici güç insandır, ikincisi de doğa-çevre.¹⁰ Bununla birlikte, insanlar da, toplum içinde kendi aralarında kurdukları üretim ilişkisine göre daima iki başlı bir üretici güç olarak ortaya

⁹ “Bilişsel Tarih ve Toplum Bilimlerinin Esasları”, www.aktolga.de 5. Çalışma..

¹⁰ Toprağı bir üretici güç olarak değil de bir üretim aracı olarak ele alan bütün o “solcu” teorilere buradan meydan okuyorum! İnsanın görevini “doğaya sahip olmak-egemen olmak” olarak ifade eden bütün o köleci toplum artığı teorileri çöpe atmanın zamanı gelmiştir artık! Hep o sakat devrim anlayışının sonucudur bunlar. Biliyorsunuz ,köleci toplumda da insan bir üretici güç sayılmazdı, basit bir üretim aracıydı o. Sınıflı toplumların, “egemen olma”, “sahip olma” tutkusunun en son biçimini temsil eden kapitalizm de doğaya egemen olacağı derken onu tahrip ederek yok etmenin eşiğine getirmiştir insanları. Doğa bir üretim aracı değildir, tıpkı insan gibi bir üretici güçtür..

çıklarlar. Örneğin, ilkel komünal toplumda komün çevre ilişkisini ele alalım, bunların ikisi de birer üretici güçtür. İklim, coğrafya, toprak vs. bunların hepsi buradaki “çevre” kavramının içine girerler ve bunlar üretim aracı değil birer üretici güçtürler.

Toplumun-komünün- içinde de, birbirlerine „kan“ ilişkisiyle bağlı olan komün üyeleri ve merkezi varlığı temsil eden komün şefinden oluşan insanlar, çevrenin karşısındaki toplumsal üretici güçleri oluştururlar.

Sınıflı toplumlarda da bu gerçek değişmez. Toplumsal dokuyu oluşturan her iki sınıf da üretici güç olarak faaliyet gösterirler. Peki, „egemen sınıflar“ da dahil midir buna? Onları da „üretici güçlerin“ içinde saymak gerekir mi? Örneğin, üretim faaliyeti içinde „hiç bir emek sarfetmiyor“ gibi görünse de, işçilerle belirli bir üretim ilişkisi içinde bulunan burjuvazi de bir üretici güç müdür? Evet! Burjuvazi, sermayenin sahibi sınıf olduğu için burjuvazidir. Sermaye ise kapitalist üretim ilişkilerini temsil eder, onun kendisidir. Siz burjuvaziye, yani sermayeyi ortadan kaldırırsanız, ne kalır ortada, sadece işçiler! Ama tek başına işçiler bir üretim ilişkisi sistemini oluşturmazlar ki! „Sosyalist ülkeler“deki“ durum neydi o zaman diye soruyorsanız, bu apayrı bir şeydir! Yeni tip bir devlet sınıfıyla işçilerden oluşan, devletçi bir üretim ilişkisi ve sistemdi o. Burjuvazi, kapitalist toplumda toplumsal benliğin-kimliğin oluşmasının vazgeçilmez bir bileşenidir. Neyin üretileceğini, nasıl üretileceğini belirleyerek toplumsal kimliğin oluşmasına katkıda bulunur ve onu “temsil eder”.

İşte bu toplumsal „üretici güçler“, kendi aralarında ve çevreyle kurdukları üretim ilişkileri içinde, çevreden alınan ham maddeyi (madde-enerjiyi-informasyonu) sahip oldukları bilgiyle işleyerek toplumun maddi hayat şartlarını üretirlerken, aynı zamanda, yeni bilgilerin üretilmesine de yol açarak, kendi kendilerini de üretmiş olurlar. Bu nedenle, toplumsal gelişme süreci, aynı zamanda üretici güçlerin gelişmesi sürecidir. İlkel komünal toplumdan sınıflı topluma geçiş bu gelişmenin sonucudur. Bugün, kapitalizmden modern sınıfsız topluma geçiş de böyle olmaktadır. Yani değişme, ilerlemeyle gelişmeyle oluyor.

“İlkel komünal toplum mücahidi atalarımız” sınıflı topluma doğru gidişi durdurmak için çok uğraştılar! Nice Şeyh Bedreddin’ler geldi geçti bu dünyadan, nice Spartaküs’ler geldi geçti! Köylü ayaklanmalarının o yiğit insanları haksız mıydılar feodallere karşı baş kaldırmakta!.Paris Komünü’nü kuran işçiler haksız mıydılar! 1917’nin işçileri haksız mıydılar, baskıya sömürüye karşı isyan ederken, savaşa karşı çıkarken. Haksız mıydılar sınıfsız bir toplumu hayal ederken.. Ama olmuyor, sadece haklı olmak yetmiyor! Tarihsel olarak ileriye temsil ediyor olmak da lazım. İşte o beğenmediğimiz burjuvaziye, “işçi sınıfı ihtilalcilerinin” karşısında vazgeçilemez toplumsal bir gerçeklik konumuna sokan bu kahredici diyalektiktir! Ve bunu kavramadan da daha başka hiç bir şeyi kavramak mümkün değildir! Ölmek, ölümüne mücadele etmek, bir dava için hayatını feda etmek ne yazık ki tek başına hiç bir şey ifade etmiyor! Ne yiğitler gelmiş geçmiş bu dünyadan..Ne Köroğlu’lar gelmiş geçmiş! Bütün bir sınıflı toplum tarihi bunların haykırılarıyla doludur..

ÜRETİCİ GÜÇLERİN GELİŞMESİ

Peki, toplumsal üretici güçlerin “gelişmesi”, gelişerek var olmaları ne demektir? Var olmaktan kasıt, toplumsal üretici güçlerin, belirli bir üretim ilişkisi içinde, kimliklerini-fonksiyonlarını muhafaza ederek, varlıklarını sürdürmeye devam etmeleridir. Gelişmek ise, sürekli yeni bilgilere, daha ileri tekniklere sahip hale gelerek, bunları üretim sürecinde kullanmak, böylece, daha kolay, daha az enerji harcayarak, daha çok, çeşitli ürünler elde edebilmektir. **Tek başına üretim araçları hiçbir zaman üretici güç olmazlar, onlar-hangi biçimde olurlarsa olsunlar-son tahlilde insanın uzuvlarının uzantısı durumundadır. Bir sabandan traktöre, fabrikaya, bilgisayara kadar bütün bu aletlerin hepsi, beyin ve diğer organlarıyla-motor sistemiyle-insanın uzuvlarının bir uzantısı durumundadır.**

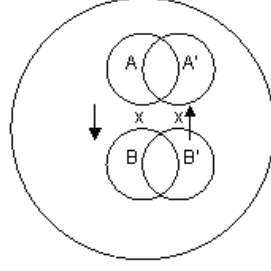
Üretici güç olan insanı, kendi yarattığı bütün bu üretim araçlarıyla birlikte düşünmek gerekir..

İşte tam bu noktada, bu gelişmenin mevcut üretim ilişkilerinin sınırları içinde nereye kadar devam edebileceği sorunu önem kazanıyor. Çünkü, üretici güçler (yani insanlar) etkileşiminin dinamik unsurlarıdır. Üretim ilişkileri ise öyle değil. Bunlar (bu ilişkiler), insanlar arasında, belirli gelişme konaklarındaki üretim biçimlerine uygun olarak oluşurlar. İnsanlar (üretici güçler) üretirken geliştiren artık mevcut üretim ilişkileri içerisinde daha fazla üretmez, gelişemez hale gelince, yeni duruma uygun yeni üretim ilişkilerinin kurulması zorunlu hale gelir.

O halde, önce o „ilk durumla“ birlikte (ilkel komünal toplum), belirli bir üretim ilişkileri sistemi içinde (komünal ilişkiler içinde) doğuyor toplum. Ve o andan itibaren de, bu üretim ilişkileri sisteminin içinde, üretici güçler, yani insanlar kendi kendilerini üretirken geliştiriyorlar. Bu gelişme boyunca, belirli bir noktaya kadar üretim ilişkileri değişmeden kalırken, minare (yani üretici güçler) hep büyüyorlar var olan kılıfın içinde! Ne zamana kadar devam ediyor bu durum? Minare kılıfına sığamaz hale gelinceye kadar! Sonra da, minareye yeni bir kılıf uydurularak sınıflı topluma geçiliyor .

Soru şu: İlkel komünal toplumun, yani ilkel sınıfsız toplumun sınırları nerede başlar, nerede biter? İlkel komünal toplumun üretici güçleri nereye, hangi noktaya kadar mevcut komünal üretim ilişkilerinin içinde gelişmeye devam etmişlerdir?

“Her yeni toplum biçimi, yani üretim ilişkileri sistemi, eskinin-var olanın içinde gelişir. Üretici güçlerin gelişmesi süreci, aynı zamanda, yeni bir toplumun, yeni üretim ilişkileri sisteminin, eskinin içinde potansiyel olarak gelişmesi sürecidir de” demiştik. Eski üretim ilişkilerinin içinde gelişmelerini sürdüren üretici güçler, bu gelişmenin ancak en son aşamasındadır ki, artık var olan ilişkiler içinde gelişmeyi sürdürmenin imkansız hale gelmesinin sonucu olarak, eski ilişkilerin içinden sıyrılırlar, yeni ilişkiler içinde yeniden doğarlar. **Yani yeni, daima, eskinin-var olanın içinde, üretici güçlerin gelişmesi sürecine paralel olarak gelişir, olgunlaşır. Bu süreç boyunca, toplumsal sistemin dokusunu oluşturan her element (her insan), hem var olan sistemin içinde, objektif bir üretici güç olarak mevcut fonksiyonunu gerçekleştirerek varlığını sürdürürken, hem de aynı zamanda, yeni doğacak sistemin- ilişkilerin potansiyel bir unsuru olarak da gelişir.** Örneğin, Osman Gazi'nin aşiretindeki her komün üyesi, hem var olan aşiretin-komünün bir üyesidir, hem de, bir süre sonra ortaya çıkacak „Osmanlı Devleti'nin“ potansiyel bir unsuru, yani sınıflı toplumun bir ferdidir. Eğer bu süreç (sınıflaşma süreci), daha önceden, aşiretin-komünün içinde gelişmiş olmasaydı, öyle pat diye birden ne devlet kurulabilirdi ne de sınıflı toplum! Düşünebiliyor musunuz, daha ortada doğru dürüst bir devlet bile yokken, yani kuruluşun başlarında Osman'ın oğlu Murat kendi adına para bastırıyor! **Demek ki, o göçebe barbarlar, yani „sınıfsız toplum“ üyeleri, sınıflı toplumun-medeniyetin işareti olan parayla çoktandır haşır neşir oluyorlardı! Onu tanıyor ve kullanıyorlardı. Yani o göçebe-barbar şef-Murat hem sınıfsız toplumun bir elementidir, hem de kendi içinde potansiyel olarak gelişen bir Osmanlı Sultanıdır! Aynı şekilde, kapitalist toplumun üretici güçleri olarak burjuvazi ve işçi sınıfı da, bir yandan sistemin içindeki kimlikleriyle sistemle birlikte gelişirken, diğer yandan da, kendi içlerinde kendi inkârlarını, yani bilgi toplumunun üretici güçlerini de potansiyel olarak barındırarak geliştirmiş olurlar. Ve öyle olur ki, burjuvazi kendi inkârı olarak bilgiyi temsil eden beyin gücüne dönüşürken, işçiler de robotlara yerlerini bırakırlar.**

Her şeyin (her AB sisteminin) kendi içinde potansiyel olarak kendi inkarını (A'B') ürettiğinin resmidir!

Ne zaman ki, insanlar kendi ihtiyaçlarından daha fazlasını üretmeye başlamışlardır, ki bu, insanlık tarihinde ilk kez, insanların hayvanları ehlileştirmeyi öğrenmeleriyle birlikte başlıyor, o andan itibaren, adım adım sınıflı topluma geçiş süreci de başlıyor demektir. Ne orta barbarlık, göçebe toplum, ne de yukarı barbarlık, tarımsal faaliyette bulunan yerleşik toplum, bunların hiç birisi saf komün-sınıfsız toplum değildir. Ama ne var ki, gene de biz bunları ilkel komünal toplum-sınıfsız toplum konağının içindeki aşamalar olarak ele alırız. Neden? Çünkü bu toplumlar, henüz daha sınıflı toplum bebeğine hamile bir kadın gibidirler de ondan! Çocuk henüz daha doğmamış olduğu için, biz var olanı, yani anneyi görürüz ortalıkta, onun varlığıyla nitelendiririz bu toplumları. Ama, eğer ana rahmindeki çocuğu da işin içine katarsak, ki katmamız gerekir, o zaman, hala „komünal üretim ilişkilerinin“-„kan ilişkilerinin“ geçerli görüldüğü bu toplumları, artık öyle sadece, „sınıfsız toplum“ olarak tanımlayıp geçemeyiz. Her toplum biçimi, hem o an var olan, geçerli olan üretim ilişkilerinin maddeleşmiş bir şekli olarak belirli bir toplumsal durumu temsil eder, hem de, aynı anda, tıpkı hamile bir kadın gibi, kendi içinde daha ileri üretim ilişkilerini taşıyan, bir durumdan başka bir duruma geçiş halinde olan bir geçiş toplumdur o.

TEKRAR “ÇELİŞKİ” KAVRAMI VE TOPLUMSAL DEVRİM

Üretici güçlerin gelişmesiyle üretim ilişkileri arasındaki ilişkiyi açıklarken burada çok önemli bir nokta var. Örneğin, ilkel komünal toplumdaki sınıflı topluma geçilirken, bu geçiş, üretimin bireysel karakteriyle, mevcut komünal üretim ilişkileri arasındaki çelişkiden kaynaklanmaktadır. Buradaki “çelişki” (ilkel komünal toplumun temel çelişkisi olarak ifade ettiğimiz “çelişki”), eski-var olan toplum biçimiyle (yani ilkel komünal toplumla), onun bağrında gelişen yeni (yani sınıflı toplum) arasındaki çelişkidir. Yoksa, bir sistem olarak “ilkel komünal toplumun iç çelişkisi” diye bir şey söz konusu olamaz! İlkel komünal toplum, üretimin toplumsal karakteriyle komünal üretim ilişkileri arasındaki uyuma dayanır.

Aynı şekilde, “üretimin toplumsal karakteriyle üretim araçlarının özel mülkiyeti arasındaki çelişki de kapitalizmin temel çelişkisidir” derken, bunun da ne anlama geldiğini gene iyi kavramak gerekiyor! İnsanlığın son yüz elli yılına damgasını vuran “işçi sınıfı ideolojisine” göre bunun anlamı şudur: “Kapitalist sistemde üretim çok sayıda işçi tarafından yapılan toplumsal bir faaliyet haline gelmiştir ve bu da, üretim araçlarının özel mülkiyetine dayanan kapitalist üretim ilişkileriyle çelişmektedir. Bu yüzden, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyete son verilerek, üretimin toplumsal karakterine uygun, üretim araçlarının toplumsal mülkiyetini esas alan yeni bir üretim ilişkileri sistemi kurulmalıdır”. Ve nitekim aynen böyle de yapılır! Dünyanın üçte birinde, “üretim araçlarının özel mülkiyetinin ortadan kaldırıldığı”, bunun yerine “toplumsal mülkiyetin” konulduğu “sosyalist ülkeler” kurulur. Ama sonuç ortada! Neden?..**Yanlış olan, “kapitalist sistemin temel çelişkisi, kapitalist üretim ilişkileriyle üretimin toplumsal karakteri arasındaki çelişkidir” sözü mü idi? Hayır, yanlışlık burada değildir! Yanlışlık, bu ifadenin anlaşılma tarzında yatıyor!**

Birinci yanlış, “Kapitalist sistemde, büyük sanayi çok sayıda işçiyi bir arada üretim yapmaya zorladığı için üretim toplumsal bir faaliyet haline gelmiştir” sözünden

kaynaklanıyordu!¹¹ Bu doğru değildir. Üretimin toplumsal bir karaktere sahip olması fabrikalarda çok sayıda işçinin bir arada üretim faaliyetinde bulunmasıyla açıklanamaz! Çok sayıda işçi bir arada çalışıyor da olsalar, bu yüzden zamanla aralarında bir sınıf bilinci de gelişse, gene de, bu ayrı bir şeydir, işçilerin toplum için-toplumsal üretim yapmaları ayrı bir şeydir. **Çünkü, objektif olarak, bir işçi toplum için değil, işgücünü satarak kendisi için, bireysel olarak üretim yapmaktadır. Onu, toplum için üretim yapan bir komün üyesinden ayıran da budur zaten. Sonra, bilimsel olarak, “işçinin mülk sahibi olmadığı”, “zincirlerinden başka kaybedecek birşeyinin bulunmadığı” da doğru değildir.**¹² İşçi, kendi işgücünün sahibidir! Ve sahibi olduğu bu işgücünü satarak, bunun karşılığında kapitalistten aldığı ücretle varlığını sürdürmektedir. Yani, işçi de, mülk sahibi olarak, kendisi için, bireysel olarak varlığını devam ettirebilmek için üretim yapmaktadır. Halbuki bir komün üyesinin, bireysel olarak sahip olabileceği (kendi işgücü de dahil!) hiçbir şeyi yoktur. “Sahip olmak” kavramının kendisi zaten sınıflı toplumla birlikte ortaya çıkar. Bu yüzden de, komün üyesi bir insanın bireysel varlığı oluşmaz. Onun “bireysel varlığı” komünün varlığının bir uzantısıdır.

Peki o zaman sorun nerede? Kapitalist sistem altında, üretici güçlerin gelişmesiyle üretim ilişkileri arasındaki çelişki, uyumsuzluk nereden kaynaklanıyor?

Kapitalist sistem içinde üretici güçler geliştikçe, bununla birlikte, üretimin toplumsal olarak yapıldığı modern komünal toplumun üretici güçleri de potansiyel olarak gelişirler diyoruz. İlk bakışta paradoksal gibi görünen bu gelişme diyalektiği evrensel diyalektiğin toplumsal plandaki yansımasıdır. Çünkü yeni, daima, eskinin içinde, onunla et ve tırnak gibi içiçe varolan potansiyel bir güç olarak gelişir¹³. Yani, üretim faaliyetinin bireysel olarak yapıldığı kapitalist toplum, kendi içinde potansiyel olarak üretimin toplumsal olarak gerçekleştirildiği modern komünal toplumu oluşturur. Çünkü, üretici güçlerin gelişmesi olayının özü, bilginin gelişmesi olduğu kadar, aynı zamanda bu bilginin maddi bir gerçeklik haline dönüştürülmesinin sonucu olan teknolojinin (üretim araçlarının) gelişmesi olayıdır da. Burjuvazi ve işçi sınıfı, üretim faaliyetini birlikte gerçekleştiren toplumsal varlıklar olarak sistemin içindeki objektif üretici güçlerdir. İnsanları “üretici güç” yapan şey, onların temsil ettikleri, sahip oldukları toplumsal varlıkları ve fonksiyonlarıdır. Her yeni buluşla (bilgiyle) birlikte bu “üretici güçler gelişirken”, gelişen aslında sistemin sahip olduğu bilgidir. Kapitalizmin gelişmesi olayının özü budur. Üretim sürecine dahil olan her yeni makinayla-teknikle (üretim aracıyla) birlikte, “üretici güçlerin de geliştiğinden” bahsederken aslında bu gerçeği ifade etmiş oluruz! Sistemi kendi inkârına götüren, modern sınıfsız toplumu yaratan diyalektik budur.

Bilginin toplumsallaştığı, yani, eskiden olduğu gibi, bilgiye sahip çıkarak, bireysel üretim yapıp kâr elde edebilmenin anlamsız hale geldiği bir süreç düşününüz! Öyle ki, giderekten, bu toplumsallaşmış bilgiyi temsil eden insanların organize ettiği-kontrol ettiği-üretim birimlerinde, ürünü de-büyük ölçüde-işçilerin yerine robotlar gerçekleştirmeye başlasınlar! İşte modern komünal bilgi toplumu budur. Üretim araçlarının özel mülkiyetiyle üretimin toplumsal karakteri arasındaki çelişkinin ortadan kalkması olayının özü budur. Üretim araçlarına sahip olmanın bireylere bir ayrıcalık sağlamadığı, bunun, birey olarak varoluşun ön koşulu olmaktan çıktığı bir toplumu düşünün o zaman olay daha iyi anlaşılır.

¹¹ Bu anlayış hem Marks'ta-Engels'te, hem de Lenin'de aynıdır.

¹² Burada tartışılan, „mülkiyet“ kavramının özüdür. “Sahip olma” olayıdır.

¹³ Yani öyle, “önce işçi sınıfı devrimi yapar, iktidarı alır, ondan sonra da üretim araçlarını devletleştirerek üretim ilişkilerini değiştirir-sosyalist devrimi yapar-görüşü doğru değildir! Pozitivist devrim anlayışının-ideolojik toplum mühendisliğinin- işçi sınıfı versiyonu diyoruz buna!

Bütün bunlar hayal mi diyorsunuz! “Şu anda Japonya’da her on bin işçiye yanılmıyorsam üç yüz altmış robot düşüyormuş”¹⁴. Japonya en önde geliyor dünyada. Sonra da Almanya var sırada. Ve bu süreç, küreselleşmenin, küresel rekabetin hızlanmasıyla birlikte bugün genel olarak dünyanın her yerinde burjuvazinin bütün gücüyle desteklediği bir süreçtir! Çünkü, rekabetin olağanüstü hızlandığı dünya pazarlarında, artık bir malı en ucuza ve en iyi kalitede kim üretebiliyorsa o üstünlük kazanıyor. Daha çok artı değere el koymaktan başka bir amacı bulunmayan burjuvazi de, başka çıkar yolu kalmadığı oranda üretim maliyetlerinin düşeceğini hesaplayarak çözümü makinelerde, robotlarda buluyor! En önemlisi de işçilerden, sınıf mücadelesinden kurtulacaklarını düşünüyorlar bu şekilde! **Ama şunu hiç düşünmüyorlar ki, işçilerin yerini robotların aldığı bir toplumda kendilerinin de yeri olmayacaktır! Kim satın alacaktır o zaman üretilen o malları? İşçi olmayınca kâr, artı değer olur mu? Ne için bireysel üretim yapacak o zaman o burjuva! İşte olay budur. Bu nedenle, kapitalist toplum zorunlu olarak bilgi toplumuna, modern komünal topluma doğru evriliyor. Ve üretici güçlerin bu evrimi kapitalist üretim ilişkilerinin içinde gerçekleşiyor. Üretim araçlarının özel mülkiyetine gerek kalmadan üretimin toplumsal olarak yapıldığı yepyeni bir toplum biçimi oluşuyor kapitalizmin içinde. Bu süreç geliştikçe üretimin toplumsal karakterine uygun yeni toplumsal ilişkiler de bununla birlikte gelişecekler, üretim araçlarının özel mülkiyetine dayanan kapitalist üretim ilişkileri de buna paralel olarak yok olup gidecektir. Toplumsal anlamda devrim olayı budur. Yeninin eskinin içinde gelişmesi olayı budur. Marx’ın, “çok sayıda işçiyi bir araya toplayarak üretimin toplumsallaşmasına yol açıyor” dediği o “büyük sanayi” kendisi bile yok oluyor bugün artık! Hem de içinde çalışan o işçilerle birlikte!**

İşte, “üretim araçlarının özel mülkiyetiyle, üretimin toplumsal karakteri arasındaki çelişki” olayının-ve de bu çelişkinin çözümünün-özü budur. Çelişki, kapitalizmle, kapitalist toplumun kendi inkârı olarak onun içinde gelişen bilgi toplumu arasındadır. Kapitalizmin temel çelişkisi sorununu, “burjuvazi özel mülkiyeti, işçi sınıfı da üretimin toplumsal karakterini temsil ediyor, bu nedenle, bu iki sınıf arasındaki çelişki kapitalizmin temel çelişkisi, işçi sınıfı burjuvaziyi alaşağı ederek iktidarı alınca bu çelişki de çözülmüş olur” şeklinde düşünmek doğru değildir!

YA PEKİ DEVLETÇİ KAPİTALİZM, O GELİŞTİRMİYOR MU ÜRETİCİ GÜÇLERİ!..

Nerden nereye geldik! Şimdi tekrar konuya dönüyoruz!. Aslında kasten uzun tuttum yukardaki açıklamaları. Çünkü, olayın özünün gelip buraya dayanacağı belliydi! Deniyor ki, **“madem ki devrim, üretici güçlerin gelişmesinden kaynaklanıyor, e, o zaman, onlar da, yani Devletçi kapitalizm de-Devletçi burjuvalar da-geliştirmiyorlar mı üretici güçleri;¹⁵ bu durumda niye onlara karşı çıkıyorsun da, üretici güçlerin gelişmesinden bahsederken illa o Anadolu burjuvalarını öne çıkarıyorsun”!..Yani, sadece Anadolu kapitalizmi mi geliştiriyor üretici güçleri?..** Gördünüz mü konu nasıl döndü dolaştı bu noktaya geldi! Çünkü işin özü (1950 neden bir devrimdir sorusuna verilecek cevabın özü) burada, bu soruya verilecek cevapta yatıyor. Ve ben de bunu bildiğim için girişi o kadar uzun tuttum!. Önce şu devrim-üretici güçler olayını bir yerine oturtalım ki ondan sonra bu soruya cevap verelim istedim!.

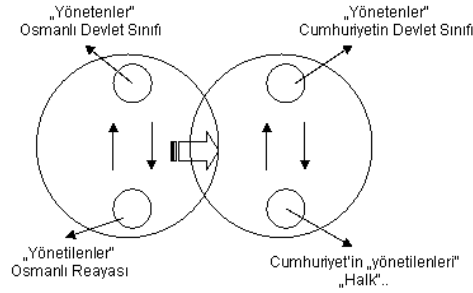
Aslında bu konuyu daha önceki çalışmalarda defalarca ele almaya çalıştık, ama bazı şeylerin altını bir kere daha çizelim:

Osmanlı’dan Cumhuriyet’e geçiş bir toplumsal devrim olayı değildir!. Değildir, çünkü, üretici güçlerin, Osmanlı toplumu içindeki gelişmeleri sonucunda, varolan üretim ilişkilerinin içine sığamaz hale gelmelerine bağlı olarak gerçekleşen bir olay değildir bu!. Soruyorum, değişen alt yapıya uygun bir üst yapı oluşturma olayı mıdır

¹⁴ Bu satırlar “Bilişsel Tarih ve Toplum Bilimlerinin Esaslarından”, yani bundan beş yıl önce kaleme alınmış bir çalışmadan. Şu an bu rakamların çok daha büyük olacağı açıktır.

¹⁵ “Üretici güçler” deyince-insan unsurunu bir yana bırakarak-bundan sadece tekniği, üretim araçlarını vb. anlarsan, sonunda varılacak yer budur işte; kaçınılmaz olarak bu türden sorular çıkar ortaya!..

Cumhuriyet'in kuruluşu! Kemalistlerin ve onların ideolojik etki alanı içinde olan "solcuların" dışında kim iddia edebilir böyle bir şeyi! Yukardan aşağıya doğru bir toplum mühendisliği, çevreye uyum için bir biçim değiştirme, pozitivist bir "modernleştirme" olayıdır Cumhuriyet'in kuruluşu.

Bu nedenle, Devlet sınıfının kendisine bağlı bir kapitalizm-burjuvazi yaratma olayı üretici güçlerin gelişmesi olarak düşünülemez. İlk bakışta paradoksal gibi görünse de böyledir bu. Çünkü, bu durumda, Devletçi-yani Devlete bağlı- olarak, onun bir uzantısı olarak geliştirilen (bakın gelişen demiyorum) kapitalizm ve burjuvazi eski sistemden ve onun güçlerinden bağımsız olarak gelişen bir kimliğe (üretici güç kimliğine) sahip değildir¹⁶. Bu nokta çok önemli. Batı'da Burjuvazi, kapitalist sistemin bir üretici gücü olarak, kimliğini feodal sisteme ve onun egemen sınıfına karşı mücadele içinde kazanmıştır. Aynı işi bizde yapmaya çalışanlar, Devlet sınıfıyla kıyasıya mücadele içinde olan Anadolu burjuvalarıdır. Devletçi burjuvaların ise böyle bir derdi hiç olmamıştır!. Onlar kendilerini Devlet sınıfının bir uzantısı olarak görmüşlerdir hep.¹⁷ Şimdi, eğer siz "üretici güç" kavramını sadece teknik, üretim araçları vb. olarak görürseniz olayı kavrayamazsınız. Üretici güç-güçler, eskinin içinde onun zıttı-diyalektik inkârı olarak gelişen yeninin güçleridir. İşte zaten bu yüzdendir ki 1950'de DP'nin iktidara gelişi bir devrimdir.

Bu noktaya daha sonra tekrar döneceğiz. Şimdi, geriye dönerek sistemin nasıl geliştiğini, 1950'ye nasıl geldiğini izlemeye çalışalım. Çünkü, devrim olayının iki yanı vardır. Birincisi açık: Yeniyi-doğacak olanı içinde-ana rahminde barındıran altta güreşen sınıfın-yönetilenlerin, yönetenlere-üstte güreşenlere karşı direnciyle-mücadelesiyle başlar o. Bu yanıyla bir doğum sancısına da benzer devrim olayı. İkincisi ise, eskinin içinden yeninin doğuşudur. Hiçbir devrim, sadece, kendisi de eskinin içinde bir güç olan sınıfın mücadelesinin sonucu olarak gerçekleşmez (devrim olayını, işçi sınıfının burjuvaziye alaşağı ederek iktidara gelmesi şeklinde yorumlayanlara duyurulur) Örnek mi: Ortaçağ Avrupasını, o dönemdeki köylü isyanlarını düşünelim. Hiçbir köylü isyanı burjuva devrimi sonucunu vermemiştir. Yani köylülerin isyan ederek iktidarı ele almaları olayı değildir burjuva devrimi. Onlar doğum sancılarıdır sadece. Eskinin (feodal sistemin) içindeki adalet arayışlarıdır (aynen işçi sınıfının kapitalist toplumun içindeki mücadelesi gibi). Devrim ise, eskinin

¹⁶ Bu nokta çok önemli: Burjuvazinin bir üretici güç olması onun aynı zamanda eski toplumun-Devletin karşısında bir sivil toplum unsuru olmasıyla birlikte gerçekleşir. Çünkü aslında, kendi kendini üreten, bir sistem olarak toplumun kendisidir. Yeninin, eskinin içinde, ona alternatif bir sivil toplum gücü olarak gelişmesi olayının özü burada yatar. Ama siz, "üretici güç" deyince bundan sadece "tekniki", "üretim araçlarını" vb. anlarsanız, insan unsurunu, sivil toplumu bir üretici güç olarak görmezseniz o zaman herşey değişir. Sırf burjuvaziye karşı ideolojik bir tavır olsun diye, onu yok varsayacağız-yok edeceğiz diye onun bu yanını, yani bir üretici güç olması yanını görmezlikten gelmek ancak işçi sınıfının blüğ çağına özgü reaksiyoner-ideolojik bir tavrıdır!..Ben katkı falan peşinde değilim ama, ne dersiniz, üretici güç tanımı açısından bu da mı bir "katkı" değildir!?

¹⁷ En azından şimdiye kadar böyleydi bu. Ama, burjuva devrimi zafere yaklaştıkça bu da değişecek göreceksiniz!. Devletçi burjuvalar da, bir süre sonra, artık o kadim Devletten kendilerine hayır gelmeyeceğini görerek kapitalist sisteme entegre olmaya çalışacaklar!. Bu açıdan dönüm noktası yeni anayasa çalışmaları-kabulü olacaktır, göreceksiniz!. Yani, bir süre sonra eğer (askerler gibi) TÜSiAD'ın da Erdoğan'a biad ettiğini görürseniz şaşırmayın!..

yerine yeninin geçmesi olayı oluyor. Devrim, yönetilenlerin-halkın içinde (onun ana rahminde) gelişen yeniye (Anadolu burjuvazisine) ait güçlerin halkın muhalefetine örgütleyerek, onu varolana alternatif bir sivil toplum gücü haline getirmeleriyle birlikte gerçekleşir. 1950'de olan da budur zaten. Yoksa sadece yönetilenlerin isyanıyla-mücadelesiyle devrim falan olmaz.

Şimdi isterseniz önce, önümüzdeki büyük tabloya tekrar bir göz atalım ve sistemin nasıl oluştuğunu hatırlayalım:

OSMANLI SİSTEMİNİN YAPISI VE DIŞ DİNAMIĞIN ETKİSİ ALTINDA KAPİTALİZMİN GELİŞME SÜRECİ..DEVİRİM, KARŞI DEVİRİM DİYALEKTİĞİ...

Burada altı çizilmesi gereken nokta, Osmanlıda kapitalizmin atı alanın Üsküdar'ı çoktan geçtiği bir ortamda, dış dinamik olarak Batı'nın-dünya kapitalist sisteminin-etkisi altında, "dışa bağımlı" bir süreç içinde gelişmesidir¹⁸. Osmanlı toplumunun öyle bir yapısı var ki, Batı'da kapitalizm gelişirken aslında benzer süreçler o zaman bizde de yaşanmış. 16.yy'ın ortalarından itibaren başlayan yapısal değişim süreci bizde de benzer bir protokapitalist formasyonu beraberinde getirmiş; ama bizdeki merkezi yapı çok daha güçlü olduğu için ilerde burjuva haline gelme potansiyeli olan Müslüman orta sınıf daha doğarken boğuluyor. Bunun en açık örneğini II.Mahmut'un kısımlarında görüyoruz. Daha sonra da öyle; Osmanlı Devlet sınıfı, tarihin her döneminde, elindeki bütün imkânları kullanarak varolan statükoyu muhafaza etmeye, kendisine rakip bir sivil toplum ortaya çıkmasını engellemeye çalışmıştır. Bu arada, kafasını kuma gömdüğü için de tabii, Batı'da atı alanın Üsküdar'ı geçtiğini göremez. Bütün bunları daha önce ayrıntılı olarak ele almaya çalışmıştık. Burada altını çizmeye çalıştığımız nokta, Osmanlı-Türkiye somutu söz konusu olduğu zaman, devrim-karşı devrim diyalektiğinin de gene ta o zamanlardan-16.yy'ın ortalarından itibaren, yapısal değişim süreci ve buna karşı direnişle birlikte başladığıdır. Devlet, iç dinamiklerin önünü kesip sistemin gelişme yolunu saptırınca, onlar da ne yapsınlar, dış dinamiğin etkisi

¹⁸ Türkiye'de "solcular" ve Kemalist aydınlar hep „dışa bağımlı“ kapitalizme karşı olduklarını ifade ederek söze başlarlar, neden acaba! Hani şimdiye kadar, yukardan aşağıya doğru Devletin koruması altında gelişmiş Devletçi burjuvalara-örneğin TUSİAD'cı "milli burjuvalara"- karşı çıkan bir Kemalist ya da "solcu" görmedikte!! Ne kadar ilginç değil mi, "dışa bağımlı kapitalizme karşıyız" diyerek geliştirilen paradoksal bir "baticılık"-“batılılaşma”-“solculuk” anlayışıdır bu!! O gayrimüslim burjuvaları da aynı mantıkla ("dışa bağımlılar" diyerekten) yok etmişti bunlar! Dikkat ederseniz burada karşı olunan şey aşağıdan yukarıya doğru gelişen bir kapitalizmle birlikte Devlete-iktidara rakip olarak gelişmeye başlayan sivil toplumdur. "Dışa bağımlı", "işbirlikçi" diyorlar.. sen iç dinamiğin önünü tıkarsan tabii ki dışa bağımlı olarak gelişmeye çalışacak kapitalizm! Sonunda, üretici güçler gelişerek sana- Devlete karşı bir alternatif haline geliyorlar ya, sen ona bak! Hem sonra, kapitalizm kapitalizmdir, bunun "millisi" daha mı az acıtıyor! Bugünkü o AKP düşmanlığının altında yatan da aynı Devlet milliyetçiliği değil midir? Hem sonra, "dışa bağımlı" diye karşı çıkılan şey aslında nedir biliyor musunuz? Karşı olunan aslında o "göbeğini kaşıyan adam"dır, "cahil halk"dır! Onların ayağa kalkmalarındır! "Dışa bağımlı" olarak (ki bu, pazara bağlı olarak demektir, çünkü kapitalizm ancak ihracata bağımlı olarak gelişebilmektedir) aşağıdan yukarıya doğru gelişen kapitalizm de onları, o basit Anadolu insanlarını harekete geçirerek Devletin-"asker sivil aydın" bürokratların karşısına diktiği için düşman ilan ediliyor! AKP düşmanlığının altında yatan da budur! Anadolu burjuvalarının "emperyalizmin işbirlikçisi" olarak ilan edilmelerinin altında yatan budur! Alın elinize bir kalem ve ta o İttihatçılardan Kemalistlere ve onların günümüzdeki uzantılarına kadar bir çizgi çekin, bunların hepsinin bu konuda özünde aynı olduklarını göreceksiniz. Dün gayrimüslim burjuvalara "milli değiller" diyerekten kök söktürenlerle, Menderes'e kan kusturanların, daha sonra da, "27 Mayıs'ın getirdiği özgürlük ortamı" içinde hikmeti vücut bularak "Morison Süleyman" sloganlarıyla "solculuk" yapmaya başlayanların, bugün Anadolu burjuvalarının karşısında "ulusalçı" aslan kesilenlerle aynı Devletçi kökten geldiklerini tesbit etmek oldukça ilginç olsa gerek!. Hoş, şimdi buna da diyecekler ki, "solcular elbette ki emperyalizme karşı milli burjuvaziden yana olacaktır"! "Solculukla" milliyetçiliğin arasındaki sınırların artık iyice ortadan kalktığı küreselleşen bir dünyada laf yetiştiremezsiniz ki bunlara! Hem "milliyetçidir" bunlar hem de Batı'ya-AB'ye falan da karşı "baticı-solcu"! Allah kahretsin bu virüsü! Oturun isterseniz sabahlara kadar tartışın bunlarla, bir yere varamazsınız! İttihatçılık adı verilen bir tür virüs bu, girmiş bir kere beyine, boyuna da kılık değiştirip duruyor!.Buna karşı bağımsızlık sistemini güçlendirmekten başka çare yok!!..

altında yeni bir yol çizerler kendilerine. Ama Devlet bu, durur mu, o da bu sefer “milliyetçi”, “ulus yaratıcı”, “iç dinamiğin gerçek temsilcisi kahraman” edasıyla çıkar ortaya! İç dinamikleri temsil eden sivil toplum unsurlarını “dışa bağımlı”, “işbirlikçi” olmakla suçlayarak kendisine gene “ilerici”, hem de bu sefer “milliyetçi-milli kurtuluşçu” bir yol çizmeye çalışır!. Hani, ancak Devlet kurtulursa millet de kurtulmuş olur ya, o mesele!! Devletçi milliyetçiliğin, ve de “ilericiliğin” gelişeceği yeni kanal bu olacaktır!..

Osmanlı’da ve Türkiye’de kapitalizmin, dünya kapitalist sisteminin etkisi altında “dışa bağımlı” olarak mı, yoksa Batı’da olduğu gibi “kendi iç dinamikleriyle”mi geliştiği konusu tartışılırken bir nokta öne çıkıyor ve bazan yanılgılara neden oluyor. Kapitalizmin dış dinamiğin etkisi altında-“dışa bağımlı” olarak gelişmesi çoğu zaman (tabi milliyetçi-solcu-Kemalist ideolojinin çarpıtmasıyla) sanki “periferi tipi” bu gelişmede iç dinamikler hiç rol oynamıyormuş gibi bir yanılgıya neden olmaktadır. Öyle bir tablo çizilir ki önüne: Bu durumda, bir yanda, dış dinamik-etken olarak “emperyalizm”-dünya kapitalist sistemi denilen bir heyula vardır ortada, içerde de tabi, bunların uzantıları olarak ortaya çıkmış olan ve aslında gelişmeci-ilerlemeci anlamda iç dinamiklerle hiç alakası olmayan, tam tersine onları- yani iç dinamikleri-körelten, onların önünü kesen “işbirlikçiler”!. Diğer yanda da, bunlara karşı olan “millici” güçler vardır tabi! Kimdir bunlar diye sorduğunuz zaman da , “başta milli burjuvazi” olmak üzere “asker sivil aydın zümre” falan diye cevap verilir!. Sonra da, “elbette ki halkımız da karşıdır bunlara” diye eklenerek, “cahil” halkı işbirlikçilerin elinden kurtarmak için mücadele edilmesi gerektiği söylenir! **Hepimiz, Türkiye’deki bütün solcular bu türden Devletçi bir milliyetçiliğin-Kemalizmin ideolojik etki alanı içinde “solcu” olmadık mı! Sonra da tabi bunun üzeri Marksizmle-işçi sınıfı laflarıyla falan cilalandı! Çünkü, her ikisi de Devletçi olduğundan arada hazır bir uzlaşma zemini de vardı!. Bu durumda niye reddedecektin ki önüne konmuş hazır reçeteyi-“devrim” anlayışını!. Üstelik, “Dünya Sosyalist Sistemi”de destekliyordu bunu!. Çünkü böyle bir “devrim” anlayışının-sürecinin-ucunun kaçınılmaz olarak “kapitalist olmayan bir yola” çıkacağını, bunun da, eninde sonunda sırtını Sosyalist Sisteme dayamak zorunda kalacağını düşünüyordu onlar da¹⁹. 27 Mayıs’tan sonra 12 Mart’lara ve 12 Eylül’lere varan yolun taşları bu türden ideolojilerle döşendi. Sadece o “Yön” ya da “Devrim” dergilerinin-bunların etrafında kümelenen “solcuların”-değil, kendisine “işçi sınıfı sosyalisti” diyen birçok hareketin de yolu böyle açıldı, geliştirildi. Bizler de, o Kemalist-Jöntürk ruhuyla (kendimizi “Marksist Leninist” sanarak tabi) kuzu kuzu geldik bu oyuna!. Helal olsun!!..**

Her neyse, tekrar konuya dönersek: Dünya kapitalist sistemine “bağımlı” da olsa kapitalizm kapitalizmdir. İçerdeki o “işbirlikçiler” denilenler de, son tahlilde, “periferi tipi” bir kapitalleşmede ortaya çıkmaya-şekillenmeye başlayan iç dinamiklere işaret ederler²⁰. Kimdir ki

¹⁹Alın o Baas tipi “sosyalizm”leri, bunların hepsi (“milli kurtuluşçuluk”, “burjuva devrimciliği”, hatta “sosyalizm” adı altında) bu türden toplum mühendisliklerinin ürünü olmadılar mı!. Eğer tekere taş konulmasaydı (bu konuyu daha sonra 12 Mart’ı yazarken ele alacağız!) 8-9 Mart cuntasıyla Türkiye’ye de benzer bir rejimi getirmeyi düşünüyorlardı bunlar!.. Şimdi de halâ, “solculuk” adına kendi halkını katleden Beşar rejimini destekliyorlar utanmadan! Neymiş, “solcu-antiemperyalist Beşar rejimine karşı emperyalistler ve onların işbirlikçisi Türkiye halkı kışkırtıyormuş”! İşte bunların “devrimciliği” budur!

²⁰ “Dışa bağımlı” olarak da olsa, aşağıdan yukarıya doğru gelişen kapitalizm, süreç içinde, kaçınılmaz olarak, içerde statükoyu temsil eden Devletin karşısında bir sivil toplumu da beraberinde geliştirir. Buradaki “dışa bağımlılık”, kapitalizmi-pazar ilişkilerini- geliştirmek isteyen sermayenin (iç ve dış) ortak çıkarlarının sonucudur; eski-kapitalizm öncesi- ilişkileri çözdüğü için de-çözdüğü oranda da-ilericidir. Evet, bu durumda üretilen artının bir kısmını da yabancılar alıp götürmektedir, ama öbür durumda da artıya el koyan kapitalizm öncesi bir güç olarak asalak bir Devlet vardır ortada!. Hiç olmazsa biri, malı götürürken, kapitalizm öncesi ilişkileri de çözerek sistemin ileriye doğru gitmesinin yolunu açmış oluyor. Bu durumda, bir süre sonra, biti kanlanan-kendine güveni gelen- yerli burjuvaziyle yabancı sermaye arasındaki çelişkiler sistemi daha ileriye taşıyacak bir potansiyeli de beraberinde getirir. Ama, Devlete bağlı olarak gelişen kapitalizm tamamen asalaktır ve hiçbir kitle temeli yoktur. Bu yüzden de sivil toplum geliştirici bir potansiyeli barındırmaz. Pazar ilişkilerini geliştirmek diye bir derdi de yoktur zaten bunların. Çünkü varolan pazar tekelci konumda olan bir avuç Devletçi burjuva için yeterlidir!. Pazarın gelişmesi demek, yeni rakiplerin de ortaya çıkması demek olacağı için bu konuda onların pek

bunlar, tüccar, sermayedar, meta üretimi yapmaya başlayan toprak sahipleri ve küçük üreticiler değil midir bunlar son tahlilde. Hani o, “emperyalizm sadece sömürür, kapitalizmi geliştirmez” lafı var ya, bunların hepsi tek yanlı zırvalar; bir kere o “emperyalizm” tahlilleri de sakat²¹!. Emperyalizm eşittir sermaye-sermaye ihracı, savaş ve sömürü diye anlatıldı bize hep. Ama nedense burada asıl belirleyici olanın tekelci sermaye ve onun arkasındaki ulus devlet gerçeği olduğu “unutuldu”!. Milliyetçi-“milli kurtuluşçu” tezlerle “solcu” ideoloji arasında uzlaşma sağlamak için herşey o kadar güzel kitabına uyduruldu ki!. Bütün amaç aslında, eski sistemin devamı da olsa, pozitivist-modernist yeni Devletçi kadroların “emperyalizme” ve “dışa bağımlı kapitalizme” karşı “Sosyalist Sistemin” desteğini de arkalarına alarak iktidara gelmesiydi!.

Alın “Milli” Kurtuluş Savaşımızı!. Hani nerde o “millici” teoriler! Ülkeye yabancı sermaye girişi Kurtuluş Savaşından sonra (1920-30 arası dönemde) azalmamış artmıştırl!. Ve iyi de olmuştur! Alın 1950 sonrasını, ülkeye yabancı sermaye girişi iyi mi olmuştur kötü mü, bakın şöyle bir rakamlara ve kapitalizmin gelişme seyrine!..Allah kahretsin bu milliyetçi yobazlığı!. Bugün artık herkes yabancı sermayeyi çekebilme için neredeyse göbek atacak dünyada, ama bunlar halâ, bu Devletçi-milliyetçi-solcu kafayla siyaset yaparak-yabancı sermaye düşmanlığı yapmaya çalışıyorlar! Bir sürü genç insanın da kafasını karıştırıyorlar bu şekilde. Benim vatandaşım TC pasaportuyla Almanya’da (Avrupa’nın her yerinde, veya ABD’de) her türlü malı-mülkü alabiliyor, kimse de buna karşı en ufak bir tepki göstermiyor, ama bir Almanya da İngiliz (veya başkası) Türkiye’de bir ev, ya da arsa, veya buna benzer birşey almaya kalkınca ülke satılmış oluyor, “milliyetçi”-“solcu” damarlar kabarıyor, pes doğrusu”!..

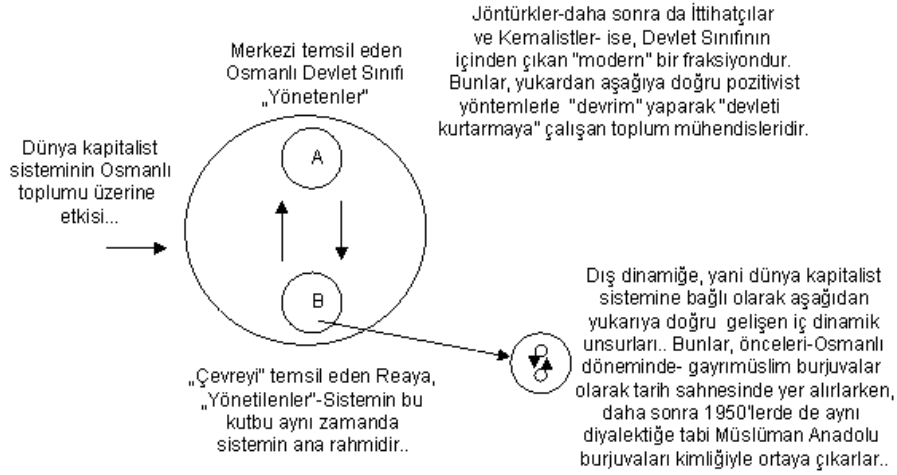
Evet, hangi biçimde gelişirse gelişsin kapitalizm kapitalizmdir. Ha, iç dinamikler öyle değil de böyle şekillenmeye başlamış!. Ne yapalım, bizde de böyle olmuş, kader utansın!.Onun sorumlusu da gene sensin (yani Devlet)! Süreci saptırdığın için bu sonuç çıktı ortaya. Burada önemli olan, sistemin, aşağıdan yukarıya doğru gelişen bir pazar mekanizmasının aracılığıyla değişmeye başlayıp başlamadığıdır. Yoksa, üretici güçlerin hangi biçimde geliştiği ayrı bir konudur.

Batı’da, 19.yy’ın başlarından itibaren, kapitalizm artık kabına sığamaz hale geldiği için, sermaye dünyaya açılarak kendisine yeni pazarlar yaratma çabasına girmiştir. Osmanlı’da kapitalizmin gelişme süreci işte tam böylesine zorlayıcı bir dış dinamiğin etkisi altında yol alır. Bu dönemde Batılı kapitalist ülkelerle yeni tipten ilişkiler geliştirmeye başlayan Osmanlının derdi aslında kapitalizmi geliştirmek falan değildir. O, kendisini kurtarma çabası içindedir halâ. Yani, sürecin-etkileşimin aktif yanı dış dinamiktir. Osmanlı, kurbanlık bir koyun gibi dış dinamiğin eline düşer, kaderini adeta ona terkeder. İşte, Keyder’in, dış dinamiğin-dünya kapitalist sisteminin-etkisi altında “periferi tipi kapitalistleşme” olarak tanımladığı Osmanlıda kapitalizmin gelişmesi süreci böyle, bu koşullar altında başlar-gelişir²².

istekli oldukları söylenemez!. Bu türden Devletçi bir kapitalizm zaten ancak gelişmenin ilk aşamalarında hayatiyet bulabiliyor!. Hadi bakalım, şimdi imkânı varmı artık Türkiye’de böyle bir kapitalizmin!..Bak, sizin o “işbirlikçi” dediğiniz Anadolu kapitalistleri nasıl da “dışa bağımlı” (çünkü pazara bağımlılar, ihracat için üretim yapıyorlar) ama sağlıklı bir kapitalizm inşa ettiler!..

²¹ Bu türden ideolojik tahlillerin hepsinin soğuk savaş ortamının ürünü olduğunu unutmamak gerekir. Bir yanda “Dünya Sosyalist Sistemi” vardı, diğer yanda da “kapitalist-emperyalist sistem”. Dünya ikiye bölünmüştü. Ve herşey bu zemin üzerinde “ak” ve “kara” olarak değerlendiriliyordu. “İyi” olan, elbette ki, “sömürünün olmadığı”, işçi sınıfının iktidarda olduğu Sosyalist Sistemdi. Bütün “kötülükler” ise kapitalizme aitti. Herşeyi bu türden bir duygusal zemin üzerinde değerlendirdiğimizi unutmayalım. Örneğin, çok emperyalizm-sömürü-millî burjuvazi falan edebiyatı yaptık, ama sonunda, o “emperyalizm” dediğimiz şeyin altında yatanın da dünya kapitalist sistemi olduğunu, bu yüzden, merkez çevre ilişkileri diyalektiğine bağlı olarak bu sürecin-kapitalist dünya ile ilişkiler sürecinin-kaçınılmaz bir şekilde çevre ülkelerde de kapitalizmin gelişmesine katkıda bulunacağını hiç düşünmedik. Bu konuda Keyder’in çalışmalarını öneririm..

²² Dünya Ekonomisi İçinde Türkiye, 1923-1929, Çağlar Keyder, Yurt Yay.

Yukardaki şekil bu etkileşimi ve onun sonuçlarını çok güzel ortaya koyuyor aslında. Ama biz gene de bunu biraz daha açmaya çalışalım. Dünya kapitalist sistemiyle etkileşime bağlı olarak Osmanlı sisteminde meydana gelen yapısal değişimi şöyle özetleyebiliriz:

1-Sermaye dış dinamik olarak sistemi etkilemeye başlayınca ilk planda içerde kendisiyle işbirliği yapacak yerli bir burjuva sınıfı yaratır. O dönemin koşulları altında bu yeni sınıf Osmanlı'nın gayrimüslim kesimi içinden çıkacaktır. Bütün bunların nedenlerini daha önce ayrıntılı olarak ele aldığımız için şu an için o tarafına girmiyoruz. Çok basit aslında. Sermaye ülkeye girince, tüccar, aracı, temsilci vb.adı altında kendisiyle işbirliği yaparak iş görecek bir takım insanları da ortaya çıkarıyor. Sermaye için amaç daha çok kâr elde etmek için faaliyet alanını genişletmektir. Ama o, bu işi yaparken, kaçınılmaz olarak, halâ kapitalizm öncesi ilişkiler içinde bulunan sistemi de değiştirmeye zorlar. Ve öyle olur ki, sonuçta, bir yanda dış dinamik-değiştirici etken olarak Batı-sermaye, diğer yanda da, buna bağlı olarak değişmeye başlayan bir çevre- gayrimüslim burjuvalarıyla birlikte iç dinamikler- tablosu çıkar ortaya. Dünya kapitalist sistemine bağlı olarak ortaya çıkan merkez-çevre ilişkisi böyle oluşur ve gelişir.

Şimdi, aslında bu süreç, çevre ülke açısından (dışa bağımlı da olsa) aşağıdan yukarıya doğru bir gelişmedir. "İşbirlikçi" olarak da olsa, gelişen o gayrimüslim burjuvazi bu ülkenin burjuvazisidir. Bunlar, daha önce sistemin içinde ortaya çıkan protokapitalist-orta sınıf mahalli liderlerden oluşmaktadır. Ha, neden daha sonra sadece gayrimüslim kesim öne çıkmıştır da Müslümanlar geri kalmıştır, bu ayrı bir konudur. 19.yy'ın başlarına kadar arada bir ayırım yoktu aslında. Nasıl ki gayrimüslim kesimde protokapitalist mahalli liderler olarak Knezler Kocabaşılar ortaya çıkmışsa, Müslüman kesimde de bunların benzeri Ayanlar falan vardı. Ancak daha sonra, Devlet Müslüman orta sınıfa hayat hakkı tanımaz. Tanımaz, çünkü o, yani Devlet kendisine alternatif-rakip Müslüman bir orta sınıfın-sivil toplum gücü olarak ortaya çıkmasını istememektedir. Gayrimüslimlerin ise o dönemde zaten Devlete rakip olmaları-Devlet sınıfına dahil olmaları mümkün değildi. II.Mahmut'la birlikte Müslüman orta sınıfın budanmasına paralel olarak dış dinamiğin etkisi altında gayrimüslim bir burjuvazinin ortaya çıkış nedeni budur. Tabi bunda Batılı ülkelerin gayrimüslimleri tercih etmelerinin de etkisi vardır. Ne de olsa din-dil bağı falan da rol oynuyordu insan ilişkilerinde. Ve öyle olur ki, sistemin koyduğu kurallar-çerçeve içine sığdırılan bir garip kapitalistleşme süreci meydana gelir. Devletin zorladığı koşullar altında (gene minare kılıfına uydurularak) gümrük-hukuk sistemi kolaylıklarından dolayı çoğunun cebinde Batılı ülkelerin pasaportu olan bir yerli-gayrimüslim-işbirlikçi burjuva sınıfı ortaya çıkar.

2-Sermayenin girişine bağlı olarak yönetilenlerin içinde aşağıdan yukarıya doğru bu türden gelişmeler olurken, yukardan aşağıya doğru, Devlet sınıfının-yönetenlerin içinde de belirli bir değişim-farklılaşma yaşanmaya başlanır. Jöntürkler dediğimiz kadroların ortaya çıkışı bu diyalektiğin-değişimin ürünüdür. Pozitivist yöntemlerle sistemi yukardan aşağıya doğru

değiştirerek kurtarma sevdasında olan bir toplum mühendisleri grubu olsalar da, bunlar da aslında aynı sürecin-“periferi tipi kapitalistleşme” sürecinin-ürünü olurlar.

Sermayenin devreye girmesine bağlı olarak yaşanan bütün bu yapısal değişim süreçlerini ve buna bağlı olarak yaşanan sınıf mücadelelerini şöyle özetleyebiliriz: Bir yanda hep dış dinamik olarak o Batı vardır devrede, bu açık! Diğer yanda ise, eski sistem ve onun dinamiklerinin yanı sıra, Müslüman ve Hristiyan burjuvalarıyla dış dinamiğe bağlı olarak ortaya çıkan yeni tipten yapısal güçler.

Şimdi, bu koşullar altında, eğer savaş olmasaydı, değişimi temsil eden güçler (Müslüman ve Hristiyan burjuvalar) ne yapar yapar eninde sonunda sürece hakim olarak onu düze çıkarırlardı. Evet, gayrimüslim-işbirlikçi burjuvaziyle Müslüman burjuvazi arasında da önemli çelişkiler-rekabet vardı, ama ne de olsa bunların ikisi de kendi varlık şartlarını pazar mekanizması içinde oluşturdukları için, sonunda, kavga dövüş bunlar işleri bir yoluna koyarak sürece hakim olurlardı. Ve biz de bugün tahlil yaparken derdik ki, bakın işte, dışa bağımlı olarak da başlasa sonunda kapitalizm kapitalizmdir, ne yapalım bizdeki süreç de böyle gelişmiş. Ama olmadı, süreç başka türlü gelişti.

Burada benim asıl altını çizmek istediğim nokta, bütün o, daha önce öğrendiğimiz emperyalizm tahlillerinin falan hep tek yanlı olduğudur! Ne diyorduk biz (yani “solcular”): Emperyalizm sermaye ihracı demektir. Emperyalist ülkeler sermaye ihracı yoluyla geri kalmış ülkelerin gelişmesini engellerler. Evet doğru, emperyalizm sermaye ihracıyla birlikte tarih sahnesine çıkıyor. Ama burada sadece sermaye ve onun ihraç edilmesi olayı belirlemiyor süreci. İşin özünde tekelleşme de var, tekelleşen kapitalizmle birlikte onun arkasında yer alan ulus devletler gerçeği de var. Ve engelleyici olan da aslında bunlar. Yani, sermaye-bu yabancı sermaye de olsa-değil gelişmeyi engelleyen²³. Sermaye niye girer ki bir ülkeye, kendi kendini üretmek için değil mi? Ama büyümek, daha çok artığa el koyabilmek için de bir şekilde girilen ülkede pazarın genişletilmesi gerekir. Yani, sömürebilmek için de olsa insanları pazara bağımlı hale getirmen gerekir. Bunun yolu da, demiryolları falan yaparak iç pazarı birbirine bağlamaktan geçer. Yani öyle, ben geldim seni sömüreceğim deyince bitmiyor iş!. Hem sonra ne işe yarıyor o “işbirlikçiler” falan? Bir pazar yaratarak insanları o pazara bağlayıp sömürebilmek için değil mi herşey?. Bunu yaparken de, “dışa bağımlı” falan da olsa bir kapitalistleşmeye neden oluyor sermaye. Olay budur. **Sen de adam ol kendini sömürtme! Sen onu kullan, o da seni kullansın, ama kazan kazan mekanizmasının içinde gelişsin süreç. Yani, öyle kör bir yabancı sermaye düşmanlığıyla-milliyetçilikle bitmiyor iş!. Önce, “dışa bağımlı” olarak başlıyor herşey. Sonra, üretici güçler geliştikçe, yeni dinamikler de ortaya çıkıyorlar ve dışa bağımlılık, kendisi için varolma diyalektiğine dönüşüyor²⁴. Bakın Çağlar Keyder nasıl anlatıyor bütün bu süreçleri:**

²³ Yabancı sermaye ülkeye girdiği zaman elbette ki kapitalizm öncesi yerli zanaatları-lonca sistemini falan çözer. Bu doğrudur. Ama buradan şu sonuç çıkarılamaz: “Eğer yabancı sermaye-emperyalizm-olmasaydı bu yerli zanaatlar tıpkı Batı’da olduğu gibi bizde de modern kapitalist işletmeler haline dönüşebilirlerdi!” Hayır efendim dönüşemezlerdi. Çünkü bizdeki Devlet, kapitalizmin gelişme döneminde Batı’daki devletten çok farklı bir Devlettir. Merkezi yapı çok daha kuvvetliydi. Sizin o kapitalizm öncesi zanaatlar-loncalar falan dediğiniz şeyler de tamamen bu Devletin kontrolü altında idiler..Bu türden saçmalıkları Keyder çok güzel yanıtıyor. Daha fazla ayrıntı isteyen biraz onun çalışmalarına baksın..

²⁴ Bu „dışa bağımlılık” meselesinin iyi anlaşılması gerekiyor. Hiçbir zaman öyle mutlak anlamda “bağımsız” bir sistem-toplum olamaz!. Yani, her toplum, her zaman dışa bağımlıdır. Bağımsızlıktan kasıt, bağımlılık içinde özgürce kendi kararlarını kendinin verebilmesidir. Bu da tabii, “bağımlılık” ilişkilerinin zora dayanmayan, dayatmacı ilişkiler olmamasıyla (“kazan kazan” ilişkisi) ilgilidir. Aslında bağımsızlık, özgürce bağlanmaktır-bu anlamda bağımlı olmaktır. Yoksa, zıpır gibi ortaya çıkıp, “bir ağaç gibi tek ve hürüm ben” diye çığırkanlık yapmak değildir bağımsızlık!. Ormanın içinde, ormana bağımlı olarak varolan bir ağaç gibi tek ve hür olabilmektir!

“Sermaye, daha yüksek kâr elde etme amacıyla faaliyet alanını genişletir. Bu süreç içinde geleneksel ekonomilere nüfuz eder, bunları dönüşüme uğratar ve meta üretiminin gelişimini hızlandırır. Sonuç, dünya pazarının genişlemesi ve yeni alanlara yeni uzmanlaşma ürünlerinin empoze edilmesidir. Bu tür alanlar, dünya işbölümüne katılmakla, daha büyük bir birim olan dünya ekonomisinin bir parçasını oluşturmak üzere kendi içsel eklemlenmelerini kaybederler..Başlangıçta, periferinin bu bütünsellik içindeki konumu, kapitalizm öncesi ekonomiye dünya pazarının gereksinimlerini ileten ticaret sermayesine belirlenir. Ticaret sermayesi, dünya pazarı için metalar üreten bir ihracat sektörü ile birlikte ithal malları talep eden bir tüketiciler grubu yaratır. Varolan toplumsal ilişkiler içinde, doğal ve diğer kaynakların özgül koşullarına bağlı olarak faaliyet alanını genişletmeye çalışır. Bu genişleme, küçük meta üretimi vasıtasıyla ya da plantation ve hacienda ekonomisi gibi ücretli emek kullanan çeşitli yerel sömürü biçimlerinin biri ya da bir kaçı yoluyla olabilir. Daha sonraki aşamalarda, demiryolu ve liman yapımı gibi alt yapı yatırımları, pazar özendiricilerini geniş bir üreticiler kitlesine ulaştırarak ve meta üretimini ihracat kapılarından daha iç bölgelere doğru genişleterek bu yayılmanın sürmesini sağlarlar.

Yukardaki yaklaşımın başlıca savı şudur: Periferi ülke, dünya pazarıyla belli bir düzeyde bütünleştikten sonra, dünya ekonomisinin bağımlı bir parçası haline gelir. Dünya ekonomisi içindeki bu hiyerarşik sıralanış periferinin tarihini koşullamaya başlar; artık periferideki toplumsal formasyonun yapısını açıklamak için yalnızca iç dinamik yeterli değildir”²⁵.

“Ticaret sermayesi de para sermayesi de (ilkel biçimiyle tefeci sermaye) kapitalizm öncesi üretim tarzları ile birarada varolabilir ve bunlara eklemlenebilirler. Ancak bu eklemlenme üretimin mevcut toplumsal organizasyonunu dönüştürecek bir potansiyel taşımaz. Her iki sermaye de, toplumsal formasyonda hakim olan üretim tarzınca önceden biçimlenen toplumsal ilişkilerin yeniden üretiminin gereklerine tabi olurlar. Ticaret ve para sermayesinin kapitalizm öncesi tarzlarla birarada varolabilme özelliği kapitalizm öncesi ekonominin kapitalizmle eklemlenme sonucu geçirdiği dönüşüm sırasında önem kazanır. Kapitalist ve kapitalizm öncesi koşullarda işlev görebilmeleri özelliğinden dolayı, ticaret ve para sermayeleri sistemler arasında aracılık görevini yüklenirler. Ancak kapitalizm tam anlamıyla yerleştikten sonra, kapitalist ülkelerdeki üretici sermayenin çıkarlarına tabi olurlar. Kapitalist ve kapitalizm öncesi sistemlerin eklemlenmesi özellikle ticaret yoluyla ve de dolaşım düzeyinde gerçekleştiğinden, kapitalist sistem kapitalizm öncesi toplumsal formasyonda yaratılan değeri ticaret sermayesi yoluyla devreye sokar. İşte bu süreç sırasındadır ki, yabancı ticaret sermayesi zaten mevcut olan yerli ticaret sermayesi ile birlikte geleneksel, henüz dönüşüme uğramamış ekonomilere nüfuz etmeye başlar. Genişleyen meta üretimi alanı, giderek ticaret sermayesinin hakimiyeti altına girer ve periferi yapısı süreklilik kazanmaya başlar”.

“Para sermayesinin periferileşme sürecindeki rolü daha karmaşık bir niteliğe sahiptir; para sermayesi, bir yandan kolonyal devleti borçlandırarak basit bir değerlenme (volarisation) amaçlarken, öte yandan banka kredileri ve doğrudan verilen borçlar dolayısıyla periferi ekonominin biçimlenmesine katkıda bulunur. Avrupa sermayesinden alınan borçlar, son elli yıllık tarihi içinde Osmanlı İmparatorluğu'nun politik ekonomisinde önemli bir rol oynamıştır. Bununla birlikte para sermayesinin meta üretiminin teşvikinde daha da etkin bir rolü vardır. Para sermayesinin başlıca periferik işlevi, ticaret sermayesi ile birlikte dünya pazarlarından kaynaklanan etkilere göre gelişen ekonomik faaliyet alanlarının sınırlarını belirlemesiydi..

Kapitalizm öncesi bir ekonominin dünya kapitalist sistemi ile ilişkiye girmesi sonucu geçirdiği dönüşüm sürecinde, para sermayesi ve ticaret sermayesi meta üretimini teşvik edici unsurlar olarak sahneye çıkarlar. Dünya kapitalist sistemiyle mevcut ilişki mekanizmasının analizi bize bu dönüşümün şekli ve yönüne ilişkin temel bilgileri verecektir”²⁶.

²⁵ a.g.e s.12

²⁶ a.g.e s.18

İmparatorluğun bütününün Avrupa'yla ticari ilişkileri ancak 1830'larda yoğunlaşmaya başladı. 1830'ların sonuna gelindiğinde Osmanlının İngiltere ve Fransa'dan yaptığı ithalat iki kattan fazla artmış ve Bab-ı Ali'nin 1838'de İngiltere ve daha sonra diğer güçlü Avrupa ülkeleriyle imzaladığı ticaret anlaşmalarıyla bu eğilim daha da güçlenmişti. Bu anlaşmalar bir yandan ticareti düzenleyip, ithalat ve ihracatta gümrük oranlarını düşürürken, bir yandan da **Osmanlı hükümetinin elinden ticareti denetlemesine olanak veren haklardan birini alıyordu. Artık hükümet istediği tacirlere tekel hakları veremeyecekti. Ticaret, merkezi otoritenin siyasi denetimi dışına çıkarılmış ve bütün yabancı tacirler Osmanlı topraklarında serbestçe faaliyette bulunma hakkını elde etmişlerdi. Üstelik, yerli tacirler ticaret vergileri dışında bir de iç gümrük ödeme zorunda olduklarından, sadece ticaret vergilerine tabi olan yabancı uyruklu tacirler sonuçta daha az toplam vergi ödeme ayrıcalığını elde etmişlerdi. Bu kapitülasyon rejiminin sonuçlarından biri, yerli tacirlerin hemen hemen bütünüyle arka plana çekilip yerlerini ticaret anlaşmalarına taraf devletlerin pasaportunu taşıyan Rum, Ermeni ve diğer Akdenizli tacirlere bırakmalarıydı. Osmanlı vergi ve yargı sistemi dışına çıkan azınlı tüccar, Osmanlıyla iş yapan yabancı firmaların aracılığı haline geldi.**

Ticaretteki genişlemenin sonuçları özellikle Ege ve Karadeniz bölgelerinde hissedildi. Osmanlı tütün pamuk ve meyve ihraç etmeye başladıkça bu bölgeler meta üretimi devresiyle bütünleştiler ve dünya işbölümünün bir parçası oldular...

Bu dönemdeki paralel bir gelişme de, imtiyaz sahibi yabancı şirketlerce inşa edilen demiryollarıydı. Demiryolu, ulaştığı bölgeye kadar pazar alanını genişletiyor, ürünü ve dolayısıyla vergileri arttırıyordu. Zaten, demiryolları, Anadolu'nun iç kesimlerinin potansiyel olarak pazarlanabilir tarımsal artığını harekete geçirebilmek amacıyla inşa edilmişlerdi. Demiryolu, geçimlik üretim yapan köylülere yeni teknolojileri kullanma olanağıyla birlikte, daha geniş bir pazarı da getiriyor, pazarlanabilir artık üretmek için gerekli fiyat özendiricisini sağlıyordu.

Düyun-u Umumiye dönemi (1881-1914) sırasında daha önceki dönemin aksine ülkeye giren borç miktarı borç karşılığı ödenen miktarın altında kalmaya başlamıştı. Ne var ki, artık İmparatorluğa özel yabancı sermaye yatırımları da geliyordu. Tacirler ve 1860'larda gelen bankalardan sonra 1880'lerle birlikte dolaysız yabancı sermaye yatırımı da önem kazanmaya başladı. Yatırımların üçte ikisi demiryollarına, geri kalanı da madenlere, kamu hizmetlerine ve bazı üretici kesimlere gitmişti. Böylece ticaret sermayesinin hakimiyetinde meta üreten sektörlerin yanı sıra, ücretli emek istihdam eden gerçek anlamıyla kapitalist bir sektör de gelişmeye başladı. Dönemin yabancı sermaye yatırımlarının Osmanlı İmparatorluğu için bir ilkel birikim yerine geçtiğini ileri sürmek mümkün. 1881 ve 1913 yılları arasında devlet iflasın eşiğinde olmasına rağmen ekonominin yıllık ortalama büyüme hızı %1,5'a ulaşmıştı. 1897-1913 yılları arasında üretim pamukta dört kat, tütünde 3,2 kat, kuru üzüm, fındık ve incirde ise iki kat artmıştı. Dış pazarların sunduğu olanaklardan yararlanamayan diğer tarımsal ürünlerde ise %20 ile %30 arasında üretim artışları gerçekleştirildi²⁷.

Peki bu süreç imalat sanayiini nasıl etkiledi? “Dışa bağımlı”-“periferi tipi” kapitalistleşme süreci sanayileşme alanında nasıl bir yol izledi? Bu soruya cevap vermeden önce isterseniz yukarıda anlatılanlardan çıkan sonuçların altını bir çiziverelim:

Evet, İngiltere'yle yapılan 1838 Ticaret Anlaşması bir dönüm noktasıdır. Bu andan itibaren Osmanlı adım adım yeni bir sürecin içine giriyor, bu açık. Ama dikkat edin bu sürecin nasıl gelişeceğini de gene o-yani Osmanlı- belirliyor. Evet, yabancı sermaye giriyor ülkeye ama, bütün bunlar hep Osmanlının-Devletin koyduğu (aslen varolan) kurum ve kurallar içinde oluyor. Yani minare daima mevcut kılıfın içinde kalacak şekilde-ona uydurularak inşa

²⁷ a.g.e s.20

ediliyor. Sonuç mu? Sonuç ortada: Müslüman tacirler-orta sınıf devre dışı kalmaya başlıyor. Yabancılara tanınan haklardan yararlanabilmek için onların vatandaşlığına da geçen Rum, Ermeni tüccarları ceplerine yabancı pasaportlarını da koyarak yeni sürecin “işbirlikçi” egemenleri haline geliyorlar. Görüyorsunuz, bu “işbirlikçilik” olayını yaratan, buna kapı açan bizzat Devletin kendisi! Müslüman tüccarlar-orta sınıf tutupta bir İngiliz, Fransız, ya da Rus pasaportu alamıyor tabii! Çünkü onlar Müslüman! Burada açıkça Müslüman orta sınıfın-tüccarın cezalandırıldığını görüyoruz. Ama bu cezayı bizzat Devlet kesiyor aslında. Nedeni ise açık: II. Mahmut Müslüman orta sınıfı neden biçtiyse, aynı nedenlerle ticarete de kapılar onun yüzüne kapatılırken, o kapılar gayrimüslimlere ardına kadar açılıyor. Çok basit aslında: Müslümansan eğer, fazla güçlenmeyeceksin, sonra Devlete rakip hale gelirsin! Gayrimüslimler için böyle bir tehlike olmadığından varsın onlar güçlensinlerdi!. Ha İngiliz olmuş, ha İngiliz pasaportuna sahip bir Rum, ya da Ermeni. Osmanlı olaya böyle bakar!

Bu işin bir yanı tabii. Ama bir de diğer yanı var madalyonun. İşin politik yanını, Osmanlıyı 1838’e götüren denge politikasını bir yana bırakırsak (bütün bunları daha önce ele aldık) ticaretin gelişmesi Devletin de işine geliyordu. Çünkü, ticaret geliştikçe, meta üretimi arttıkça Devletin alacağı vergi de artıyordu! Bu ticareti kimin örgütlediği falan umurunda değildi Devletin, o sadece toplayacağı vergiyeye bakıyordu.

O işbirlikçi gayrimüslim burjuvalara gelince: Devlet öyle bir mekanizma kurmuştu ki, pratikte onlara sadece yabancı devletlerle işbirliği yaparak para kazanmak kalıyordu! Bu sürecin içinde bir sivil toplum gücü olarak örgütlenmenin, sisteme sahip çıkarak burjuva devriminin potansiyel unsurları haline gelmenin yolu daha için başından kapatılmıştı onlara. Çünkü, varolan statülerini ve güçlerini ceplerindeki yabancı pasaportundan ve yabancı devletlerle olan işbirliğinden alıyorlardı. İşte bu durum onların Osmanlı sistemiyle olan duygusal bağlarını yedi bitirdi. Ne yaparlarsa yapsınlar son tahlilde onlar bir yabancıydı sistem için. Bu nedenle, evet objektif varlıklarıyla-fonksiyonlarıyla onlar iç dinamiğin içinden çıkan yerli burjuvalar olarak üretici güçlerin aşağıdan yukarıya doğru gelişmesini temsil ediyorlardı, ama sübjektif olarak-duygusal olarak bu fonksiyonlarına uygun bir kimlik üretmediler. Giderekten sisteme daha çok yabancılaştılar ki bu da sonunda merkezkaç unsurların işine yaradı.

Evet, devam ediyoruz. “Dışa bağımlı kapitalistleşme” süreciyle sanayileşme arasındaki ilişkiler konusunda bakın Keyder ne diyor: “Periferideki geleneksel zanaatların merkezdekilerden farkı, modern sanayie yönelik dönüşüm dinamiğine sahip olmayışlarıdır. Merkezde, kapitalizme özerk bir geçiş sırasında, ev sanayii ön sanayi (proto industry) ya da kırsal manifaktürler gibi çeşitli adlar verilen faaliyetler kapitalizm öncesi toplumsal formasyon içinde üretici sermayenin gelişmesini sağlayan bir ilkel birikim kanalı oluştururlar. Milliyetçi yaklaşımların, emperyalizmin müdahalesi olmasa geleneksel zanaatların benzer bir gelişme sonunda periferiye de kapitalizmi getireceğini ileri sürmelerine karşın, zanaatların tipik bir periferi toplumsal formasyondaki konumunun incelenmesi bu savı pek doğrulamıyor. Politik otoritenin ekonomik faaliyet ürerinde sıkı bir denetime sahip olduğu Çin, Hindistan, ya da Osmanlı İmparatorluğun’nda manifaktürlerin üretim ve dağıtım süreci yönetim tarafından düzenleniyordu. Batı’nın öncü sanayicilerinin aksine, Doğu’nun zanaatçıları bağımsız tüccarların gereksinimleri doğrultusunda çalışmıyorlardı, çünkü temel pazarları merkezi ya da yerel politik sınıflardan oluşuyordu. Bu nedenle, periferi tipi zanaatlar ne ilkel birikimin, ne sermayenin, ne özgür emeğin özerk bir kaynağını oluşturabildiler. Öte yandan, emperyalist ilişkilerin varolan sanayiın yıkılmasına da neden olduğu bir gerçektir. Ticaret hacmi büyüdükçe, yani piyasayı ithal malları istila edince Osmanlı mamulleri Avrupa endüstrisiyle rekabete dayanamadılar ve ön sanayi aracılığıyla ilkel birikim yolu geri dönülmez biçimde kapanmış oldu. Periferinin dünya pazarına entegrasyonundan önce sözü edilen ilkel birikimim olabileceğini bir an için varsaysak dahi ticari bütünlüşmeden sonra bu da olanaksız hale geldi..

Sanayileşmiş ekonomilerle ilişkiler arttıkça ticaretin yapısı belli bir dönüşüme uğrar. Başlangıçta periferiden yalnızca işlenmemiş hammaddeler ithal edilirken, ticaret hacmi yeterince büyüyüp belirli bir düzeyi aştığında, ulaştırma maliyetlerini azaltacak faaliyetlerin periferide kurulması daha kârlı hale gelir. Bu, (periferi açısından) ihracatı teşvik edici adı verilebilecek bir imalat faaliyetidir. Bütünleşme derecesini azaltıcı olmayan başka bir imalat kategorisi daha vardır. İmalat sanayiinin belirli dallarında ulaştırma güçlükleri, üretimin, tüketimin gerçekleştiği yere yakın bir yerde yapılmasını zorunlu kılar²⁸.

Olay açık değil mi: Kapitalist dünya sistemiyle ilişkiler başlayınca eski yapı bütünüyle bundan etkileniyor. Bir kere, o eski lonca tipi, yerel zanaatlara dayalı küçük üretim bir daha belini doğrultamayacak şekilde yok olup gidiyor. Ama bunlara bakıpta, buradan “bak işte emperyalizm ülkenin sanayileşmesini engelledi” sonucunu çıkarmakta yanlış. Çünkü varolan kapitalizm öncesi ilişkiler zaten eski sistemin ayrılmaz parçası halindeydi. Devletin kontrolünde bir kapalı devre sistemiydi bu. Yabancı sermaye, sömürü falan diyoruz ama, hiç olmazsa bu arada kapitalizm öncesi bu unsurlar da temizlenmiş oldular, bu açıdan, acı verici de olsa uzun vadece olumlu bir şeydi bu..

Sonra, bu süreç yerli üreticiler-imalatçılar açısından sadece bir yıkım süreci miydi, sadece yabancı sermaye ve onunla işbirliği yapan tüccarlar mı kalmıştı artık ortada? Pazar sadece bunların faaliyetleriyle mi gelişmekteydi? Elbette ki hayır! Bunun yanı sıra sürece uyum sağlayan yüzlerce küçük yerli üretici-imalathane de çıkar ortaya. “Periferi tipi” “dışa bağımlı” bir süreç de olsa, pazarın gelişmesiyle birlikte, bir yandan eski ilişkiler çözülmeye başlarken, diğer yandan da, gelişen bu yeni sürece-pazar ilişkilerine-uyum sağlayan yeni güçler-yeni sivil toplum unsurları da ortaya çıkmaya başlarlar. Bu sürecin ayrıntılarını daha önceki bölümlerde ele aldığımız için burada tekrar ayrıntılara girmiyoruz. Şu an bizi ilgilendiren gelişmekte olan o büyük tabloda nelerin yer aldığıdır:

1-Bir yanda, “dışa bağımlı” da olsa, aşağıdan yukarıya doğru gelişen bir pazar mekanizması oluşmaktadır ülkede. Öyle ki, bu süreç her alanda etkisini gösterir. Tarımdan sanayiye kadar, her alanda, gelişen bu sürece eklenen yüzlerce yerli üretici-tüccar-imalathaneler zinciri ortaya çıkmaya başlar. Biz buna, dış dinamiğe bağlı olarak aşağıdan yukarıya doğru yeniden yapılanma-kapitalizmin gelişmesi süreci diyoruz.

2-Diğer yandan da, gene daha önce ayrıntılı olarak ele almaya çalıştığımız gibi, yukarıdan aşağıya doğru bir reaksiyon- Devlet eliyle geliştirilmeye çalışılan Devlete bağlı bir kapitalistleşme süreci vardır ortada. Devlet, hem gelişen pazar mekanizmasını ve bununla birlikte ortaya çıkan sivil toplumu kontrol altında tutabilmek, hem de, ona-yani pazara yamama şeklinde yukardan aşağıya doğru kendisine bağlı-tekelci Devletçi bir kapitalizm-“sanayi burjuvazisi”-yaratmak için bütün gücüyle devrededir.

Evet, Devlet pazar ilişkilerinin-meta üretiminin gelişmesinin karşısında değildir. Çünkü meta üretiminin gelişmesi demek daha fazla vergi demektir Devlet için. Onun karşı olduğu şey, bu sürecin kendisine rakip bir sivil toplumu ortaya çıkarmasıdır! Yani, kapitalizmse kapitalizm ona bir diyecek yoktur, ama onu da Devlet getirmelidir ülkeye! Hani o bir zamanlar Kemalistler, “komünizmse komünizm, eğer ülkeye komünizm gelecekse onu da biz getiririz” diyerekten Devlete bağlı bir komünist partisi bile kurdumuşlardı ya, bu da onun gibi!..

İşte size, 19.yy’ın başlarından itibaren gelişmeye başlayan ve Osmanlı toplumunu yeniden yapılandırarak oradaki sınıf mücadelelerine zemin teşkil eden, daha sonra da, yeni kurulan Devlete miras kalan (Türkiye’de bugün bile halâ varlığını sürdüren) birbirinin zıttı iki sürecin anatomisi! Öyle ki, 1920’lerden 1930’lara ve II.Dünya Savaşı

²⁸ a.g.e s.73

sonrasına,1950 Devrimine kadar uzanan, oradan da 1960'ı, 71'ive 80'leri ardında bırakarak bir Özal'la kendini yeniden üreten, ennihayet bugün bir Erdoğan'ı yaratan Türkiye'de kapitalizmin gelişimi süreci, bir anlamda, birbirinin zıttı bu iki sürecin, bu süreçleri temsil eden sınıfların altalta üstüste mücadelelerinin tarihi olmuştur-olmaktadır.

Kurtuluş Savaşının nasıl bir uzlaşma ve dengenin sonucu olduğunu daha önce görmüştük. Eğer tekrar altını çizmek gerekirse, İttihatçı ve Kemalist biçimleriyle tarih sahnesinde yer alan Osmanlı Devlet sınıfı artıklarının Anadolu sivil toplum güçleriyle (Anadolu halkıyla ve burjuvazisiyle) kurdukları bir ittifaktı bu. 1920'de kurulan yeni devletin ve onun Meclis'inin demokrat yanı buradan kaynaklanır. Daha sonra, 1920'den 1929'a kadar olan süreç, adım adım, Devlet sınıfı unsurlarının sivil toplumu devre dışı bırakarak tek parti diktatörlüğünü kurlmaları dönemi olacaktır.

Türkiye devleti 1920'lerde müdahaleci olmayan ideal tavrın bir örneğiydi. Ankara hükümetinin aldığı önemli iktisadi politika tedbirleri Teşviki Sanayi Kanunu ve geleneksel öşürün kaldırılmasından ibaretti. **Dış ticaret büyük ölçüde serbestti. Yabancı para işlemlerinde kısıtlama yoktu. Yabancı sermayeye karşı bir kısıtlama olmadığı gibi, tersine ülke için yararlı olanlar teşvik bile ediliyorlardı. Ayrıca, bu dönemde daha ortada bir merkez bankası bile olmadığı için hükümet bankacılık sektörünün faaliyetlerini denetleyebilecek tedbirler de alamamaktaydı. Tabi bütün bunlarla birlikte o dönemin dış faktörünü de hesaba katmak gerekir. Savaş sonrası dönemi bir anlamda üretici güçlerin yeniden toparlanması dönemi de olduğundan Türkiye'nin ihracat ürünlerine olan dış talep de fazlaydı. Buna bağlı olarak da tabi yabancı kredi mekanizması ve ülkeye giren yabancı sermaye konusunda pek bir sıkıntı çekilmiyordu. Ülke dışına sürülen gayrimüslim tüccarların-burjuvazinin yerini kısa zamanda Müslüman bir tüccar-burjuva sınıfı almaya başlamış işler pek o kadar aksamamış gibiydi. **Bütün bunlar, "periferi tipi"-“dışa bağımlı” da denilse, aşağıdan yukarıya doğru gelişen kapitalizm için ideal bir ortam oluşturuyordu. Eğer bu süreç böyle devam edebilseydi, daha önce de dediğimiz gibi, bir süre sonra güçlenen sivil toplum Osmanlı artığı Kemalist Devlet sınıfı unsurlarını devre dışı bırakarak sürece hakim olabilirdi. Yani 1950'lerde olan şey çok daha önce gerçekleşebilirdi. 1925 TCF olayı ve daha sonra da SCF bunun en açık göstergeleridir. Ama demek ki süreç henüz daha o aşamaya gelmemişti o zaman. Tabi bunda 1929'da patlak veren kriz ortamı da büyük rol oynamıştır. **Krizle birlikte, dereyi geçerken at değiştirilmez-değiştirilemez diyen sivil toplum güçleri-Anadolu burjuvazisi- Devlet sınıfının üstüne fazla gitmez-gidemez.******

Krizle birlikte Türkiye'yle dünya ekonomisi arasındaki mal ve para hareketleri de durgunluk içine girer; Türkiye ekonomisi, artık kazançlı olmaktan çıkmış dünya pazarı eğilimleri yerine, çeşitli hükümet politikalarının teşvik ve yönlendirmelerine karşı daha duyarlı hale gelir. Dünya ticaret koşulları, hükümetin mal ve para hareketlerine getirdiği yeni kısıtlamalar, ticaret sermayesi ve ticaretle ilişkili para sermayesinin artıktan elde ettikleri payı azaltır. 1930'lar Türkiye'sinde artık pazarın belirleyici gücüne ve bu mantık içinde dünya kapitalist sistemiyle kurulan ekonomik ilişkilere müdahale etmeyen bir devletten söz etmek mümkün değildir. Kurtuluş Savaşı sonrasındaki uzlaşma-ortamının belirlediği denge koşulları bozulmuş Devlet gene o her zamanki "kurtarıcı" rolüyle ön plana çıkmaya başlamıştır.

Burada altını çizmemiz gereken nokta, iç ve dış dinamikler arasındaki bağlantının Türkiye somutunda ne kadar hassas olduğudur. Türkiye gibi kapitalizmin "dışa bağımlı" bir süreç içinde gelişmeye çalıştığı ülkelerde dış dinamikte meydana gelen değişimler anında iç dengeleri de etkileyebiliyor. Özellikle o dönemde sistem henüz daha kendi ayakları üzerinde durur hale gelemediği için onun bu tarafı çok zayıftı. Tabi Devlet ve Devletin koltuğu altında birşeyler yapmaya-gelişmeye çalışan Devletçi kapitalistler de bunu fırsat bildiler. Nitekim ,1920'lerden 29'a kadar geçen, genellikle pazarın-pazar mekanizmasının egemen olduğu nisbeten "liberal" dönemden bunlar-bu

Devletçi “sanayiciler”- hiçte memnun değillerdir. Onlar, İttihatçı-katı Devletçi politikaların devam etmesini, “Devletin sanayiye daha çok destekmesini” istemekteydiler. Tabii buradaki “destekten ” anlaşılması gereken, pazar mantığının üstüne çıkılarak yukardan aşağıya doğru kendilerine tanınacak tekelleri ayrıcalıklardır. **Nitekim öyle de olur. 1930’larda, ticaret sermayesinin hakimiyetinin yerini, zaten gücü azalmış ticaret sermayesini daha da zayıflatan ve Devletçi sanayi sermayesi lehine politikalar uygulayan bir devletçilik alır..**

Buhran öncesi dünya işbölümü içindeki periferi ekonomisine yönelik sinyalleri aktaran iki ekonomik kanal vardı: ticaret ve bankacılık. Ticaret sermayesi pazar sağlıyor ve fiyat sinyallerini evrenselleştiriyordu. Para sermayesinin ise periferinin uğraşacağı faaliyetleri sağlama ve teşvik etmede daha aktif bir rolü vardı. Bankalar bu anlamda ticaretle bütünleşmiş sayılabilir. 1920’ler Türkiye ekonomisi için, kredi mekanizması, ekonominin meta üreten kesiminin genişlemesinde etkili bir araçtı. Pazarlar ancak bu genişleme yoluyla geleneksel ekonomiye nüfuz edebilirlerdi. Kredilerin büyük bölümü tüccara ve ticari tarıma veriliyor ve her iki durumda da beklenen sonuç ticaret hacminin artması oluyordu. Faiz kazancı getirme özelliği, para sermayesine tarımın geleneksel ilişkileri içinde değerlendirilme olanağı da sağlıyordu. Böylece, hem ticaret, hem bankacılık, eklenme mekanizmaları oluşturmaları dışında değer dolaşım araçları olarak da iş görüyorlardı. **Kapitalist olmayan sektörde yaratılan değer sermayenin devresine sokulabilmesi ticaret ve bankacılık vasıtasıyla gerçekleşiyor ve böylece sermaye birikimi hızlanıyordu. Krizle birlikte bu sürecin sonuna gelindi; bambaşka, herşeyin-ekonominin akışının da-yukardan aşağıya doğru Devlet tarafından belirlendiği yeni bir döneme girildi.²⁹**

İçine girilen bu yeni dönemi ve onun getirdiklerini bir önceki bölümde ele almaya çalışmıştık. Burada altını çizmeye çalıştığımız şey, Türkiye’de kapitalizmin gelişme diyalektiğini ele alırken, yukardan aşağıya ve aşağıdan yukarıya doğru gelişen birbirinin zıttı iki sürecin iç ve dış dinamiklerin etkileşimi ortamında tarihsel akışına dikkati çekmektir. **Aslında, iç dinamik her zaman dış dinamiğin etkisi altında biçimlenir ve gelişir. Yani öyle dış dinamikten bağımsız iç dinamik diye birşey olamaz! Ama Türkiye gibi merkezi otoritenin-Devletin çok güçlü olduğu bir ülkede, kapitalizm daha çok dışa bağımlı olarak gelişmeye çalıştığı için, sürecin başlangıç aşamalarında, sistemin henüz daha kendi ayaklarının üzerinde durur hale gelemediği bir ortamda dış dinamikteki gelişmeler sistemi daha fazla etkiliyor. Aslında, bir anlamda, sistem açısından bir kabuk değiştirme sürecidir de bu. Bir durumdan bir başka duruma geçiş sürecidir. Zaten dikkat ederseniz, sürecin her aşamasında ona damgasını vuran iki güç vardır ortada: Eskiye, eski Devleti temsil eden güçler ve bu kabuğun içinden çıkmaya çalışan yeninin güçleri. Bütün mesele, bu iki güç arasında zamana yayılarak gelişen mücadelenin diyalektiğini kavrayabilmekte yatıyor.**

Eğer, 1920’lere damgasını vuran, Devlet artı Anadolu sivil toplumu ittifakı ise, 1930’lar da, bu denge durumunun yerini alan Devletin üstte güreştiği bir gerici dönemine işaret eder. Bu dönemi, bu dönemin getirdiklerini bu çalışmanın bir önceki bölümünde ele almıştık. Ne var ki, “gece ne kadar karanlıksa ay da o kadar parlak doğar” hesabı, 1950’ye giden yolu daha iyi görebilmek için, okurken bütünlüğün kaybolmaması açısından o bölümü buraya tekrar alıyorum:

DEVLET ÜSTE ÇIKIYOR..

1929’un hemen ardından gelen yıllarda, aşağıdan yukarıya doğru olan “periferi tipi” klasik kapitalist gelişmenin öncüsü durumundaki ticaret sermayesi krize girmişti.. Bunun ilk etkilerinden biri ticaret kredisine son derece bağlı olarak pazara yönelik üretim yapan tarım kesiminde hissedildi. Ticaret şirketlerinin iflası birçok üreticinin de

²⁹ a.g.e s.185

geçimlik ürünlere dönmesine yol açtı. Ama, kısmen hükümet politikasına bağlı olarak, krizin etkisi geçimlik ürünlerde de güçlü bir biçimde hissedildi. Hükümet buğday fiyatlarının dünya fiyatlarına paralel olarak düşmesine müsaade ederken, küçük ve orta köylülerin pazardan satın aldıkları az sayıda mala gümrük ve satış vergisi koydu. Aynı zamanda tarım sektörüne yeni vergiler de getirildi ve tarımsal fiyatlar 1929 öncesinin yarısının altına düşünce parasal olarak tesbit edilmiş olan eski vergilerin külfeti arttı. Köylüler vergi tahsildarları ile alacaklıların arasında sıkışıp kalmışlardı; birçoğu hem vergilerini ve borçlarını ödeyebilmek, hem de ileride vergiden kaçınabilmek için topraklarını terk edip hayvanlarını sattılar. Bu yoksul köylüler büyücek toprak sahiplerinin çiftliklerinde ortakçı olmayı kabul etmek zorunda kaldılar..

Üretim hacmindeki düşmeye ek olarak iç ticaret hadleri de sanayi malları lehine değişti. Tahıl fiyatları geleneksel ihraç ürünlerinin fiyatlarından daha hızlı düştü; 1929 ile 1934 arasında 1 kg.buğdayın fiyatı 12,6 kuruştan 3,6 kuruşa, pamuğun fiyatı 62,3 kuruştan 33,1 kuruşa, fındığın fiyatı ise 37,1 kuruştan 16,4 kuruşa kadar indi. Buğday üreticilerinin ticaret hadleri 1929 da 100 iken 1934'te 46'ya olmuştu. Aynı miktarda kumaş, şeker, gazyağı almak için iki ila üç kat daha fazla buğday satmak gerekiyordu. **Bu gerilemenin sadece bir bölümü dünya fiyat hareketlerine bağlıydı; geri kalanının nedeni ise hükümetin sanayi mallarını koruması ve (tarım ve ticareti) vergilendirmesiydi³⁰.**

Durumu kötüleşen sektör ticareti demiştik. Gerek iç gerekse dış ticaret üzerinde Devlet kontrolünün artmasıyla tüccarların faaliyet alanı daralmıştı. Krizin ilk yıllarında ithalat bireysel kotalara bağlanınca sanayiciler yabancı satıcılardan doğrudan doğruya ithalat yapma imkanını elde ettiler..Türkiye'nin dış ticaretinde Almanya'nın payının artmasıyla sadece hükümetle iyi ilişkiler içinde olan tüccarlar (Devletçi tüccarlar!) bu pazara girebilir oldu. 1933'te ithalat 1928'e göre reel olarak azaldığı gibi, tüketim mallarının ithalat içindeki payı da 1928'de yüzde 52 iken 1930'ların ikinci yarısında yüzde 25'e düştü. Bu gerileme, ticaret sektörünün, hele bu sektör içindeki perakendecilerin faaliyet imkanlarının daralması demektir. **İthalattaki fırsatlar küçük ve parakendeci tüccarların elinden çıkıp hükümetin kayırdığı büyük tüccarlar ile sanayicilerin eline geçti..1939'da devlet teşviklerinden yararlanan firmalar bütün sanayi işçilerinin dörtte birini istihdam etmekteydi (bu demektir ki, sanayi işçilerinin dörtte üçünü çalıştıran diğer işletmeler Devletçi korumadan yararlanamıyorlardı!)**..

Sanayiciler (yukardaki ifadeye göre bu "sanayiciler", sanayi işçilerinin ancak dörtte birini istihdam eden firmaların sahipleri oluyor) "aşırı üretimi" önlemek ve elde ettikleri yüksek kar oranlarını korumak için kartelleşmeye teşebbüs ettiler³¹. Hükümet de onların bu taleplerini olumlu karşıladı ve sektör bazında fiyat tesbit etmeyi ve rekabeti önlemeyi amaçlayan birliklerin kurulmasına izin verdi. Sanayicilerin hükümetten talepleri artıyordu; kolay kredi imkanlarından da yararlanmak istiyorlardı. Önceki onyılların başında sorunlarından biri gerek yerli, gerekse yabancı bankaların ticaret sektörünü ve kısa vadeli kredileri tercih etmeleriydi. Dönemin yarı resmi bankası olan İş Bankası yeni şartlara ayak uydurdu ve kredilerini kötü durumda bulunan tüccarlardan, kayırlan sanayicilere kaydırdı.

İç ticaret hadlerinin de sanayi malları lehine değiştiğini söylemiştik. Bu oran, iç pazardan sağlanacak hammaddelerin sanayicilere daha ucuza mal olacağını ve daha da önemlisi başlıca ücret malı olan buğdayın fiyatı düştüğünden sanayicilerin ücretleri düşürebileceğini gösteriyordu. Sanayi sektörü bir bütün olarak krizden yararlandığı gibi, işçilerin daha fazla sömürülmesi yoluyla da sanayi yatırımlarının kârlılığı arttı. 1925 sonrasının siyasi belirsizlikleri hükümetin işçi örgütlerini kapatmasına ve grevleri yasaklamasına imkan vermişti. 1920'lerde, özellikle azınlıkların çoğunun ayrıldığı ve ticaretin

³⁰ a.g.e s.130

³¹ Hep „sanayiciler“ „sanayiciler“ diyoruz, dikkat edin, bunlar, “dışa bağımlı”-“periferi tipi” de olsa, aşığıdan yukarıya doğru gelişen kapitalistleşme sürecinin içinde ortaya çıkan “normal” sanayiciler değildir.!Bunlar, Devletin desteğiyle öne çıkan Devletçi sanayicilerdir!!..

gelişmeye devam ettiği şehirlerde gerçek bir işçi kıtlığı vardı. Ama 1929'dan sonra durum birdenbire değişti; ticaretteki mutlak daralmayla birlikte ve belki de vergilerini ve borçlarını ödeyemeyen köylülerin göç etmesi nedeniyle işsizlik arttı. 1931'de bazı gazetelerdeki haberlere göre (o zaman nüfusu 800000 olan İstanbul'da 100000 işsiz olduğu iddia ediliyordu). İşçilerin işlerini kaybetmesi ve ücretleri düşürme teşebbüsleri sık sık ihtilaflar ve grevlerin ortaya çıkmasına ve işçilerin protestolarına yol açtı.. **1932'de İstanbul'daki bütün işçilerin parmak izlerinin alınması gibi işçi aleyhtarı çeşitli kararname çıkarıldı. 1936'da İtalya'nın meşhur 1935 Kanunu örnek alınarak yeni bir iş kanunu kabul edildi. Bu kanunun amaçları devlete hizmette dayanışmayı öngören yeni ideolojiye uygundu; "liberalizmin ektiği sınıf çatışması tohumlarının" bu kanunla yok edileceği düşünülüyordu.. Teşvik edilen firmalara ilişkin istatistiklerden derlenen rakamlar esas alındığında işsizliğin ve yeni mevzuatın işçilerin gerçek ücretlerinin 1934 ile 1938 arasında yüzde 25 oranında azalması sonucunu verdiği görülür..1938-1943 döneminin tamamı ele alındığında küçük sanayi ve hizmetler sektörü dahil İstanbul'daki ortalama ücretlerde reel olarak yüzde 40'lık bir azalma daha olduğu ortaya çıkar (işçi sınıfı 1950'de tercihini neden DP'den yana kullanmıştı acaba?). Bu dönemde tüketici fiyatları yüzde 247 oranında artarken, ücretlerdeki artış yüzde 114'te kaldı. Bu yeniden dönüşümün sonucu sanayi burjuvazisi-Devletçi burjuvazi- daha yüksek karlar elde ederek hızlı bir birikim sağladı. Karlılığın ticaret sektöründen sanayiye kaymış olduğu, yabancı sermayenin imalat sektörüne gösterdiği ilgiden de anlaşılabilir. Kriz yıllarında toplam yabancı sermaye yatırımları gerilerken,yabancı sermayeli firmaların sayısı bankacılık ve ticaret sektöründe azalmış, sanayi sektöründe ise artmıştır³²..**

Öte yandan, ihracat azalmıştı ve bir şekilde bunun dengelenmesi gerekiyordu. Gene Devlet'e iş düşer: Artık ancak Devletten izin alınarak ithalat yapılabilecektir. Bunun anlamı ise açıkltı: O vakte kadar nisbeten pazarın yönlendirdiği ticaret daha çok Devletin kontrolü altına girecekti. Ama sadece ithalatı kontrol altına almakta yeterli değildi. O vakte kadar dışardan ithal edilen birçok malı artık içerde kendin üretmen de gerekiyordu. Bu nasıl olacaktı peki? İşte, Devletin daha çok sanayi kesimine ağırlık vermesi zorunluluğunun "Devletçi bir burjuva sınıfı yetiştirme politikasıyla" birleşmesi, İttihatçılardan bu yana devam edegelen bu politikanın daha da sistematik bir hal alması bu ortamın ürünü olur. Ama sadece, öyle kanunlarla-kararnamelerle falan "sanayicilerin desteklenmesi" olayı değildir bu; bu arada Kamu İktisadi Teşebbüsleri aracılığıyla Devletin kendisi de sanayiye girer. Ve öyle olur ki, yeni Devletçi sanayi burjuvazisinin girdilerini de büyük ölçüde bu Devlet işletmeleri karşılamaya başlarlar. Geri kalan girdiler için ithalat tahsisleri ise, artık sadece Devletle-Devlet sınıfıyla iyice içiçe geçmiş bulunan bu sanayici kesime verilmeye başlanır..İşte, ucu ta günümüze kadar gelen ve bugün bir ölçüde TÜSİAD'larda falan temsil edilmeye çalışılan o Devletçi burjuvazinin kökleri buralara dayanıyor..Bir 27 Mayıs neden yapıldı sanıyorsunuz! Bunu daha sonra ele alacağız ama, şimdilik şu kadarını söyleyiverelim. Menderes, iktidar ve kredi musluğunun yönünü tüccara, tarımda pazar için üretim yapmaya çalışan (bu arada dış pazarlara da açılmaya çalışan) üreticilere ve de bu bütünlük içinde ortaya çıkarak faaliyette bulunan sanayicilere yöneltirken (onun her mahallede bir milyoner yetiştireceğiz lafının ucu buraya gelir. Yani, Devletçi burjuvaların dışında burjuvalar-sanayiciler yetiştirmektir Menderes'in hedefi), Devletçi "sanayiciler" ithal girdileri için yeteri kadar döviz bulamamaktan

³² a.g.e s.134. Demek ki, "yabancıların" sırtında yumurta küfesi yoktur! Bakıyorlar ki Devlet üstte gureşiyor, hemen onunla ilişkileri geliştirmeye bakıyorlar! Yani evet, "periferi tipi" kapitalistleşmede dış dinamiğin hareket ettirici bir rolü vardır, ama bütün bunlara rağmen ülkede üretici güçlerin gelişmesini belirleyen gene de iç dinamiklerdir. Çünkü, yabancı sermaye bu, işine kim gelirse onunla işbirliği yapıyor. Amacı, üretici güçleri geliştirmek falan değil. O sadece kendi kârını düşünüyor. Ama dikkat edin, yabancı sermayenin Devletle işbirliği yaptığı dönemlerde onun o "ilerletici" fonksiyonu yoktur artık! Çünkü belirleyici olan sadece ülkeye giren sermaye değildir. Bu sermayenin iç dinamiklerle ilişki içine girerek onların-üretici güçlerin-büyümesine katkıda bulunmasıdır. Yabancı sermaye statükoyu muhafazayla görevli Devletle işbirliği yapınca bu geliştirci-ilerletici fonksiyona sahip olmuyor..

şikâyetçiydiler. “İktidarın kendi zenginlerini yetiştirme peşinde koştuğunu”, “memleket menfaatlerini hiç düşünmediğini” söylüyorlardı!..

Peki buradan-bütün bunlardan-çıkarılan sonuç ne olmalıdır? Bazıları olayı, yani Türkiye’deki sınıf mücadelelerini, “ilerici” olan Devletin gene “ilerici” olan “milli”-“sanayi burjuvazisiyle” ittifak halinde toprak ağaları-tüccarlar falan gibi “dışa bağımlı”-“işbirlikçi” gericiilere karşı mücadelesi olarak açıklamaya çalışırlar! Öyle ki, bu mantık günümüze kadar hep böyle uzatılıp getirilir!. Ve ne gariptir ki gerçekten de “ilerici” olarak tanımlanan bu Devletçi “sanayi burjuvazisini” 27 Mayıs’ta, 12 Mart’ta, 12 Eylül’de hep o Devletle-Devlet sınıfıyla birlikte görürüz! Kemalist-Solcu aydınların “milli burjuva” tanımlarının içini dolduran da hep bu Devletin yetiştirdiği “ilerici” “sanayi burjuvazisidir”. Bunlar “ilerici” olunca da tabi, “ötekiler” de-yani Devletçilerin tekelindeki iç pazarda kendilerine pay düşmediği için dünyaya açılmaya çalışan Anadolu burjuvaları da “dışa bağımlı” “işbirlikçi”-“gerici” oluyorlar! Herşey ters bizde. Bu Devlet elini nereye atmışsa hep böyle olmuş!

Aslında bu işin çözümü çok basit! Alın bizdeki solun-özellikle de o MDD’cı solun söylemlerini- hani o “emperyalizmin işbirlikçisi burjuvaziye karşı milli burjuvaziyle işbirliği yapmak” falan lafları var ya onları- sonra bunları tercüme edin bilimsel literatüre-bunlar ne anlama geliyorlar diye- herşey çıkar ortaya!. Sonra, peki ne yapmak lazım deyince de, bütün bu söylemleri tersine çevirin yapılması gerekenler-gidilmesi gereken yol çıkar ortaya!.

Şurası bir gerçektir: İki tez vardır bugün ortada (dün de böyleydi bu)! Bunlardan birincisini “Ergenekoncular” ve Devletçi solcular dile getiriyorlar-temsil ediyorlar. Bunlara göre: Bir yanda “dışa bağımlı”-“işbirlikçi” bir kapitalizm ve emperyalizm vardır ortada, diğer yanda ise, “milli burjuvaziyi” de içine alan “Kuvayı milliyeci”-“millici” güçler!. Bu iki güç arasında bir savaş durumudur söz konusu olan. Bunların Türkiye’deki sınıf mücadelelerini iki düşman unsur arasındaki bir mücadele-“ikinci kuvayı milliyeci” olarak ele alışlarının nedeni de temeldeki bu ideolojik yaklaşımlardır.

İkincisi ise, sürece-sınıf mücadelelerine bunun-bu Devletçi yaklaşımın tam tersi açıdan bakan insanların görüşüdür, ki onu da zaten bütün bu çalışma boyunca açıklamaya, özetlemeye çalıştık. Gerisi hikâyedir! Evet, bir mücadeledir-sınıf mücadelesidir bu. Bu ülkenin dünyaya açık olan, küresel dünyanın bir parçası haline gelmiş olan insanlarıyla, daima daha iyisini üretmeye çalışarak küresel rekabet mücadelesinde ayakta kalmaya çalışan modern güçleriyle, içe kapanmacı-tekelci Devletçi bir düzen içinde, iç pazarı sömürerek varlığını sürdürmeye çalışan antika Devlet sınıfı ve onun uzantısı millici güçler arasındaki bir sınıf mücadeledir..

Dikkat ederseniz Devletin bütün fonksiyonları hep o toplum mühendisliği faaliyetine bağlı olarak yapılmaktadır!. Yani önce bir Devlet vardır hep ortada, nev-i şahsına münhasır dedikleri türden!. Ve bu Devlet herşeyi kendi varlığını devam ettirebilecek şekilde yönetmektedir!. Toplum da bu yönetici faaliyete göre şekillenmektedir aslında. Yani, toplum sadece kendi iç dinamikleriyle-kendi toplumsal DNA’larıyla şekillendiremiyor kendini. **Toplumun tepesinde oturan o Devletin ayrı bir DNA sistemi var sanki!³³. O, kendi DNA’larına göre kendini üretmeye çalışıyor hep! Bu yüzden de sonuçta iki ayrı yapı çıkıyor ortaya. Aynen kanser olayı gibi birşey bu!. Sistemin merkezinde ortaya çıkan bir ura benziyor herşey. Devletin yetiştirdiği o “sanayi burjuvazisi” ile sistemin kendi iç dinamikleriyle ürettiği sanayi burjuvazisi arasında da bir doku uyumsuzluğu vardır. “Biri tekeli de öteki değil” olayının ötesinde birşeydir bu!. Evet, Devletçi olan tekeli tabi. Ama onun bu tekeli sürecin kendi iç diyalektiğiyle gelişmesinin sonucunda ortaya çıkmış birşey değil. Tek başına sermayenin yoğunlaşp merkezileşmesi olayının sonucu değil bu. Burada tekelleşmeyi, yoğunlaşp merkezileşmeyi belirleyen**

³³ Buradaki toplumsal DNA kavramını sadece bir metafor olarak kullanmıyorum. Toplumsal DNA’dan kasıt, bir sistem olarak toplumun kendini üretirken başvurduğu bilgi temelidir, yaşam bilgileridir-kültür-

yukardaki o güçle-Devletle olan ilişki. Öyle birşey ki bu, “sanayi burjuvazisi” denilen o Devletçi kesim Devlet sınıfının bir uzantısı adeta. Anadolu kapitalizminin bağrından çıkan sanayi burjuvalarına düşman bir “sanayici kesimi”! Böyle birşeyi sadece Türkiye’de görebilirsiniz! Bu yüzden de sürece dışardan bakınca olayı kavramak mümkün değildir. “O da sanayici bu da sanayici, biri daha büyük, belki de tekelci, öteki ise tekeli dışı burjuva” der çıkarsınız için içinden!. Bu nedenle, Türkiye’de kapitalizmin gelişme diyalektiğini kavrayabilmek için mutlaka onu tarihsel gelişme süreci içinde ele alabilmek gerekir.

SAVAŞ VE SONRASI

İkinci Dünya Savaşı’nın başlaması Devletçiliğin başarı hikayesinin sona ereceğini haber veriyordu. 1932 ile 1939 arasında imalat sanayisi üretimi iki katına çıkmıştı; bu üretim hacminin dörtte biri kadarı Devlet teşebbüslerine aitti. 1939’da ulaşılan bu en yüksek düzeyden sonra 1945’e kadar üretim hızla düştü. 1945 rakamı 1932 üretim düzeyinden sadece yüzde 20 oranında yüksekti. Tarımsal üretim de 1939 düzeyinin yüzde 40’ına kadar azalmıştı. Örneğin buğday üretimi yıllık ortalama 7 milyon tondan 4 milyon tona inmişti.. Pastanın küçülmesi tipik bir savaş dönemi enflasyonuna yol açtı (1939 ile 1945 arasında yüzde 350) ve bu şehirlilerin gelirlerini aşındırdığı gibi, bürokratların maaşlarının bile azalması sonucunu doğurdu. Devlet gelirleri çeşitli olağanüstü vergilerle artarken, harcamaların çoğu seferberlik amacıyla kullanıldı. Tarım sektöründe buğday üreticilerinin durumu 1936’dan sonra fiyatların artmasıyla bir parça düzelmışti. Savaştan önceki birkaç yıl boyunca Devlet yeni kurulan **Toprak Mahsulleri Ofisi** yoluyla daha fazla buğday almaya başlamış, fiyat artışlarının sağladığı yararın bir bölümünü çiftçilere aktarmıştı. Fakat, savaşın başlamasıyla birlikte hükümet, tarıma birçok bakımdan zarar veren bir askeri seferberlik politikası benimsedi. Herşeyden önce bir milyona yakın yetişkin erkeğin askere alınması iş gücünün azalması demektir ve bunların çoğunluğu köylüydü. Bunların çift hayvanlarına da askeri amaçla el konulmuştu. Aynı zamanda, açıkça sömürücü bir fiyat politikası izlendi. **Çiftçilerin ürünlerine ödenen fiyatlar hemen hemen sabit kalırken, bütün diğer fiyatlar enflasyonist gidişe ayak uydurdu. Tarım politikasında, özellikle buğday üreticilerini hedef alan bu ani değişiklik, küçük köylülerin iktidardaki partiden uzaklaşmasında rol oynayan önemli etmenlerden biriydi.** Hükümet bu politikasını her çiftçinin tesbit edilen miktarda tahılı teslim etmesini sağlamak için ürün üzerine yüzde 10 oranında yeni bir vergi koyarak ve eski üretim düzeylerine göre köylere kollektif sorumluluk yükleyerek uygulamaya çalıştı. Devletin satın aldığı tahıl miktarı arttıysa da, Devlet kontrolüne tepki olarak daha gerçekçi fiyatlara dayalı paralel bir pazar da ortaya çıktı. Bu sonuçların her ikisi, yani köylülüğün iktidardaki partiden uzaklaşması ve karaborsanın oluşması önemli siyasi etkileri beraberinde getirdi³⁴.

Milli Korunma Kanunu adıyla bilinen ve bürokrasiye olağanüstü bir savaş ekonomisi yürütme imkânını veren mevzuat paketi Devleti iktisadi konularda tam bir serbestlik içinde hareket etmesini sağlayacak araçlarla donattı. Bu kanuna göre, hükümet özel sanayi kuruluşları için üretim hedefleri tesbit etmeye yetkiliydi; yatırım planlarını onaylamama hakkı vardı; fabrikalara ve madenlere el koyabilir, bütün piyasalardaki fiyatları kontrol edebilir ve bazı malların ticaretini millileştirebilirdi. Bu kanun ayrıca zorla çalıştırılabileceği ve işçilerin işlerinden ayrılamayacağı gibi hükümler de taşıyordu; tatil günleri ve sabit çalışma saatleri gibi bütün işçi hakları da yürürlükten kaldırılmıştı. Burjuvazi tabii ki bunları kabul etmeye hazırды ve hiç şikayet etmedi³⁵.

Savaş yılları boyunca gerek Devletçi sanayi burjuvazisi gerekse bürokrasinin büyük bölümü Mihver Devletlerine sempatiyle bakıyorlardı. Türkiye savaşa girmediyse de, bu tarafsızlık Alman yayılmasının güneydoğu kanadını emniyete alma sonucunu getirdi, ki bu da, Nazi ordularının Sovyetler Birliği’ne daha rahat saldırmasına imkan verdi. Özellikle, Mihver Devletleri’ne karşı savaş ilan edileceğine ilişkin sözler tutulmadığından ve Türk basınının

³⁴ a.g.e s.141

³⁵ a.g.e s.142

Nazi zaferini alkışlamasına izin verildiğinden, Müttefikler, Türkiye'yi davalarının gizli düşmanı sayıyorlardı.

Bu şartlar altında Türk bürokrasisinin kurduğu savaş ekonomisi de hakim ideolojik atmosfere tamamen uygundu. Almanya bağlantısının dolaysız etkisi dış ticarete Almanya'ya bağımlılığın artmasıydı. 1933'ten sonra Nazilerin iktisadi planları uluslararası pazarın yerine takas ve kliringe dayalı ikili anlaşmaları koyma amacına yönelmişti. Türk bürokratları daha 1931'de benzer tedbirler almış olduklarından, iki sistem, zaten çökmüş olan uluslararası pazarın dışında hareket etme çabasında birleşmişti. Savaştan hemen önce, Türkiye'nin dış ticaretinde Almanya'nın payı yüzde 40-yüzde 50 arasındaydı. Savaş sırasında da aynı düzey az çok devam ettiyse de, bu alışveriş Türkiye'ye gitgide daha az yarar sağlar olmuştu. Bu eşitsiz ilişki Türk hükümetini iç tüketim düzeyleri düşerken stratejik madenler ve buğday satmaya mecbur bıraktı. Bunların karşılığında elzem olan ithal malları yerine de savaş malzemeleri ve Almanya'nın sanayi üretimi fazlası satın alındı...Bu ilişkiler ekonomiye pek yararlı değildi tabi, ama ticaret özel kişilerin elinde olduğundan belli tüccarların Devletin askeri levazım ihalelerini kazanmalarına ve ihracatın bir bölümünden vurgun vurmalarına yaradı³⁶.

Hemen aşağıda tartışacağımız gibi, tüccarların savaş döneminde sağladığı birikim önemli boyutlara ulaşmıştı. Bu durum burjuvazi ile bürokrasi arasındaki ilişkilerin gerginleşmesinde de önemli bir etmen oldu. Karaborsadaki vurgunlara ve tüccarların yaptığı spekülasyonlara karşı sesler yükseliyordu. **Maaşları artık fiyatların gerisinde kalan bürokratlar ile vurgun imkanları pek fazla olmayan sanayiciler rahatsızlıklarını dile getiriyorlardı!** Rejimin bu vurgunları önleyecek araçlara sahip olmadığı da ortaya çıkmıştı. Şehirlerde ekmek ve diğer ihtiyaç maddelerinin karneye bağlanması ise fazla işe yaramayan ve ağır aksak işleyen bir uygulamaydı. Hali vakti yerinde olanların alışveriş edebileceği paralel piyasalar ortaya çıkmıştı. Devletçi kesimin kontrolündeki gazeteler büyük kazançlar sağlayan faaliyetlere ilişkin haberlerle doluydu. Genel kıtlık ve yoksulluk atmosferi içinde birilerinin büyük vurgunlar yaptığının bilinmesi kısa zamanda hükümet aleyhtarlığına dönüşebilirdi. Bu nedenle hemen suçlu aranmaya başlandı. İşte bu arayıştır ki hükümeti bir kez daha İstanbul'daki gayrimüslim ticaret burjuvazisine cephe almaya yöneltecekti. Cumhuriyet dönemi boyunca eski başkent zaten hep arzu edilmeyen kolonyal bağlantılarla ve komprador burjuvaziyle bir tutulmuştu. Ankara'nın temsil ettiği yeni zihniyet ise milli kalkınmanın özü sayılıyordu. **Bu ideolojik çerçevede, ticaret sermayesinin kolonyal İstanbul'u ile sanayinin milli Ankara'sını karşı karşıya koymak zor değildi.** Gerçekten de, sayıları epeyce azalmasına rağmen İstanbul'daki Hristiyan ve Yahudi burjuvazi, özellikle dış ticaret alanında faal olmaya devam etmiş ve-bütün tüccarlar gibi-savaş döneminin kıtlıkları sayesinde kazançlarını daha da arttırmışlardı. Bu nedenle, azınlık aleyhtarı duyguları kıskırtmak ve bunları iktisadi adalet talepleriyle birleştirmek kolay bir çözüm olarak gözüktü. 1930'larda İstanbul'da önemli sanayi yatırımları yapılmıştı ve büyük ölçekli yatırımları gerçekleştirenler arasında Rum, Yahudi ve dönme müteşebbisler de vardı. Dönmeler, İmparatorluk döneminde Selanik'te edindikleri tecrübelerini 1924'teki nüfus mübadelesinin mali kazançlarıyla birleştirerek dokuma sanayisinde önemli bir yer edinmişlerdi. Siyasetteki liberal görüşleri nedeniyle İkinci Dünya Savaşı sırasında ırkçıların hiddetine maruz kalan bu insanlar **küçük bir topluluk olmalarına rağmen burjuvazinin en az devletçi olan kanadıydı. Savaş dönemine hakim olan şoven atmosfer içinde işte bu gayrimüslim ve dönme sanayiciler vurgunculuğa karşı çıkarıldığı söylenen o meşhur kanunun hedefi oluverdiler.**

Varlık Vergisi Kanunu'nu hükümet 1942'de Meclis'e sundu. Meclis mahalli komisyonları, her vergi mükellefinin sorumluluğunu tek tek değerlendirmek suretiyle onların vergi oranını tesbit etmeye çalışan bu kanunu tartışmadan kabul etmişti. Aslında milletvekillerinin çoğunun bu verginin kapsamına girmesinin hiç de ihtimal dışı olmadığı düşünülürse, kanunu tartışmadan kabul eden Meclis üyelerinin mahalli komisyonların uygulayacağı usulden önceden haberdar olduklarını varsaymak gerekir. **Varlık Vergisi'nin yüzde 70'i İstanbul'dan elde edildi. Toplanan verginin yüzde 65'ini ise gayrimüslimler ve**

³⁶ a.g.e s.143

yabancılar ödediler. Gayrimüslimlerin tabi oldukları vergi oranı Müslümanlara uygulanan oranın on katıydı; Dönmeler ise Müslümanların iki katına eşit oranda vergi ödediler. Bu vergiyi ödeyecek hazır parası olmayan Hristiyan ve Musevi işadamları, işlerini ve mülklerini satmak zorunda kaldılar. Bu işadamlarının çoğu savaştan hemen sonra Türkiye'den ayrıldı. **Varlık Vergisi, Ankara hükümetine ve Devletçi burjuvaziye sağladığı kısa dönemli kazançlara (1943'te devlet gelirlerinde yaklaşık üçte bir oranında bir artış görülmüştü) ve şansı yaver gitmeyen İstanbullu tüccar ve sanayicilerin mülklerini devralan işadamlarına sunduğu kazanç imkanlara rağmen iş hayatındaki güveni ciddi biçimde zedeledi. Olağanüstü şartların sona ermesinden sonra, bu hasarın ciddiyeti daha iyi anlaşıldı. Nitekim, muhalif politikacıların Varlık Vergisi uygulamasını lanetlemek için biribirleriyle yarıştıkları görülecektir. Devletçi sanayiciler ise Devletin yaptıklarına karşı çıkmamış, kapitalist birikimin en temel şartlarını ihlal eden bir tecavüze izin vermişlerdi³⁷.**

İsterseniz, bu dönemi ve Devletçiliğimizi bir de Karpat'dan dinleyelim. "Devletçiliğin" ne olduğunu, nasıl işlediğini çok güzel anlatmış. Onun-yani Devletin- bir yandan Devletçi bir burjuva kesimi yaratmaya çalışırken, diğer yandan da, kaçınılmaz olarak nasıl kendi diyalektik inkârını yarattığını gözler önüne seriyor!.

"Devlet, üretim sürecinin ancak bir aşamasına katılıyordu; hammaddelerin üretimi ve mamul malların dağıtımını ise devlet kontrolünün dışındaydı (kim yapıyordu peki işin geri kalan kısmını, Anadolu burjuvazisi-Anadolu'nun sivil toplum unsurları.. öyle değil mi). Böylece, Devletin faaliyeti hammaddeleri mamul veya yarı mamul eşya haline getirmekten öteye gidemiyordu. Pamuk, yün, pancar, üzüm ve tütün gibi bazı önemli hammaddeleri özel kişiler yetiştiriyor, bunları Devlet satın alıp işliyordu. Bu hammaddelerin fiyatını devlet tesbit ediyor ve bu fiyatlar serbest piyasa fiyatlarından birkaç misli aşağı oluyordu. Bu düşük fiyatlardan devamlı şikayet edilmesine rağmen, Devlet, daha önce pek revaçta olmayan bazı maddeler için büyük bir istek yaratmış, dolayısıyla nüfusun bir kısmı için iş sağlamış ve bağımsız üreticilerin gelirini arttırmıştı. Şehirlerde de buna benzer bir durum vardı. Devlet işletmelerinin sattığı yarı mamul mallar özel sermayenin atölyelerinde işlenerek tamamlanıyordu. **Örneğin, işletmelerin çıkardığı köselelelerden her çeşit ayakkabı yapılarak serbest fiyatla satılıyordu; Devlet de ayakkabı imal ve satışına başladıysa da onun çıkardığı mallar daha düşük kalitedeydi. Bundan başka tekel konusu tüketim maddeleri (tütün, sigara, alkollü içkiler, tuz ve kibrit) özel bayiler tarafından küçük bir kar payıyla satılıyordu. **Genellikle ticaret işleri, özellikle ithalat ve ihracat özel kişilere bırakılmıştı, ama Devletin oldukça sıkı kontrolü altındaydı.** Bütün bunlardan çıkan sonuç, Devletçiliğin nüfusun belirli kısımlarına ek gelir ve iş imkanı sağladığıydı. Nüfusun bazı kesimlerinin satın alma gücünün yükselmesiyle her türlü mal için, özellikle tüketim maddeleri için istek arttı. **Üretimi düşük Devlet fabrikaları bu isteklerin hepsini karşılayamadığından memleketin başlıca şehirlerinde beş ila on işçi çalıştıran ve Devlet fabrikalarının çıkardığı malları daha düşük maliyetle imal eden küçük özel işletmeler açıldı³⁸. Piyasa fiyatları, Devlet işletmelerinin yüksek maliyetine göre yüksek tesbit olduğundan bu özel teşebbüsler çok fazla kar ettiler.****

³⁷ a.g.e s.144

³⁸ Örneğin, Paşabahçe Cam Fabrikası, piyasanın ihtiyacı olan miktarın ancak bir kısmını üretebiliyordu. Karşılanamayan ihtiyacı gidermek için İstanbul civarında birçok ufak fabrikalar kuruldu. Bu fabrikalar kırık dökük cam parçalarını kullanarak üretimde bulunuyor ve piyasanın ihtiyacını karşılıyordu. Bu konuda daha iyi bir örnek ise dokuma endüstrisidir. Büyük şehirlerde, iki ila on makineden ibaret ufak tezgahlar çeşitli giyim eşyası imal ediyor, bunları daha ziyade köylere satıyorlardı. Tezgahlardan bazılarının, devlet fabrikalarında yapılmış iplik kullanmalarına karşılık, diğer bir kısmı eski kumaşlardan çıkardıklarından veya kendi hammaddelerinden imalat yapıyorlardı. Savaş yıllarında sadece İstanbul' da yüzlerce ufak tezgah vardı; çoğu zaman bir evin bir veya iki odasında kurulmuş olan bu tezgahlar da iş kanununun hükümleri altına girmek için az sayıda işçi çalıştırıyorlardı (Karpat a.g.e)

Bütün bu ekonomik gelişmeler başlangıçta ağır bir tempoda ve düzenli bir şekilde gelişti. Ama İkinci Dünya Savaşı birdenbire mevcut teşebbüslerin hepsini kamçılıyarak ekonomik gelişmenin seyrini oldukça değiştirdi. 1939'dan sonra piyasada ithal malları son derece kıtlamıştı. Ordu seferber edildi; Türkiye savaşa girmediyse de gerek savaş süresince, gerekse sonraki yıllarda büyük bir orduyu beslemeye devam etti. Bu durum memleket ekonomisine ağır bir yük oldu. Ordunun ihtiyaçları piyasada mallara olan talebi daha da arttırmıştı. **Yükselen bu talep karşısında özel-ve çoğu zaman kanuna aykırı olarak kurulmuş fabrikaların sayısı da arttı, tüketim maddelerinin fiyatları fırladı**³⁹..

ÇOK PARTİLİ DÜZENE GEÇİŞTE İÇ VE DIŞ DİNAMİKLERİN ETKİLEŞİMİ..

İttihatçılar Osmanlıyı neden savaşa sokmuşlardı? “Devleti kurtarmak” için değil mi! Başka çare görünmüyordu ortada!. Almanya'yla birlikte olupta savaş kazanılırsa Devletin kurtarılabilceğini düşünüyorlardı!..

Osmanlı'nın aslında daha 19.yy'ın başında bitmişti işi!. Yapısal değişimin belgesi olan “Sened-i İttifak” eski Osmanlı'nın da ölüm fermanıydı bir yerde!. Ama o ölmedi! Kaderine razı olmadı! Ne yaptı? Denize düşen yılanı sarılır hesabı gitti kendini Batı'lı devletlerin kucağına atarak onlara, “ne isterseniz yaparım tek ki bana dokunmayın” diyerek “batılılaşmaya”, onlar gibi olmaya, en azından onlara benzemeye çalıştı.. Bu bir kırılma noktasıdır. Çünkü artık o andan itibaren sürecin akışını-evrimini belirleyecek olan dış dinamiktir. İç dinamikler gene durmaktadır yerinde, ama süreci yönlendirecek olan, içine girilen yeni durumun gereklerine göre iç dinamikleri de harekete geçirecek olan hep o dış dinamiktir artık. Bütün o “batılılaşma” süreçlerinin, “Jöntürk ihtilallerinin” olduğu kadar, aşağıdan yukarıya doğru “dışa bağımlı” olarak gelişen “periferi tipi” kapitalistleşmelerin falan da hepsinin hareket ettirici gücü o Batı'dır. Hani bir söz vardır ya: “Kırk katır mı istersin yoksa kırk satır mı” diye, aslında bu söz Osmanlı için söylenmiştir! Osmanlı, “batılılaşarak” kendini kurtarma yolunu seçmekle kırk satır gibi hızlı bir ölümün yerine kırk katırın kuyruğuna bağlanarak sürüklenmeyi ve yavaş yavaş ölmeyi seçmiştir! Aynı zamanda müthiş bir işkence de bu aslında Osmanlı için!. Her seferinde bir parçanı koparıyorlar; nasıl bir travma bu Osmanlı için düşünebiliyorsunuzuz!

Bu nedenle, süttten ağzı yanan Osmanlı'nın mirasçuları bu kez daha dikkatlidirler ve birincide olduğu gibi hemen öyle ellerini kollarını sallayarak II. Savaşa girmezler. Girmezler ama gene de yerleri bellidir aslında: Almanya ve İtalya'nın tarafını tutarlar açıkça. Nedeni gene o Devlettir, Devlet anlayışlarıdır tabii! Alman ve İtalyan faşizmlerini kendilerine daha yakın bulurlar bizim korporatist Kemalist rejim kadroları. Ne de olsa düşman ortaktır: “Liberalizm”!

Ama gene beklentiler tutmaz ve Müttefikler kazanır savaşı. Almanya ve İtalya'yla birlikte faşizm-korporatist devlet anlayışı da kaybederken kazanan “liberalizm” olmuştur sonunda!. **Savaş sonrası kurulacak olan yeni dünya düzeninin kurallarını da savaşı kazanan galip devletler belirleyeceklerdir artık. Bu belli olmuştur. Ama tam bu arada beklenmeyen bir gelişme daha ortaya çıkar, Stalin Türkiye'dan Kars ve Ardahan'ı ister, “boğazlar üzerinde de söz hakkı olmalıdır Rusya'nın”!. Gel de çık şimdi işin içinden! Arkasında Birinci Dünya Savaşı sonrasında travmasını (bölünme, parçalanma korkusunu) sürükleyerek gelen Türkiye hemen kararını verir ve Savaşın bitmesine bir gün kala Almanya, İtalya ve Japonya'ya karşı savaş ilan eder! Yeni kurulan Birleşmiş Milletler Teşkilatı'na katılabilmek için de çok partili rejime geçileceğini açıklar!**⁴⁰

³⁹ Kemal Karpat, “Türk Demokrasi Tarihi” s.191, İmge Yay.

⁴⁰ Aslında Portekiz, İspanya gibi demokrasiyle yönetilmeyen devletleri de içine almıştır BM; ama bizimkiler işi sağlama bağlamak isterler! Amaç sadece BM'e üye olmak değildir, Batı'nın koruyucu şemsiyesinin altına sığınmaktır. Osmanlı zor'u görünce sığınacak bir yer arama telaşına girmiştir gene!. Bütün o çok partili rejime geçişlerde falan bu kırk katır korkusunun etkisi yabana atılamaz. Bu açıdan ,belkide Staline teşekkür etmesi gerekir Anadolu insanlarının!..

Burada, bazılarının iddia ettikleri gibi “Türkiye’de herşeyi belirleyen dış dinamiktir” demek istemiyorum. “İç dinamikler daima pasiftir, hiçbir zaman süreci belirleyecek bir rol oynamamıştır” falan demiyorum!. Hayır, ben bu kanıda değilim. İç dinamikleri hiçbir zaman yok olmamıştır bu ülkenin. Ama, tanzimattan bu yana (içine girilen yeni yol boyunca) gelişen bütün o yapısal değişim süreçlerini tetikleyen ve bu anlamda belirleyen de hep dış dinamik olmuştur. Yoksa iç dinamikler her zaman devredeydi. Yakın tarihimizde de öyle: Birinci Meclisteki “İkinci Grup”tan TCF’ye, daha sonra da Serbest Fırka’ya kadar olan süreci düşünün. Bu ülkenin insanları hep daha özgür, daha iyi yaşamak için mücadele etmişlerdir aslında. Ama, Devlet denilen o kabuğu kırmak kolay değildi. **Dışa bağımlı kapitalistleşme süreci aşağıdan yukarıya doğru şekillenen yeni bir iç dinamik faktörünü devreye sokarken, bu süreç aynı zamanda, yukardan aşağıya doğru, “çağdaşlaşma-modernleşme” konseptiyle güçlendirilmiş yeni tipte pozitivist bir Devleti de ortaya çıkarmıştı. Küllerinden yeniden doğmuş da olsa, ortada “çağa uyum sağlamış” yeni tipten bir Osmanlı Cumhuriyeti vardı. Bu nedenle, toplumsal gelişme sürecinin anahtarının dış dinamiğin-Batı’nın elinde oluşuna şaşırılmamalıdır.**

Savaş sonrasında “demokrasiye geçiş”le ilgili olarak Devletin o ani reaksiyonunu bütün bu faktörleri gözönüne alarak değerlendirmek gerekiyor. Bazıları bütün olup bitenleri, çok partili hayata geçişi falan hep İsmet Paşa’nın demokratisiyle açıklamaya çalışırlar. Alakası yoktur! **Dış dinamiğin etkisi altında, ama iç dinamiklerin de zorlamasıyla alınan bir karardır bu. Hani, “neden hiç direnmediler o zaman” denebilir. Örneğin bugün bir Kaddafi, ya da Beşar Esad bile öyle kolay bırakmazken iktidarı, bizde nasıl oldu da kansız bir şekilde bu iş başarıldı denebilir. Ben diyorum ki, bunun cevabını Osmanlı’nın yakın tarihinde aramak lazım. Unutmayalım ki Cumhuriyetin Devlet sınıfı kadrolarının hepsi Osmanlı bürokratlarıydı. Ve bunlar bütün o travmatik olayların içinden çıkıp geliyorlardı. Bu nedenle, çok partili hayata geçişte daha önceki deneyimlerin bilinç altından yönlendirmesiyle gerçekleşen duygusal reaksiyon büyük rol oynamıştır⁴¹. Daha önce şöyle demişiz:**

Şunu hiç unutmayalım: Bu evrende varolan hiçbir şey, hiçbir varlık, varlığı kendinden menkul olan-kendinde şey mutlak bir gerçeklik değildir. Herşey, daima başka şeylerle ilişki-etkileşme içinde, bu ilişkilere, etkileşmelere göre gerçekleşir ve bu anlamda izafi bir gerçeklik olarak varolur. Bütün bunlar-bu varoluş ilkeleri- bizdeki Devlet ve Devletçi yapı için de geçerlidir. Her ne kadar kendisini Tanrının yeryüzündeki gölgesi-temsilcisi olan mutlak bir gerçeklik olarak görse de, o da bütün diğer “varlıklar” gibi izafidir ve o da ancak objektif şartlar elverdiği oranda varlığını sürdürebilir. Öyle de oluyor zaten. Bütün bu çalışma boyunca hep dedik ki, işte Devlet, yaşamı devam ettirebilme mücadelesinin gereği olarak şunu yapmış, bunu yapmış da öyle ayakta kalabilmiş. Tamam da, burada maharet sadece onda, yani o Devlette değil ki!. Onun bu kadar manevra yapabilmesine izin veren koşullar da-dış dinamik de- önemli burada. Yani demek ki, bütün bu süreç boyunca o çevre koşulları da olanak tanımış buna. Nasıl tanımış, neden tanımış, bunlar hep tarihin konusu. Aslında herşey, sonunda gelip üretici güçlerin gelişme seviyesine dayanıyor. Yani belirli bir varoluş-gelişmişlik zemininde kendine yer bulabiliyor. Bir noktaya kadar da onun bu varlığı böyle devam ediyor. Ne zaman ki mevcut yapı-ilişkiler artık üretici güçlere dar gelmeye başlıyorlar, ancak o zaman yeni bir yapı ve ilişkiler sistemi zorunlu oluyor. Olay budur. Yani herşey-her

⁴¹ Bir nokta daha var: Onlar, yani Cumhuriyetçi Devlet sınıfı kadroları bu işi-yani çok partili hayata geçme işini-gene bir oyun sanıyorlardı aslında. Tıpkı o Serbest Fırka olayındaki gibi falan. Seçimler yapılacaktı, ama sonunda gene kazanan kendileri olacaktı, hesap bu idi. Hem de bu arada dış dünyanın-liberal güçlerinin gözü de boyanmış, ülkenin demokrasiye geçtiği konusunda hiçbir tereddüde yer bırakılmamış olacaktı. Ama bu hesap tutmadı tabii! Neden? Nedeni çok açık: Devletçi bürokratlar bu işi kotarırlarken-planlarlarken-sadece dışarıyı tatmin etmeyi düşünmüş-ciddiye almışlardı. İç dinamikleri pek hesaba katmamışlardı da ondan!. Nasıl olsa içerde biz-Devlet-durumu idare ederiz gene diye düşünüyorlardı. Ama **evdeki hesabın çarşıya uymadığı** görüldü. Bu da bizim yukardaki görüşümüzü doğrulayan bir durumdur aslında: Yani evet, demokrasiye geçişte dış dinamik çok önemli bir rol oynamıştır, ama son noktayı koyan, ona sahip çıkan gene iç dinamikler olur. Eğer Türkiye halkı bu işe sahip çıkmasaydı ne demokrasi gelirdi bu ülkeye ne de birşey. 1950’nin rövanşı olarak gerçekleşen 27 Mayıs reaksiyonu bunun ispatıdır!.

varlık kendi uzay-zamanı, kendisini vareden ilişkiler yumağı içinde, belirli bir sistemin bir parçası olarak varlığını sürdürebiliyor. Bütün değiştiğinde, bu, parçayı da etkiliyor. Biz buna dış dinamik diyoruz hep. Ama dış dinamik de, daima, sistemin içindeki dinamikleri aracılığıyla etkide bulunuyorlar.

1950'DE NE OLDU, DP'İN İKTİDARA GELİŞİ NEDEN BİR DEVRİMDİR..

Biliyorsunuz bu çalışma boyunca Çağlar Keyder'e sık sık atıfta bulundum. Paralel düşündüğümüz bir çok konu var. Ama, sadece bunun için değil (çünkü farklı düşündüğümüz konular da çok), bir başka nedeni daha var bu etkileşimin!. Onu eleştirirken de, koordinat sisteminin nerede, nasıl kaydedildiğini, farklı bakış açılarımızın nereden kaynaklandığını ortaya çıkarma olanağını buluyorum bir yerde!. Örneğin, yukardan aşağıya doğru, Devlet sınıfının uzantısı olarak, Devlete bağlı bir şekilde geliştirilen Devletçi kapitalizmle, pazar mekanizmasına bağlı bir şekilde aşağıdan yukarıya doğru, sivil bir insiyatif olarak gelişen Anadolu kapitalizmi arasındaki farkı (ya da, bunlara bağlı olarak ortaya çıkan Devletçi burjuvaziyle Anadolu burjuvazisi arasındaki farkı) açıklarken görüşlerimiz tamamen ayrılıyor. Ama, böyle dolu dolu bir bilimadamıyla tartışmak bile beni zenginleştiriyor doğrusu. Bazan, bu kadar doğru şeyleri söyledikten sonra neden bu sonuçlara varıyor diye düşündüğüm de oluyor tabii! Ama, bilinç dışı birşey bu aslında. Yani öyle "bilim adamı" olmayla falan ilgili değil. Kültürel bir durum. Bizdeki bu kültür ihtilali olayı öyle bir illet ki, farkında olmadan insanların beyninin içine girmişler! Ve sen ne dersin de, ne kadar "bilimsel tahliller" yaparsan yap, bunlar ancak beynimizdeki Batı menşeli o koordinat sisteminin elverdiği oranda "gerçekleri" ifade edebiliyorlar. Yani, durduğun yerle ilgili birşey bu. Koordinat sisteminin durduğu yer de orası oluyor tabii! Orda-o Kemalist-solcu aydın kuşağın durduğu yerde durunca ve oradan bakınca da başka bir sonuç çıkıyor ortaya!

Bakın 1950'yi nasıl değerlendiriyor Keyder. Önce şunu söyleyeyim, aşağıdaki paragrafta bütün söylediklerine katılıyorum, ta ki bunlardan çıkardığı sonuca kadar!..

"1950 seçimleri Türk tarihinde⁴² bir dönüm noktasıdır. O zamana kadar siyaset seçkinlerin işiydi⁴³; iktidar, ya bürokrasi içinde devredilir, ya da sayıları yüzyüze pazarlığa elverecek kadar az olan burjuvalarla paylaşıldı⁴⁴. Bürokratik siyasi yapı içinde siyaset ayrı bir meslek değildi. Meclisler idarenin bir uzantısıydı.⁴⁵ Ancak, 1946'da çok partili bir meclis oluşturma kararından sonra, genel oy hakkı ve seçmene dönük siyaset biraraya gelerek iktidardaki ittifakın⁴⁶ bölünmesine yol açtı. Meclis gerçek bir tartışma toplumuna dönüştü ve iktidardaki parti muhalefeti engellemeye teşebbüs ettiğinde, muhalefet kendinde "milleğe gitme" hakkını

⁴² Bu „Türk tarihi“ kavramı hiç uymuyor bu paragrafa ve tabii buradaki görüşlere!. Çünkü bizim tarihimiz sadece bir „Türk tarihi“ değildir. Osmanlı'dan bu yana gelişerek oluşan bir Türkiye tarihidir. „Türk tarihi“ deyince bunu sadece İttihatçıların ve Kemalistlerin „Türk insanı yaratma“ olayına indirgemiş oluyoruz ki bu da aslında bir hakarettir bizim insanımıza!. Biz, Türkiye insanıyız. Belirli bir ırka dayanarak kimliğimizi ifade edemeyiz. Anadolu coğrafyasında belki çok dilli ama bir mozayik „ırk“ oluşturmuşuz. Bu da çok güzel birşey aslında. Bu konuda çok hassas davranıyorum, çünkü son zamanlarda „Kürt, Kürt“ diye diye bizde de yerli yersiz „Türk“ deme alışkanlığı oluştu. Evet, Türkiye'de Türkler ve Kürtler yaşamaktadır. Ama bunun ötesinde bir de, gelişen Türkiye kapitalizminin yarattığı bir üst kimlik olarak Türkiyelilik-Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı olayı vardır. Bu gözden kayboluyor bazan!..Ama neyse, şu an konumuz bu değil, sadece yeri gelmişken altını çizivereyim dedim!..

⁴³ Peki kimdir bu „seçkinler“? Niye bunların kimliğini hep böyle yuvarlak laflarla geçiştiriyoruz? Hangi sınıfın „seçkinleridir“ bunlar?..Feodal seçkinler-Aristokratlar mıdır, yoksa elit burjuvalar mıdır?.. Ya da, Osmanlı artığı Devlet sınıfı kalıntıları mıdır bunlar?..Ne kadar basit bir soru değil mi, ama altında koskoca bir tarih-toplum anlayışı yatıyor!..

⁴⁴ Bu ifadeden anlıyoruz ki o „seçkinler“, ya da „bürokratlar“, iktidarı, „sayıları bir avuç olan“ „burjuvalarla“ paylaşanlar oluyor!..Yazarın burada, iktidarı „elitlerle“ paylaşan „burjuvalar“ dedikleri ise, o Devletçi burjuvalar oluyor herhalde. Çünkü Devletçi „elitlerle“-„bürokratlarla“ ittifak yapan arası iyi olan onlar! Peki ama neden bütün bunlar açıkça ortaya konmaz? Benim yapmaya çalıştığım bu işte!..

⁴⁵ **Aha işte, nedir bu tahlillerin anlamı! Ben de bunlara Osmanlı artığı Devlet sınıfı diyorum..niye kızıyorsunuz ki o zaman. Kral çıplak dediğim için mi!..İlla bir maske takarak saklayacaksınız onu değil mi!..**

gördü. 1946-1950 döneminin lügatçesinde “millete gitmek” yeni tür siyasi faaliyeti dile getiren bir formül oldu. Bu formülü kullananlar Meclisin temsili meşruiyetini üstü örtülü bir biçimde inkâr ediyor ve halkın iradesini sadece kendilerinin temsil ettiğini söylüyorlardı. Böylece, popülist bir söylemi politikaya getirmiş oldular”⁴⁷.

Evet, 1950’yi değerlendirirken Keyder’in vardığı nokta bu işte: “Popülist-yani halk dalkavuğu-bir hareket”!.Şimdi gel de çık işin içinden! Bu çalışmanın bir sonraki bölümünde-5.Bölüm’de-göreceğiz, orada 27 Mayıs’ı değerlendirirken de bakın ne diyor Keyder: “Sanayi burjuvazisinin uluslararası bağlantılarıyla birlikte gelişmesi birikim sürecinin artık devlet tarafından düzenlenmesini gerektiriyordu. Bu, son yıllarda iyice politize olmuş DP yönetiminin yerine getiremeyeceği bir görevdi. Bu açıdan bakınca, 1960 darbesi ve beraberinde getirdiği sonuçların restorasyoncu değil, dönüşümcü olduğu görülür”⁴⁸. Nedir şimdi bütün bunların anlamı? 1960’da ilerici Devletimiz, ilerici sanayi burjuvalarımızla birlikte gerici-popülist DP iktidarını devirerek bir devrim yapmış olmuyor mu bu durumda! Peki ya 1950? O da, bürokrasiyle arası bozulan “burjuvazinin” iktidar koalisyonundaki konumunu güçlendirmek için popülist söylemlerle halkı da arkasına takarak yaptığı bir çıkış-iktidar değişimi oluyor!. Bütün bunlardan çıkan sonuç bu! Durum bu ama, Keyder aslında çalışmanın bütünlüğü içinde bunun tam tersi sonuçlar da üretiyor! O sadece noktayı koyarken-sürecin adını koyarken-hata yapıyor bence! Bu nedenle ondan yararlanmaya devam edeceğiz!..

“Muhalefet platformunun iki temel direğinden biri devlet müdahalesi karşısında pazarı savunan iktisadi özgürlük, diğeri siyasi baskı ve merkezin ideolojik tecavüzü karşısında mahalli gelenekleri savunan din özgürlüğüydü. Din ile pazarın burjuva muhalefetinin iki ana boyutunu oluşturması şaşırtıcı değildir; bürokratik sistemlerde benzer ideolojik araçlarla donanmış hareketlerin ortaya çıktığı sık sık görülmüştür. 1950 Türkiye’sinde de bu burjuva platformu kitleleri peşinden sürüklemeyi başardı”⁴⁹

“Din ve pazarın burjuva muhalefetinin iki ana boyutunu oluşturması şaşırtıcı değildir” diyor yazar. Din ve pazarı, iktisadi özgürlükleri öne çıkaran bu burjuvazi-DP’nin temsil ettiği burjuva muhalefeti- hangi burjuvaziydi acaba? İşte burda ortaya çıkıyor işin aslı! Çünkü, bugün olduğu gibi o zaman da Türkiye’de iki çeşit burjuvazi vardı. Bunlardan biri, Devletin koltuğu altında tekeli bir anlayışla yetiştirilen Devletçi burjuvazi iken, diğerleri de bunların karşısında pazar mekanizması içinde-iktisadi özgürlük ortamında-kendilerine yer tutmaya-gelişmeye çalışan dindar Anadolu burjuvalarıydı. Bu iki burjuvazinin din anlayışları da farklıydı aslında!. Birinciler, yani Devletçiler “laik” iken, diğerleri, yani Anadolu burjuvaları dindardı. Dindardı, çünkü din Osmanlıdan-İttihatçılardan bu yana Devlete karşı mücadelede en önemli koruyucu kalkanlarıydı onların. Devletçi burjuvalar için gericiliğin simgesi olarak algılanan din, onlar için varoluşlarının ideolojik çerçevesiydi. Siyasal bir silahtı.

⁴⁶ Keyder „İktidardaki ittifaktan“ bahsediyor. Burada ittifaktan kasıt Devletçi burjuvaziyle bürokrasi-Devlet sınıfı-arasındaki ittifaktır. Yani ona göre, savaştan sonra aradaki ittifak bozuluyor ve „burjuvazi“ (nedense, burjuvazi kavramını Anadolu burjuvazisini de içine alacak şekilde kullanıyor o; yani, Anadolu burjuvazisi-Devletçi burjuvazi ayrımı yapmıyor..iyi güzel de, o zaman Menderes’i kim indirdi iktidardan..AK Parti’yi, Erdoğan’ı kim iktidar yaptı..bir TUSİAD’la bir TUSKON-TİM, ya da MÜSİAD arasında hiç mi fark yoktur, bunları çıkaran süreçler aynı mıdır!!) bürokrasiyi yüzüstü bırakarak DP’ye yöneliyor. Şu doğrudur aslında: 1950’ye gelindiğinde yönetenlerin kendi aralarındaki çelişkiler de artmıştı. Çünkü artık eskisi gibi yönetemiyordu onlar da. Bu nedenle, Devlet sınıfının en tabii müttefiki olan Devletçi burjuvazi bile artık mevcut durumdan hoşnut değildi (örneğin Celal Bayar!). Ne de olsa bir yanlarıyla burjuvaydı onlar da. Bürokrasinin katı Devletçi-korporatist sınırlamaları onları da bunaltmıştı. Bu anlamda onlar da bir değişimin zorunlu olduğunu görüyorlardı. Ama buradan hiçbir şekilde DP’yi onların iktidar yaptığı sonucu çıkmaz! DP hareketi bir sivil inisiyatifdir. Anadolu burjuvazisinin başı çektiği bir halk hareketidir. Bir devrimdir 1950! Ne yazık ki, Keyder bunu göremiyor..

⁴⁷ „Türkiye’de Devlet ve Sınıflar“ Ç.Keyder, İletişim Yay. s.147

⁴⁸ a.g.e s.177

⁴⁹ a.g.e s.148

“Pazarın birdenbire keşfedilmesinin başlıca nedeni burjuvazinin ekonomi üzerindeki bürokratik kontrolden hayal kırıklığına uğramasıydı. Burjuvazi, siyasi güdümlü birikim yoluyla yeterli güç topladıktan ve savaş dönemi vurgunlarıyla saflarını güçlendirdikten sonra, kendisini ideoloji düzeyinde bürokrasiden ayırt edebilecek güçte buldu. Uluslararası dayanışmayı herşeyi üstünde tutan korporatist birlikçilik karşısında piyasa liberalizminin düsturlarına sarıldı. Burjuvazinin platformu, kontrol altındaki fiyatlardan, ürüne el koyan jandarmadan, devlet tekellerinden ve başlıca kaygısı vergi toplamak olan devletten kurtulmayı vaat ediyordu. Doğrudan söylenmese bile, siyasi otorite çerçevesinde kurulan ayrıcalık yapısı da kırılacaktı. Bir başka deyişle, pazar, iktisadi fırsatların peşinden koşabileceği bir alanı beraberinde getirecekti”⁵⁰

Şimdi sorarım size, “ekonomi üzerindeki bürokratik kontrolden hayal kırıklığına uğrayan” burjuvazi hangi burjuvazidir? “Doğrudan söylenmese bile, siyasi otorite çerçevesinde kurulan ayrıcalık yapısının kırılmasını” isteyen burjuvazi hangi burjuvazidir? Devletçi burjuvazi mi, yoksa Devlete karşı pazarın özgürlüğünü savunan Anadolu burjuvazisi mi? Ama yazar bu iki “burjuva” fraksiyonu arasındaki farkı görmezden geliyor; Türkiye kapitalizminin iki farklı kanaldan gelişerek geldiğini, buna bağlı olarak da ortada bir değil adeta iki Türkiye olduğu gerçeğini görmezden geliyor. Ona göre bir “burjuvazi” vardır ortada. Bunlar bir dönem Devlele beraber olurken, 1950'lere gelindiğinde de, pazarın özgürlüğünü falan savunarak (artık ayrı baş çekmeye karar vererek) DP'yi kuruyorlar. Ama sonra nasıl oluyorsa, Menderes'i-DP'yi falan da ortada bırakarak 1960'da tekrar o eski ortaklarına-Devlete geri dönüyorlar! Pes doğrusu! Peki 12 Mart'a gelirken Demirel'i düşürenler kimlerdi? 12 Mart hükümetleri kimlerden oluşuyordu? Ya 12 Eylülcüler? Hepsi bir yana, gene bugüne gelelim, çünkü bazı şeyleri unutup insan: Kim bugün iktidarda olanlar onu söyleyin bana, bir AK Parti kimi temsil ediyor? Bir TÜSİAD-Koç ne adına, neyin mücadelesini veriyor onlara karşı?..”Burjuvazi piyasa liberalizminin düsturlarına sarıldı” diyor yazar. **Piyasa liberalizminin düsturlarına sarılan burjuvazi, aşağıdan yukarıya doğru gelişmeye çalışan, sizin “periferi tipi” dediğiniz kapitalizmin ürünü olan Anadolu burjuvalarıdır. Yukardan aşağıya doğru, Devletin koltuğu altında gelişen burjuvaların ise özgür pazar mekanizmasıyla falan hiçbir alakası yoktur! Tam tersine, onlar Devletin kontrolü altındaki tekeli bir iç pazardan yanadırlar. Çünkü onlar için “özgür pazar” demek yeni rakiplerin ortaya çıkması demektir ki bu da onların en son isteyeceği şeydir!..**

Din faktöründen bahsediyor yazar. Ve burjuvazinin popülist söylemlerle-dini de işin içine katarak-iktidara geldiğini söylüyor! Hayır efendim, bu da doğru değildir; Kemalist bir söylemdir bu da! Çünkü sizin o “din” faktörü dediğiniz şey, öyle basit “popülist” söylemlerden falan ibaret değildir! Bir kültür ihtilali süreci yaşanmıştır bu ülkede. Pozitivist toplum mühendisleri Devlet zoruyla halkın-bu ülkenin insanların-bilgi temelini değiştirerek onun yerine -aynen bilgisayara başka bir program koyar gibi-başka bir kültürü-bilgiyi-koymaya çalışmışlardır-çalışmaktadırlar. Bu nedenle, sizin o “popülist dinsel söylemler” dediğiniz şeyler bu halkın geleneklerini, kültürünü, kısacası yaşam bilgilerini içeren bilgilerdir-bilgi temelidir. **Yani din sadece din değildir Türkiye’de! Devlete karşı özgürlüklerin savunulduğu siyasi bir platformdur da. Öyle “irticayla” falan alakası yoktur bunun. Bu halk kendi kimliğini-özgürce yaşama hakkını savunmaktadır inancıyla.**

Gene devam ediyoruz Keyder’le, ama bakın olayın boyutları şimdi nasıl değişecek. Bu sefer adını koymadan, o “olmayan” Anadolu kapitalizmini-sivil toplum potansiyelini nasıl gözler önüne serecek yazar:

“Özerk ekonomi vaadi, bürokratik kontrol olmadan serbestçe rekabet eden üreticiler imajını içeriyordu. Zaten kapitalist üretim ilişkileri içinde yaşadığı söylenebilecek nüfus da sadece küçük bir azınlıktı. 1950’de 20 milyon olan nüfusun yüzde 80’i köylüydü ve bunların büyük çoğunluğu da küçük üreticiydi. Şehirlerdeki perakende ticarete ve hizmetlerde en yaygın

⁵⁰ a.g.e s.148

istihdam biçimi kendi adına serbest çalışmaydı. Sanayi sektöründe bile işçilerin yüzde 37'si ya kendi işlerinde ya da aile işletmelerinde çalışıyorlardı. İşverenler için çalışan ücretlilerin sayısı 400000 kadardı. Bu rakamlar, nüfusun ezici çoğunluğunun 'basit pazar' toplumu ideallerine bağlanması kolayca beklenebilecek küçük üreticilerden oluştuğunu gösterir. Yani, Türk siyasi aritmetiğinde, pazar idealine denk düşen nesnel unsurlar vardı, bu yüzden de serbest piyasa ideali sırf kapitalist üretim ilişkilerinin mistifikasyonunu sağlayan bir ideolojik örtü olmakla kalmadı. **Öznel olarak da, bu küçük üreticiler çoğunluğu geleneksel toplumsal dengelerden bir çıkış yolu olarak pazar özgürlüğünü kabul etmeye hazırды. Yani tercihleri bürokratik müdahaleye karşı duyulan bir tepkiden ibaret değildi; iktisadi kalkınmadan ve kişisel zenginleşmeden yararlanmaya başlamışlardı ve bu gelişmenin hızı özellikle 1945'ten sonra artmıştı. 1941-45 ile 1950 arasında kişi başına gelir yüzde 15 oranında, tarım gelirleri ise yüzde 30 oranında yükselmişti.** Bu gelişme büyük ölçüde savaşın sona ermesinden kaynaklanıyordu: Savaşın sona ermesiyle birlikte bir milyon kişi terhis edilmiş ve hükümet politikalarından en zararlı olanlarından bazıları yürürlükten kaldırılmıştı. Ayrıca ABD'nin ekonominin yeniden inşasında üstleneceği varsayılan rol, halka bir iyimserlik havası aktarılmasını sağlamıştı. Dünya sistemindeki yeni hakim rolleri içinde Amerikan sermayesi ve ABD hükümeti Avrupa için bir kalkınma programı geliştirmişti ve Türkiye de 1947 yılında bu program kapsamına alınmıştı (biliyorsunuz, o zamanlar Almanya da o program sayesinde ayağa kalkabilmişti). **Bu şekilde 'hür dünyanın' bir parçası olan Türkiye'ye, askeri bağımlılık ve iktisadi liberalleşme karşılığında hibe ve yardım yapılabilirdi⁵¹.** 1946 ile 1950 arasında Türkiye'ye giren Amerikan fonları GSMH'nin aşağı yukarı yüzde 3'üne eşitti; bu fonlar ithalatın savaş dönemindeki ortalama düzeye göre yüzde 270 artmasına katkıda bulunuyordu. En önemli görelî artış da tarım makinelerinde görüldü; tarım makinelerinin ithalatının toplam ithalat içindeki payı yüzde 1'den yüzde 8'e yükseldi. **Bu, Amerikalı uzmanların tavsiye ettiği yeni ekonomik modele uygundu. Türkiye ekonomisi korunmadan yaşamak zorundaydı ve dünya pazarı içinde uzmanlaşmalıydı; bu gündem, yatırımların verimsiz fabrikalara değil, tarıma ve tarıma dayalı sanayiye yapılacağı demektir. Amerikalı bir uzmanın hazırladığı bir raporda verimsiz sanayi yatırımları yerine hükümetin kamu kaynaklarını karayollarına ve diğer altyapı projelerine tahsis etmesi öneriliyordu. İktisadi kalkınmanın yararlarının halka yayılması isteniyorsa, önem verilmesi gereken bir başka sektör tarım makineleri ve işlenmiş gıda imalatı sektörü olmalıydı. Amerikalı uzmanlar, ortalama bireyin refahının sanayileşme çabalarından hiç etkilenmemiş olduğunu ve bu gibi önceliklerin bu dengelyi yeniden kurabileceğini ileri sürüyorlardı.**

Türkiye'deki duruma konan bu teşhis, devletçilik dönemindeki sanayileşme çabasının maliyetinin kitlelere yüklenirken, yararlarının seçkinlere mal olduğunun farkında olan milyonlarca küçük üreticinin, özellikle de köylülerin özlemleriyle de çakışıyordu. Yeni reçetenin beklenebilecek bir sonucu ekonominin desantralizasyonu ve birikim odaklarının ülke içine serpiştirilmesiydi⁵². Böyle bir desantralizasyon, savaş sırasındaki enflasyonun sağladığı itici güçten yararlanmış olan, pazara daha çok

⁵¹ „Askeri bağımlılık ve iktisadi liberalleşme“ karşılığında yardım...Nato'ya girmeyi Türkiye'nin kendisi istemiştir! Yani öyle kimse zorlamadı Türkiye'yi! Ruslar Kars ve Ardahan'ı isteyerek Boğazlarla ilgili sözleşmenin yeniden gözden geçirilmesini talep edince Türkiye de paniğe kapılmış Batı'nın kapısını çalmıştır. Türkiye'yle askeri ilişki Batı'nın da işine geliyordu tabii. Sovyetlerle arada bir tampon rolü oynayacaktı Türkiye, olay budur. „İktisadi özgürlükler“ meselesine gelince, bu da gene karşılıklı çıkarlara dayanan bir şeydir. Yani öyle, Batı'nın-emperyalistlerin zorlamasıyla olan bir ilişki falan değildir! Ama o, Devletçi-Kemalist-„sol“ ideolojinin karartmasıyla biz herşeyi farklı gördük! Bir emperyalizm heyulası yaratarak herşeyi ona bağlayıp „emperyalizme ve yerli işbirlikçilerine karşı savaş“ bayrağı açtık. Bu „savaş“ Devlet sınıfının ve Devletçi burjuvazinin savaşıydı aslında. Biz de buna gönüllü askerler olarak katılmış olduk! Ne oldu sonra, bakın şimdi o „işbirlikçiler“ denilenler iktidardalar ve Türkiye de dünyada en hızlı büyüyen ülke haline geldi. Peki o sizin „emperyalistleriniz“ neredeler, ne yapıyorlar şimdi? Yani ABD ve AB? Hepsi de kendi dertleriyle boğuşuyorlar. Ama bizim „solcular“ halâ „ABD emperyalizmine karşı mücadele“ etmekle meşguller!! AB ye de karşı olduklarını unutmadan tabii!! Allah kolaylık ve de akıl versin!!.. Çünkü, bir Saddam'a, Mubarak'a, Kaddafi'ye ve de Beşar'a onu da vermedi ya!..

⁵² Başka söze gerek var mı?

açılmış bölgelerdeki kasaba tüccarı ile büyük çiftçilerin özlemlerine de denk düşüyordu. Amerikan yardımı (pazar sorunları içinde olan ABD ekonomisinin ihraç ettiği) yol yapım makineleri ve 15000 traktörle somutlaşınca, retoriğin maddi boyutu görünür oldu; Ulaşım pazara girişi kolaylaştırdı, traktör kullanarak yeni topraklar tarıma açıldı ve üretim arttı. **Demek ki Amerikan reçeteleri ile burjuvazinin bürokrasiye karşı eleştirisi ve ekonominin yeniden inşasının ürettiği elle tutulur sonuçların pekiştirdiği küçük üreticilerin özlemleri birbiriyle çakışıyordu. Bu çeşitli akımları birarada tutan şey, maddi yararları dağıtacak mekanizmanın pazar olduğunu temel alan ideolojidi. Yeni sistem darboğaza girene kadar yapılan vaatler gerçekleşecek gibi gözüküyordu”.**⁵³

Bütün bunların önce bir özetini çıkaralım:

1-“Özerk ekonomi vaadi, bürokratik kontrol olmadan serbestçe rekabet eden üreticiler imajını içeriyordu..Nüfusun ezici çoğunluğu ‘basit pazar’ toplumu ideallerine bağlanabilecek küçük üreticilerden oluşuyordu”...

2- “Öznel olarak da, bu küçük üreticiler çoğunluğu geleneksel toplumsal dengelerden bir çıkış yolu olarak pazar özgürlüğünü kabul etmeye hazırdı. Yani tercihleri bürokratik müdahaleye karşı duyulan bir tepkiden ibaret değildi; iktisadi kalkınmadan ve kişisel zenginleşmeden yararlanmaya başlamışlardı ve bu gelişmenin hızı özellikle 1945’ten sonra artmıştı..Bu gelişme büyük ölçüde savaşın sona ermesinden kaynaklanıyordu”..

3- “ABD’nin ekonominin yeniden inşasında üstleneceği varsayılan rol, halka bir iyimserlik havası aktarılmasını sağlamıştı..Amerikalı uzmanların tavsiye ettiği yeni ekonomik modele göre Türkiye ekonomisi korunmadan yaşamak zorundaydı ve dünya pazarı içinde uzmanlaşmalıydı. Ekonominin desantralizasyonu sağlanmalı, birikim odakları ülke içine serpiştirilmeliydi. Böyle bir desantralizasyon, savaş sırasındaki enflasyonun sağladığı itici güçten yararlanmış olan, pazara daha çok açılmış bölgelerdeki kasaba tüccarı ile büyük çiftçilerin özlemlerine denk düşüyordu..Demek ki Amerikan reçeteleri ile burjuvazinin bürokrasiye karşı eleştirisi ve ekonominin yeniden inşasının ürettiği elle tutulur sonuçların pekiştirdiği küçük üreticilerin özlemleri birbiriyle çakışıyordu”.

İşte 1950 budur! Savaş sonrasında, faşizmin yenilgiye uğratılmasıyla birlikte, dünya kapitalist sisteminin tıkanan kanallarının açılmasına paralel olarak “periferiye”de- dışardan içeriye doğru- taze bir kan dolmaya başlar, ki bu da iç dinamikleri (pazara bağlı olarak oluşan ve gelişmekte olan üretici güçleri) harekete geçirir. Öyle ki, bu kez hem dışardan gelen dalganın daha güçlü olması, hem de bu arada üretici güçlerin artık yeteri kadar gelişmiş olmaları nedeniyle mevcut potansiyel Devletin önlerine koyduğu engelleri (Devletçi üretim ilişkilerini) aşarak pazarın belirlediği o tarihsel kanalın içinde akmaya başlar. **Eski Devletçi ilişkilerin yerine pazarın koyduğu yeni ilişkiler mekanizmasının geçmesi anlamında bir devrimdir bu. Ancak henüz daha devrim bilince çıkarak kurumlaşmamıştır. Yani, tabandaki objektif gelişme henüz daha üst yapıda kurumlaşarak kendi bilincini üretememiştir. Evet yeni, eski kabuğunu kırmış, baş kabuktan çıkmıştır, ama gövdenin yarısı henüz daha o kabukların içinde durmaktadır! İşte 1950 budur! İşte, 1950’ye damgasını vuran (1930 SCF olayından sonra sesi soluğu kesildiği için, ortalıkta hiç görülmeyen, bu yüzden de artık “yok” sayılan) Anadolu sivil toplumu-Anadolu burjuvazisi budur!**

Bütün bunların “popülizmle” ne alakası var şimdi!..Ortada objektif bir durum var: Ta o Osmanlıdan bu yana, aşağıdan yukarıya doğru-pazar mekanizması içinde gelişmeye çalışan, ama yolu hep Devlet tarafından kesilen bir Anadolu kapitalizmi potansiyeli var. Dikkat edin, bu potansiyel ne zamanki baş vermeye-objektif bir gerçeklik haline dönüşmeye başlamış hep o başı kesmiş bu Devlet! Sonra da demişler ki, “yok öyle birşey”!! Olay budur..Bir Menderes gerçeğinin-trajedisinin altında yatan da budur. Öyle korkunç bir şey ki bu, zamanla o

⁵³ a.g.e s.150

insanlar-olayların gerçek kahramanları bile- inanmışlar bu duruma! **Ve “Devlete biad” bir kültür haline gelmiş bu topraklarda! Ona baş kaldıranlar bile gene sonunda ona sığınmakta bulmuşlar çözüm yolunu! Çünkü, o Devlet anlayışını DNA’lardan çıkarıp onun yerine yenilerini koymadan olmuyor bu iş!**

Alın Menderes’i, adama cunta ihbarı yapılıyor (Kuşçu olayından bahsediyorum), “hayır olamaz” diyor, “Türk ordusu böyle şey yapmaz” diyor ve ihbar edilen cuntacılar yerine o ihbar yapanın hapse atılmasına göz yumuyor! Darbeden önce de öyle, açıkça darbenin geldiğini söylüyorlar, inanmıyor, gene, “Türk ordusu böyle şey yapmaz” diyor! Yassıada Mahkemelerindeki tavrı da farklı değil. Hatta idama giderken bile gene aynı, yani halâ işin farkında değil! Niye peki? Çünkü, başka türlü düşünemiyor da ondan!. Sistemin değişmesi olayının, öyle seçimi kazanarak basit bir iktidar değişmesi olayı olmadığını, o Devletle sınıf mücadelesi halinde olduğunu, olayın bir devrim olayı olduğunu kavrayamıyor!. Hani ben diyorum ya, devrimleri “profesyonel devrimciler” değil, basit sade insanlar yapar diye. Menderes de öyle bir insan aslında. Devrim yapıyor ama farkında değil! Sürecin diyalektiğini kavrayamıyor, çünkü üretici güçlerin gelişme seviyesi henüz daha bu bilincin gelişmesi için yeterli değil o zaman. Yani Menderes bir öncü savaşıcı..Ondan sonra gelen Demirel de öyle aslında!. O da, Menderes’in akıbetinden sonra, sınırlarının nerede bittiğini görerek geliyor iktidara. Ve hep o sınırları aşmayayım korkusuyla yönetmeye çalışıyor ülkeyi! Yani Devlet-Devletçi sınır kafasının içine kazanmış onun da! Özal’a daha sonra geleceğiz, ama onun açtığı yoldur ki bir Erdoğan’ı hediye etmiştir bu ülkeye!. Türkiye kapitalizmini iç pazara dayalı tekelci bir yapıdan kurtararak küresel dinamiklerle bağlaştıran Özal-Erdoğan çizgisi olmuştur. Ve ancak bu adımın atılmasından sonradır ki üretici güçlerin gelişmesi olağanüstü bir hız kazanır Anadolu toprağında. **Şu son on yılda Türkiye’nin nerelerden nerelere geldiğine bir bakın! Demek o kadar bunalmış ki bu halk-üretici güçler-önleri açılıverince barajın içinde biriken o su gibi yıkıp geçmeye başladı önündeki bütün o Devletçi engelleri! Devletin DNA’ları da bu süreç içinde adım adım değişiyor artık. Yeni DNA’lar yeni bir anayasayla sisteme kazanacak galiba!.**

“Menderes Amerikancıymışta”, “sanayileşmeye deği de tarıma, ticarete önem veriyormuşta”, “emperyalizmin kendisine biçtiği rolü kabul etmişte”..bunlar hep o Kemalist-solcu-Devletçi milliyetçi itirazlardır. Şimdi geriye doğru bakıyorum da inanamıyorum!. Hepimizin dilindeydi bunlar-bu söylemler- o zamanlar. “Devlet sanayileşerek ülkenin gelişmesini isterken DP ve Menderes emperyalistlerin içerdeki işbirlikçilerini temsil ediyorlardı!”. Bütün o MDD teorilerinin özü bu değilmiydi⁵⁴? Sadece MDD de değil, bütün o “solcu” “kapitalist olmayan yol” teorilerinin özü bu değil miydi? “Devlet sanayileşmeyi örgütlemeliymiş”! Kim bu Devlet kardeşim, kim? Bunu soran yok! Bu ülkenin “işletme sistemi” kapitalizmse eğer, neyi nasıl yapacağına insanların kendisi karar verebilmeli. Sistemin üstünde, ona işletme sistemi yamamaya çalışan o Devlet kim oluyordu bunu soran yoktu hiç!. Yoktu, çünkü o devşirme solculara-Kemalistlere “özgürlüklerini” bahşetmiş olan bir 27 Mayıs Anayasası vardı işin gerisinde!. Devlet demek “asker sivil aydın zümre” demektir, bu da o “özgürlükçü Anayasayla” özdeş hale geliyordu!. Kimdir bu “asker sivil aydın zümre” peki, “niye bize bu kadar özgürlükler verildi” diye sormayı kimse akıl edemiyordu ki!. Hem sonra niye akıl etsinlerdi, onların varlık sorunuydu bu!. Kim kendi varlığını sorgulamayı göze alabilirdi ki! O kadar açıktı ki durum. Tarih boyunca ta o Jöntürklerden bu yana varolan ve “gericilere karşı” gelişmeyi ilerlemeyi temsil eden, “Kurtuluş Savaşı”ni zafere ulaştıran bir seçkinler-aydınlar kadrosuydu söz konusu olan!. Bu milletin medarı iftiharıydı o aydınlar. Burjuva devrimini de onlar yapmıştı, şimdi sosyalist devrime de onlar öncülük ediyorlardı!⁵⁵. Bu işin “tarihsel devrim geleneğimize” uygun olduğu da keşfedilince işler çığırından çıktı! Bir yanda bu “zinde güçler” vardı hep, diğer yanda ise Osmanlıdan bu yana “göbeğini kaşıyarak” gelen “cahil”

⁵⁴ Bütün o eski İttihatçı söylemlerin özü de bu değil miydi? Ama o milliyetçi „solcular“ şimdi bir de tutup „Hrant için“ diye slogan atmazlar mı ya, pes vallahi! Hem sen „emperyalizmin işbirlikçileri“ edebiyatıyla adamların kırılmalarını legalize et, hem de sonra, sureti haktan görünerek „solculuk“ yap; böyle bir cambazlığı ancak bizimkiler yapabilirlerdi her halde!..

⁵⁵ Bu aralar Kürt sorununu bile „çözme“ye çalışıyorlar mı!!..

Reaya! Onları da “bilinçlendirmek” ve “kazanmak” lazımdı aslında!. Bunun için de solcular görevlendirilmişlerdi işte!. “Halkı bilinçlendirerek” “devrimci” yapacak olan onlar değil miydi! İşte hikâye budur, bu halkın neden o “solculara” hiç yüz vermediğini anlıyor musunuz şimdi!! Bu halkın neden hep “muhafazakar” kaldığını anlıyor musunuz!..

Bütün bunları kavramaya başladığım zaman Selimiye'nin o kalın duvarlarının ardındaydım ben. Düşünebiliyor musunuz nasıl bir altüstlük bu! Herşeyi herşeyi yeniden gözden geçirmek gerekir diye düşünmeye başlamıştım, herşeyi yeniden kavramalıydık..Ve o zavallı anam bütün o Sahaflar çarşısını Selimiye'ye taşımaya başladı..kitaplar kitaplar!..Bakın size bir anımı anlatayım: 76 yılı falandı galiba, bizi Mamak'a nakletmişlerdi. Birgün orada gene annem bana kitaplar getirmişti. O zamanlar daha çok doğa'nın diyalektiğiyle ilgileniyordum. Dünyanın her yerinden kitaplar getiriyordu annem bana. O gün getirdiği kitap ise Kuantum fiziğiyle ilgili bir kitaptı, Moskova baskılı. Orada görevli yüzbaşı, kitabı karıştırırken o Moskova ifadesini görünce anneme diyor ki, “senin oğlun fizik formüllerinden komünizm çıkarıyor”, “sen de onun işbirlikçisisin, bizi aldatıyorsunuz”! Ve kadını dipçikleyerek dövmüşler sonrada!. Önce bana söylemedi bütün bunları, ama baktım ağlıyor görüşte!. “Ne oldu anne” deyince de dayanamadı anlattıydı..Hey gidi günler hey!..Biz nelerle uğraşıyorduk içede.. Bu arada onlar da “Münir namaza niyaza başlamış” diye yazdırıyorlardı dışardaki gazetelerine!..Bunlar gene bireysel hatıralar, düşününüz, bu halk neler çekmiş bunların elinden!..Bugün o putlar yıkılırken en çok anam geliyor aklıma. Ölürken bana demişti ki: “Ben göremeyeceğim o günleri, ama güzel günler mutlaka gelecek, sakın umutsuzluğa kapılma, bütün düşündüklerini de yaz, yazmazsan hakkımı helal etmem”!.O gün bu gündür yazıyorum!

Tekrar Keyder'e dönüyoruz, bakın ne güzel yazıyor, bu kez hepsine katılıyorum söylediklerinin: Bütün imparatorluk döneminde ve özellikle 19.yüzyılın reformcu akımları boyunca Türkiye'yi birbiri peşi sıra gelen çeşitli projelerle yöneten sınıf (altını çiziyorum SINIF) bürokrasi olmuştur. Bütün diğer sınıfların üyeleri gibi, bürokratlar da (bunlar başka bir sınıfın değil, Osmanlı Devletinin bürokratlarıydı, ki onlara da Devlet sınıfı denirdi) homojen değillerdi, niyetlerini gerçekleştirme ve parasal ödüller elde etme açısından farklı konumdaydılar. Ama, toplumsal yapı içindeki yerlerinde ve toplumun diğer kesimleriyle ilişkilerinde bir süreklilik olagelmmişti. Bürokrasi, toplumsal yapının dönüşümünü kontrol etmeye giriştiğinde, kendi seçtiği ve geliştirdiği bir burjuvaziyle ittifak kurmuştu (dikkat edin, burada, burjuvazinin dışında, onunla ittifak kuran başka bir sınıfı var). Bu ittifak, bürokratların (Devlet sınıfının) uysal devlet yöneticileri rolüne indirgenmesi, burjuvazinin ise ekonomiyi kontrol etmesi anlamına gelmemişti. Tam tersine, burjuvazinin, ancak bürokrasiyle kurduğu ittifakın kurallarına riayet ettiği sürece ekonominin bazı bölümlerine hakim olmasına izin verilmişti (bu cümlede anlatılanları halâ anlamakta zorluk çekiyorsanız eğer, o zaman bu, anlamak istemiyorsunuz demektir, kolay gelsin!). Ayrıca, bürokrasi, sadece devlet gelirlerinin harcanması yoluyla değil, aynı zamanda, üretim araçlarını doğrudan doğruya kontrol ederek, ekonominin önemli bir bölümü üzerinde de denetim kurmuştu. Bütün bunlara rağmen, üretim araçlarında tam bir devlet mülkiyeti olmaksızın, özel sektörde hızlı birikimi ve bunun sonucunda ortaya çıkacak farklılaşmayı önlemeye imkan yoktu. **Bürokrasinin aşamayacağı bir sınır varsa o da mülkiyetin kutsallığıydı⁵⁶. Artık eski Osmanlı bürokratları gibi özel mülkiyete ve sermayeye el koymaları mümkün değildi. Bu sınır bürokratik projenin çelişkilerini açıkça ortaya koyar: Toplum, bürokratların istediği şekilde dönüştürülebildiği taktirde, birikim ve servet şahıslarda toplanacak, bürokrasinin böyle bir toplum içinde eski statüsünü korumasına imkan olmayacaktı. Yani iki sınıfın oluşturduğu ortak cephe eninde sonunda bölünmeye mahkumdu”.⁵⁷**

Son cümleye kadar harika! Son cümle de yanlış değil aslında, ama eksik!. Eksik, şunun için: Evet, bürokrasi-Devlet sınıfı- kendisine bağlı bir kapitalizm ve burjuvazi yaratıyor-yetiştiriyor

⁵⁶ Bu noktaya ilerde değineceğim. İşte yeni Devletin-Cumhuriyetin temel çelişkisi bu olmuştur..

⁵⁷ a.g.e s.156

ve iktidarı da, kendi koyduğu kurallar-sınırlar içinde onunla paylaşıyor. Bu doğru. Sonra, dış dinamikteki değişimlere paralel olarak, yaşamı devam ettirmenin ve çevreye uyumun gereği olarak içerde de değişiklikler meydana geliyor, bu arada eski yönetici ittifak da sarsılıyor. Bunların hepsi doğru. Ama, 1950'yi yapanlar, bu sarsıntılar sonucunda Devlet sınıfından kopan o Devletçi burjuvazi değildir! Öyle, bir Celal Bayar'a bakarak (Celal Bayar eski ittifakçı ve İş Bankası'nın kurucusudur) DP olayını değerlendiremezsiniz! Nitekim, bakın Bayar'ı asmadılar da Menderes'i astılar! Hem sonra kişiler ve rolleri de değişiyor zamanla, bakın bir Demirel'e⁵⁸!

ŞU "TOPRAK REFORMU" MESELESİ..

Biliyorsunuz en büyük "devrimci" II.Mahmut'tur!!..Niye mi? Osmanlı-Türkiye tarihinde en büyük "toprak reformunu" yapan odur da ondan⁵⁹!

Açın tarihimizi şöyle bir karıştırın, ne zaman ki Devlet zora girmiştir, ne zaman ki kendisine rakip bir sivil toplum potansiyeli ortaya çıkmaya başlamıştır Devlet sınıfı hemen topraksız köylüden-Reayadan yana havalar atmaya başlar!..Eskiden Osmanlı döneminde, bu, "müsadere" adı altında, "Tanrıya, ve de onun adına Sultan'a ait kutsal topraklara" el koyan "toprak ağalarının" kafası kesilerek yapılıyordu!. Cumhuriyet döneminde ise (hani batılılaşmıştık ya artık), güya Batı'daki anti feodal burjuva devrimlerini de örnek alarak, "toprak reformu" adı altında tezgâhlanmaya çalışıldı!. Hangi biçimde olursa olsun aslında amaç açıktı: Sıkışan Devlete-Devlet sınıfına soluk aldirtmak! Devlete rakip olarak palazlanmaya çalışan orta sınıfın kitle temeli bulmasının önünü kesmek⁶⁰!..

⁵⁸Ben, 73 Martında 12 Mart Cuntasına-Gürler'in cumhurbaşkanlığı olayını hatırlayınız-karşı verdiği mücadeleden dolayı Demireli desteklemiştim (o zamanlar Türkiye solu içinde "12 Mart faşizmine ve onu destekleyen Amerikan emperyalizmine karşı burjuva parlamenter sistemi, onun temsilcisi olan Demirel'i destekliyorum" diyebilen kaç kişi vardı ki!). Ama o zaman beni "dönek, hain" olarak ilan edenlerin hepsi bugün Ergenekonculara yaklaşınca Demirel'den medet umar hale geldiler! Hiç unutmuyorum, dışardayken iyi konuşurduk, sonra, Niğde cezaevine röportaj için geldiğinde Uğur Mumcu, "Münir senin düşüncelerin bu devlet için çok tehlikeli, elbette ki ben bunlara karşı mücadele edeceğim" demişti bana!..Hey gidi günler! Demirel'i rehabilite ettiler sonunda, ama ben halâ aforoz edilmiş durumdayım onlar için!. Bu arada, kendisine "solcu" diyerek halâ bu durumu sineye çekenlere de helal olsun!

⁵⁹ Ondan sonra da Ecevit ve „toprak ağalarına-feodalizme karşı demokrasi mücadelesi veren” bizim „solcular” gelir tabi! Hani o „toprak işleyen su kullananın” sloganları falan vardı ya, unuttunuz mu onları! Güya „feodalizme karşı burjuva devriminin gerekleriydi” bunlar! Allah kahretsin, nasıl da yuttuk biz bunları! Sol-solculuk adına Resmen gericilik yapmışız-Devlet sınıfının iktidar mücadelesinde onun yardımcı bir rol üstlenmişiz de farkında değildik bütün bunların! Peki niye böyle oldu bütün bunlar, Türkiye’de sol neden böyle oyuna geldi? Ben size birşey söyleyeyim mi, oyuna falan gelmedi aslında oyuna gelen bizdik! 1-Türkiye’de „solculuk” adı altında tezgahlanan şey-Jöntürklüktür, ittihatçılıktır. Batı’dan kopya edilen, „ideolojik”-software programlarla beyinleri yıkanarak ortalığa salınan-„27 Mayıs’ın getirdiği demokratik özgürlükler ortamı içinde” tabi!!- yeni tipten devşirme bir nesildir..

2-Bu mekanizmanın-devşirme Kemalist solcu üretme tezgahının-oluşabilmesinin en büyük yardımcısı ise, bizdeki antika Devletçi ideolojiyle işçi sınıfının bluğ çağına özgü Devletçi sol-sosyalist ideoloji arasındaki ortak yan oldu. Solcu olmak Devletçi olmak değil miydi-üretim araçlarının Devletleştirilmesi demek değil miydi-o zaman niye karşı çıkacaksınız ki Devletçiliğe!. Onları yol arkadaşı-müttefikler olarak görürsün olur biter! İşte o „asker sivil aydın zümreyle” birlikte devrim yapma teorilerinin ardında yatan gerçek budur. Ama bunun da hayata geçirilebilmesinin nedeni „Sosyalist Sistemin” varlığı olmuştur tabi. Yoksa kim takardı üç tane „asker sivil aydını”!. O „kapitalist olmayan yol” görüşü-Baascılık- var ya, işte o değiştiriyordu her şeyi („solcuların” şimdi bile „emperyalizme karşı” Beşar’ı desteklemeleri boşuna değil yani!). Hem solcu-sosyalist-komünist oluyorsun, hem de Devletçi-Sosyalist Sistem yanlısı!..Daha ne istiyorsun ki! İşte Türkiye solunun DNA’ları böyle oluştu. Bir fukara Ulaş, bir Necmettin nereden bilecekti ki bunları..biz, işçi sınıfı adına yola çıkan safkan devrimcilerdik o kadar..

⁶⁰ Osmanlı ve Türkiye'deki toprak mülkiyeti sorununu daha ayrıntılı olarak incelemek için Keyder'in çalışmalarına bakın derim..

İşte, 1945-46 yıllarında çıkarılan Toprak Reformu Kanunu da böyle birşeydir. Savaş bitmiş, burjuva muhalefet almış başını gidiyor. Sivil toplum potansiyeli her yerde kendini hissettirmeye başlamış, bütün bunlar Devletin bekaası için tehlike arzeden gelişmelerdi!..Hemen bir toprak reformu taslağı getirir hükümet gündeme!..Amaç mı, amaç Anadolu burjuvazisinin kitle temelini yok etmektir!. Ne de olsa yüzde sekseni köylü olan bir toplumdur Türkiye o zamanlar..Bakın Keyder nasıl anlatıyor bu olayı:

“İşgücü kıtlığının sürekli bir sorun olması nedeniyle daha önce toprak dağıtımı için halktan hiçbir talep gelmemişti..tarımda bir ölçüde ortakçılık vardıysa da bu durum, toprak elde etmenin imkansızlığından çok, çift hayvanlarına sahip olmamaktan kaynaklanıyordu. Yine de Cumhurbaşkanı İnönü, devlet topraklarının topraksız ve yoksul köylülere dağıtılmasını öngören bir toprak reformu projesinin 1945'te Meclis'e sunulmasını ve kabul edilmesini sağladı. Bunun sonucunda, Meclis'te ortaya çıkan mücadele CHP'nin bürokrat ve burjuva hizipleri arasında patlak üzere olan çatışmada bir dönüm noktası oldu. İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı sırasında 1946 ile 1950 arasında toprak dağıtımı projesi ürkek bir biçimde yürütülerek 33000 aileye devlete ait topraklar verilmişti; oysa önderleri bu projeye başta karşı çıkmış olan (bu konuda en büyük mücadeleyi verenlerden biri Menderes'tir) Demokrat Parti yönetiminde 1950 ile 1960 arasında 312000 aile toprak sahibi oldu. (Üstelik aile başına verilen toprak yüzde 20 fazlaydı).⁶¹

DEMOKRAT PARTİ İKTİDARI

“Demokrat Parti iktidarının ilk dört yılında köklü iktisadi ve siyasi dönüşümler görüldü. Meclis hem daha gençti, hem de taşralıydı. Milletvekilleri, güçlerini seçmenlerini temsil edebilmelerinden alan, mahalli tabanı olan siyasetçilerdi. Seçmenlerin çoğu, taşra merkezleriyle yakın ilişki içindeki köylerde yaşadığından, DP önderlerinin dikkatlerini tarımsal çalışmaya çevirmeleri anlaşılabilir birşeydi. Ayrıca, Amerikan yardımı gittikçe artan miktarlarda gelmeye devam ediyor ve beraberinde pazara dayalı dünya işbölümünün mezzetlerini göklere çıkaran özel talimatları da getiriyordu. Türkiye'nin bu pazardaki yeri tarım ürünleri ihraç etmek olmalıydı⁶². **Yardımları uygulayan Amerikalı memurlar ve DP'li siyasetçiler, kırsal gelişmeyi tarım ürünlerinin pazara getirilmesini kolaylaştıracak bir yol şebekesiyle desteklemeyi amaçlıyorlardı. Devlet altyapı yatırımları yaparken, motorlu taşıtlar bütün ülke pazarını bütünleştirecekti. Sanayi, kırsal kesimde gelirlerin ve talebin artması sonucu düzenli bir şekilde gelişecekti⁶³. İktisadi kaynakları dağıtacak başlıca mekanizmanın pazar olduğu kabul edildiğinde bu paketin yeni bir boyutu yoktur. Tarımda bağımsız üreticilerin yaygınlığı gözönünde tutulursa önerilen senaryonun neden cazip olduğu anlaşılır..Nitekim DP iktidarının ilk yıllarında bütün vaat ve beklentilerin gerçekleştiği görüldü⁶⁴**

Herşey çok açık değil mi! Nereye baksak aynı şeyi görüyoruz: Bir yanda, üretim araçlarının büyük çoğunluğuna sahip-en azından onları kontrol edebilen antika bir Devlet ve onun dayattığı Devletçi üretim ilişkileri varken, diğer yanda da, aşağıdan yukarıya doğru gelişmeye çalışan bir pazar ve bu pazar ekonomisi içinde kendisine yer tutmaya çalışan sivil toplum güçleri var..**İşte, 1950 de (dış dinamiğin de yardımıyla) üste çıkan, artık Devletçi üretim ilişkilerinin içine sığamaz hale gelen bu üretici güçlerdir-pazar ilişkileri içinde güçlenen burjuvasıyla, işçisi ve pazar için üretim yapan üretici köylüsüyle bütün bir sivil toplumdur. Devletten bağımsız-onun diyalektik inkârı anlamında bağımsız-bir oluşumdur bu.O herşeye muktedir Devletin önleyemeyeceği bir oluşumdur. Neden mi? Bakın burayı iyi okuyun, çok önemli!**

⁶¹ a.g.e s.157

⁶² Alın bugün bir Hollanda'yı. Küresel sistem içinde tarım ürünleri ihracına dayanıyor bütün ekonomisi, niye kötü birşey oluyor ki bu?

⁶³ İşte, bütün engellemelere-darbelere falan rağmen, tarımdan-ticaretten yaptıkları birikimle, pazar süreci içinde ihracata yönelik sanayileşmenin de mimarı haline gelen bu insanlar, bir süre sonra, Özalin açtığı yolda, elde çanta dünyayı adım adım dolaşarak küresel pazarlarla olan “bağlantıları” da kuvvetlendirmişler, iç pazardaki Devletçi burjuva hakimiyetini kırmayı başarmışlardır..

⁶⁴ a.g.e s.159

Yeni Devletin-Cumhuriyetin-kuruluş, varoluş konsepti ne idi, modern-Batılı bir toplum-ulus yaratmak değil miydi? E, peki bu nasıl olacaktı? Bütün o alavere dalavereleri bir yana bırakırsak, sürecin daha sonraki gelişimini belirleyecek olan ve Devletin de zorunlu olarak kabul etmek durumunda kaldığı bir tek şey vardı geride: Özel mülkiyet! Hem batılılaşacaktın, modern, çağdaş bir ulus haline gelecektin, hem de halâ II.Mahmut'un yaptığı gibi işine gelmediği zaman "müsadere"ler yaparak mülk sahibi haline gelen rakiplerinin kellelerini uçuracaktın, işte bu mümkün değildi artık!. Devlet gene herşeyi yapabiliirdi, ama mülkiyete dokunamazdı!. Çünkü aksi taktirde, büyü bozulur ve bütün o modernleşme konsepti-ki bu onun varoluş konseptiydi-çökerdi!. **İşte "yeni Devletin"-Cumhuriyet'in, eskisinden ayrıldığı nokta burasıdır. Özünde halâ bir Osmanlı Cumhuriyeti de olsa, gerçekleştirmeye çalıştığı hedef bir toplum mühendisliği ideali de olsa, işin içinde "kapitalistleşmek" olduğu için bu yeni Devlet zorunlu olarak özel mülkiyet gerçeğini tanımak zorundaydı. Ben bunu bir kulvar değişikliği olarak ifade ediyorum. Koşucu falan hepsi aynıydı, bu anlamda bir değişiklik yoktu, ama artık koşulan o kulvar farklıydı. Hedef, başlangıçta değişmemiş de gözükse (ki o halâ Devleti kurtarmaktı, onu batılı devletler gibi "müreffeh" bir devlet haline getirmekti) koşulan kulvar değiştiği için, bu yeni yol ister istemez kendi diyalektik inkârını yarattı ve pazarın egemen olduğu bambaşka bir hedefe ulaşıldı.**

"1946'da çalışır durumdaki traktörlerin sayısı 1000'in biraz üzerindeyken, tarımda 2,5 milyon çift hayvan kullanılıyordu. 1955'e gelindiğinde ise, Amerikan yardımı yoluyla traktör sayısı 43000'e yükselmiş⁶⁵, hayvan sayısı aynı kalmıştı. Bu ek enerji kaynağı başlangıçta ekilen alanları genişletmekte kullanıldı 1946 ile 1955 arasında toplam ekili alanlar 9,5 milyon hektardan 14,2 milyon hektara genişleyerek yüzde 50 oranında bir artış gösterirken, aynı dönemde nüfus sadece yüzde 20 arttı. Yeni traktörlerin kullanılması yoluyla gerçekleştirilen toprak ıslah süreci, toprak dağılımındaki eşitsizliği arttırmadı; yani bu, sadece az sayıdaki büyük toprak sahibinin topraklarını daha da genişletmesi sonucunu veren bir süreç değildi. Her şeyden önce, traktörler pazarda satılmakla kalmamıştı; çoğu durumda traktör krediyile alınıyordu. 1952'de yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre çiftçi ailelerin yüzde 93'ü traktörlerini krediyile almışlardı ve bu krediler ödenen toplam fiyatın yüzde 60'ını karşılamıştı. Fonların tahsisinde kredi itibarı kadar siyasi iltimas mekanizmaları da önemli bir rol oynamıştı. Ayrıca, bankaların ve yeni kurulan kooperatiflerin resmi kanallarla verdikleri ucuz kredileri almak kolaylaşmıştı. İkinci olarak, yeni toprakların tarıma açılması politik gücü olan traktör sahiplerince tek taraflı olarak yürütülmüyordu. Çoğu durumda köy halkı karar verme sürecine katılıyor ve yeni toprakların tarıma açılması köylülerin çoğunun dolaylı olarak yararlandığı bir olaylar zincirine yol açıyordu...

Gerek yoksul gerekse zengin köylerde görülen hakim eğilim köylü mülkiyetinin genişlemesiydi. Sahiplerinin ekip biçtiği işletmelerin sayısı 1950'de 2,3 milyonken, 1952'de 2,5 milyona, 1961'de ise 3,1 milyona ulaştı. Bu, 1950-60 döneminde küçük üretim birimlerinin sayısının yaklaşık yüzde 30 oranında arttığını gösterir. **Topraksız köylü ailelerinin oranı 1950'de yüzde 16 iken, 1960'ta yüzde 10'a düştü.** Aynı dönemde köylerde ikincil işler de artmış olduğundan, bu yüzde 10'luk oran ortakçılığa veya ücretli işçiliğe tam olarak tekabül etmez. Üretimin genişlemesiyle birlikte ticari faaliyet de yaygınlaşmıştı. Eskiden esas olarak geçimlik üretim yapan, ancak yaya olarak gidilebilecek en yakın kasabadaki pazardan alışveriş yapan köylere artık motorlu taşıtlar ve bakkallar girmişti. Bakkal dükkanı ve motorlu taşıt sahipleri toprak sahibi zengin köylülerdi; ama bu faaliyetler giderek ikincil işler de yarattı..

1950'lerin ilk yıllarında Kore Savaşı'nın yarattığı olumlu fiyat konjonktürü de tarımdaki genişlemeyi destekleyen önemli bir faktördü. Ticaret hadleri tarım lehine yükselerek 1953'te en yüksek düzeyine ulaşmıştı; yani çiftçiler daha çok ürettikleri gibi, üretimleri karşılığında daha çok şey satın alabileceklerdi. BM'in tarım üretimi endeksi, savaş öncesi rekor 100

⁶⁵ Bu kötü bir şey midir şimdi? Neymiş efendim, bu traktörler Amerika'nın üretim fazlasıymış! İyi ya kardeşim, sen de kendi işine bak, senin için iyi mi oldu kötü mü bu sen ona bak! Yok olmaz, illa "solculuk" yapılacak! Boşuna halkı kendilerinden soğutmadı bunlar!..

olarak kabul edildiğinde 1953/54 rekoltesinin 183 olduğunu gösterir. Bu yüzde 83'lük artış tablodaki tüm ülkeler içinde görülen en yüksek artışı. Tarım üretimindeki hızlı artış genel bir iktisadi büyümeye yol açtı; 1950 ile 1953 arasında kişi başına gelir yüzde 28 yükseldi. Pazar modelinin başka bir vaadi de gerçekleşmiş, tarım üretimindeki artış sonucu aynı dönemde ihracat da yüzde 50 büyümüştü. **Ihracat gelirleri dış yardımla birleştirilerek traktör, yol yapım makineleri ve motorlu taşıtların alımında kullanıldı** (1948 ile 1953 arasında binek arabalarının sayısı 8000'den 28000'e, ticari taşıtların sayısı ise 14000'den 34000'e çıktı). Bu ise ticari fırsatların ve pazar özendiricilerinin yayılmasını sağladı. **Tüketim malları ithalatın sadece %20'sini oluşturuyordu-yani ele geçen fırsatın bir lüks tüketim furçasında heba edildiği söylenemez. Tam tersine, hükümet politikaları kalkınmacı bir sapma göstermekteydi;** uluslararası pazarlar ve yardım kuruluşlarının müsbet tutumundan yararlanan hükümet, bulduğu her türlü yatırım malını ithal etmeye koyuldu. 1953'te her şey iyi gidiyor gibiydi; liberal ekonomi modelinin, modernleştirici sonuçlarıyla birlikte, çok yakında bütün diğer vadelerini de gerçekleştireceği sanılıyordu".⁶⁶

KENDİ KARŞITINI YARATARAK VAROLMAK

Şimdi, bu çalışmanın belki de en önemli kısmına geldik! Beni, ta o ilk başlarda, 1973 Martında bu çalışmaya yönelten, "o anlaşılmaz diyalektiğin" açıklanmasına geldik! **Nasıl olmuştur da, yukardan aşağıya o "Batılılaşma" süreci, kendi inkârı olan bir Anadolu sivil toplum potansiyelini yaratabilmiştir? Ucu, bugün halâ Türkiye Cumhuriyetine kadar bile uzanan bu diyalektik nasıl bir diyalektiktir?**

Olayı çözdükten sonra, tabii herşey çok basit görünüyor! Ama o "çok basit" olanın anlaşılabilmesi için yıllar geçti! Cevap şöyle: **Ortaçağ Avrupasında feodaller kent toplumu olarak sivil toplumu nasıl yarattılsa, bizim Batıcı Devlet sınıflarımız da, Anadolu sivil toplumunu gene aynı şekilde, aynı diyalektiğe tabii olarak yaratmışlardır! Yarattımlardır, çünkü bu kez (gene Devleti kurtarmak güdüsüyle) yaratmak zorunda kalmışlardır!**

Örneğin, Ortaçağ'da bir kentin kurulması olayını ele alalım. Bir feodal bey neden kent kurucu oluyordu? Feodalizmle, kapitalizmin ana rahmi kent arasındaki ilişki ne idi? Feodal bey, bir kenti kurarken kendi ipini çektiğinin farkında mıydı? Ya da, kenti kurarken, intihar etmek için, kendini yok etmek için mi yapıyordu bunu? Tabii ki hayır! O an onun tek düşündüğü kendi çıkarı idi. Kent kurulacak, ticaret gelişecek, o da bundan yararlanacaktı. Pazardan vergi alacak, kendi tüketim ihtiyaçlarını daha kolay temin edecekti vs. Bir de tabii, sistemin kendi içindeki çelişkiler açısından, köylülerin-serflerin, yani kendi karşıtlarının dışında, onlara karşı kendisini güçlendirecek, onlara bağımlı olmaktan kurtaracak, altın yumurtlayan bir tavuk gibi, sırf kendisine tabii bir alternatif, bir çıkış yolu olarak görüyordu onu-kent'i-. İşte, kendi "inkârını" yaratma olayı budur.

Başka bir örnek verelim. Burjuvaziye ele alalım. Bugün burjuvalar "araştırma-geliştirme" çalışmalarına milyarlarca dolar yatırıyorlar. Neden? Yeni bilgilerin üretilmesine yol açarak, bu bilgileri kullanıp, rekabette üstte kalabilmek, daha çok kâr elde edebilmek için değil mi?. Ama her yeni bilgi, pratikte, üretici güçlerin biraz daha gelişmesine yol açıyor. Ve giderekten o hale geliyor ki, kapitalistler, daha çok kâr elde edebilmek için, işçilerin yerine mümkün olduğu kadar makineleri, robotları kullanmaya başlıyorlar. Başlangıçta müthiş birşey bu tabii! Ne grev var, ne hasta olmak! Her bir robot, altın yumurtlayan bir tavuk onlar için! Ama bir düşününüz şöyle, nereye gidiyor bu işin sonu diye! İlerde, işçilerin yerini büyük ölçüde robotlar aldığı zaman nasıl kâr elde edecek kapitalist! Kâr olayı, işçinin sırtından kazanılan artı değerle ilgili birşey değil mi, işçinin yerini robot alınca kâr da ortadan kalkar! Kâr

⁶⁶ a.g.e s.165

olmayınca da kapitalist olmaz! Kapitalizm kendi inkârını yaratmaktadır. Modern komünal topluma giden yol böyle inşa ediliyor...

Tekrar Osmanlının ve Cumhuriyet Türkiyesinin Batılılaşma sürecine dönüyoruz. Evet, nasıl olmuştur da bu süreç zamanla kendi diyalektik inkarı olarak bir Anadolu kapitalizminin ortaya çıkmasına neden olmuştur?

Burada birbiriyle içiçe, birbirini tamamlayan iki süreçle karşılaşırız. Bunlardan birincisi açıktır. Batı kültürüne göre yeni insan tipleri ve yeni bir toplum yaratılmaya çalışılmaktadır. Bu demektir ki, yeni insan tipleriyle yeni bir yaşam biçimi topluma egemen kılınacaktır. Bu amaçla sistemin içinde Batı'dakilere benzer kurumların oluşturulmasına çalışılır. Meşrutiyetin ilanı, Tanzimat Fermanı, Parlamentonun oluşması, bankaların kuruluşu, Batıdakilere benzer yeni yasaların çıkarılması vs. bütün bunlar hep tepedeki batıcı bürokratların yeni bir sistem yaratabilmek için başvurdukları etkinliklerdir.

“Bunlar, sivil kurumların Türkiye’de bulunmadığının ve bunun da kendilerini, fikirlerini tatbik imkanı az olan sosyolojik bir yapı ile karşı karşıya bıraktığının farkındaydılar. Bundan dolayı gerek ittihatçılar, gerek Kemalistler bu ara’yı temsil edecek kurumları (bankalar vs.), sınıfları (ticari ve endüstri burjuvazisi) ve yasaları (Cumhuriyetin Medeni Kanunu ve Ticaret Yasaları) temellendirmeye çalıştılar. İlginç olan ve kurumsal sosyolojinin üzerinde durması gereken gelişme, “sivil toplum” kurucusu olarak tanımlayabileceğimiz bu yeni yapıların, uzun vadede Kemalistler tarafından değil, fakat dindar Müslümanlar tarafından zaptedilmiş olduklarıdır”.⁶⁷

Yani Şerif Mardin diyor ki; batıcı Devlet Sınıfı kendine bir kitle temeli yaratarak kendi dünya görüşüne göre yeni bir toplum inşa edebilmek için (kendisine bağlı, batıcı-Devletçi bir kapitalist toplum yaratabilmek için) Batı’da kapitalist sistem içinde varolan kurum ve kuralları yukardan aşağıya doğru Türkiye Toplumunu içinde oluşturmaya çalışır. Bunu yaparken onun amacı “cahil” geleneksel İslamcı Reaya’yı-muhalefeti eriterek yok etmek, insanları bu yeni kurum ve kuralların-ilişkilerin içinde kendi dünya görüşüne göre yeniden şekillendirmektir (Osmanlı bu işleme “devşirmecilik” diyordu). Örneğin bankacılık sistemini ele alalım: Bankayı kurdun, bu kolay. Başına da kendi görüşüne uygun Devletçi bir müdür, personel vs. atadın. Bu da kolay! Peki kime hizmet verecekti bu banka? Senin o “cahil”-geleneksel İslamcı insanlarına değil mi? Köylü Mehmet ağaya krediyi verdin, işleri iyi gitti. Seneye daha büyük bir kredi.. gübreydi, yeni makinalardı derken al sana işte bir Anadolu kapitalisti! Aynı süreç ticaret ve sanayi kapitalizminin gelişimi açısından da geçerlidir. Kapitalistleşmek mi diyordun, al sana işte kapitalist! Hem de aslan gibi, dini bütün, yerli mi yerli bir Anadolu kapitalisti! Böyle gelinir 1950 lere. DP bu sürecin ürünü olur.

Bu bölümü burada bitiriyorum. 27 Mayıs’ı bir sonraki bölümde ele alacağız. Ama bakın daha önce bu konuda neler yazmışım (kısa bir özet).⁶⁸

VE 27 MAYIS: KARŞI DEVRİM Mİ “ÖZGÜRLÜKLER ORTAMI” YARATICISI MI?

1950 DP iktidarı, sistemin sivil toplum-kapitalist toplum- zeminine oturması, yumurtanın kabuğunun çatlayarak, civcivin ortaya çıkmaya başlaması olayıdır. Ama olay burada bitmez! “Devleti kuranlar”, bu türden bir gelişmeyi içlerine sindiremedikleri, kabul edemedikleri için, bütün bu olup bitenleri hemen, “Devlet elden gidiyor” diye algıladılar. Ve “Devleti bu beladan

⁶⁷ Şerif Mardin. (1999). “Din ve İdeoloji.” İletişim Yayınları, İstanbul.

⁶⁸ „Türkiye Toplumunun Tarihsel Evrimi ve Sınıf Mücadeleleri” www.aktolga.de “Makaleler”..

kurtarma” planları yapılmaya başlanır! “Ya Devlet başa ya kuzgun leşe” dir! 27 Mayıs’a böyle gelinir.

27 Mayıs 1960 darbesi, “gelişen kapitalizmin mülksüzleştirdiği orta sınıfların, şehir ve köy küçük burjuvazisinin direnişi” midir? Eskiden böyle “Marksist tahliller” yapardık! Keşke öyle olsaydı!! Hani nerde o darbe yapacak kadar örgütlü “şehir ve köy küçük burjuvazisi”! Bunlar hep “Kemalist-solcu”, ayakları havada, Türkiye’yi, Türkiye tarihini, toplumunu tanımayan “tahlillerdir”! **27 Mayıs, Devlet Sınıfının, “Devleti kurtarmak” için Anadolu kapitalizmine karşı, sivil topluma karşı ayaklanmasıdır.** 1960’lar Türkiyesinde, bir yanda, iktidardan uzaklaştırılmış, ama halâ toprakların ve ekonominin yüzde 60-70’e sahip bir Devlet ve Devlet Sınıfı vardı ortada; ve sen bunu görmüyorsun da, “mülksüzleşen küçük burjuvaziden” bahsediyorsun! Neden? Çünkü böyle “Devlet Sınıfı” diye bir sınıf yok Batı’da!. “Sol klasiklerde” geçmiyor böyle bir ifade! Koskoca bir ülkeyi Batı’dan alarak türettiğin kavramların içine hapsederek açıklamaya çalışıyorsun! Ve bunun adına da “ilericilik” “solculuk” diyorsun, sonra da ortalığı birbirine katıyorsun şımarık çocuklar gibi! Kimsin sen, nereden çıktın, nereden buluyorsun bu gücü? “27 Mayıs Anayasası’nın getirdiği demokratik özgürlükler ortamından” mı? Nedir o zaman bu “demokratik özgürlükler ortamı”? Nasıl bir “sol”, ya da “işçi sınıfı hareketi”dir ki bu, öyle yukardan açılan bir kanalın içinde “gelişmeye” başlıyor?

Askerler bir darbe yapıyor. Halkın oylarıyla iktidara gelen bir hükümeti deviriyorlar. Sonra da, “demokratik bir anayasa” hazırlatarak, bir “işçi sınıfı hareketi”nin-“sol”un gelişmesine zemin hazırlıyorlar! Burada tuhaf olan birşey yok mu! Dünyanın her yerinde demokratik haklar uzun mücadelelerin sonunda elde edilirken, bizde, darbeye işbaşına gelmiş, ve ne olduğu belli olmayan bir “asker sivil aydın zümre” yukardan bunları armağan ediveriyor! Ve biz de bu durumu hiç sorgulamıyoruz! Daha doğrusu sorgulayamıyoruz! Neden?

Olayın iki boyutu var. Birincisi, sivil toplumun, Anadolu kapitalizminin kendi iç çelişkilerine yönelik.

Adı üstünde, “Anadolu kapitalizmi” de olsa, bu da bir kapitalist oluşum sonunda. Burjuvazi ve işçi sınıfından oluşuyor. Sınıf mücadelesi bu sistemin de iç dinamiği. 1950’lerle birlikte iktidarı Anadolu kapitalizmine kaptıran Devlet Sınıfı, “düşmanımın düşmanı dostumdur” mantığıyla, “ortak düşmana” karşı cepheyi genişletmek için, “işçi sınıfı hareketinin” ve diğer toplumsal muhalefetin yolunu açar. Ve kendisini “kapitalizme karşı” onların, demokratik hakların hamisi gibi gösterir (Hani o da karşı ya “burjuvaziye”! Öbür Devletçi burjuvalar ise burjuvanın “millisi” olarak taktim edilecektir!). Bu arada, Batı’dan çığ gibi “bilgi” (informasyon) akışını, sol literatür-kaynak çevirisini de hesaba katarsanız, kısa süre içinde Türkiye’de Batı değerlerine göre biçimlenmiş, Jön Türk geleneğine uygun olarak, yukardan aşağıya doğru, “Anadolu kapitalizmine” düşman, Devlet Sınıfı dostu bir “sol”-“aydın” tabaka oluşur-oluşturulur. Devlet, sınıf, sınıf mücadelesi anlayışını Batı dillerinden çevrilen sol kitaplardan öğrenen, Türkiye’yi tipik bir Batı ülkesi gibi algılayan yeni bir “solcu” jön Türk neslidir bu. II.Meşrutiyet’ten-ve Cumhuriyet’ten sonra yeni Devlet Sınıfı haline gelen eski jön Türk kuşağı, kendi “solcu” takipçilerini yetiştirmektedir adeta!

DARBELER VE TOPLUMSAL GERİYİ BESLEME-feedback- SİSTEMİ

İstenilmeyen çıktıkları engelleyebilmek için girdiyi kontrol etmek (yani “feedback”)! İşte 27 Mayıs’çı devletçi “sistem mühendisleri” bunu yaptılar. Kapitalizmin gelişme yolunu saptırdılar. “Demokratik bir anayasa” getirerek, “sol” dahil, her türlü “demokratik örgütlenmeyi”, “hareketi” “serbest bırakarak”, sivil toplum güçlerini birbirlerine düşürdüler! Burjuvaziye karşı her türlü “demokratik hareket”i “serbest” bırakarak,

kendilerinin, burjuvaziyle çelişkisi olan herkesin, halkın, işçi sınıfının dostu olduğunu gösterdiler!

Daha da etkin hale getirilen, “modernize edilen” ikinci “feed-back (geriyi besleme) transfer sistemi” ise, Devlete, Devlet Sınıfına bağlı olarak yetiştirilen “Devletçi burjuvalara” yönelik oldu. Bunların daha da “büyümlerine” ve etkinlik alanlarını genişletmelerine olanaklar sağlayarak (OYAK’ı unutmayın, bu dönemin ürünüdür o da) Anadolu burjuvazisinin önünü kesecek yeni adımlar attılar!⁶⁹ Burjuva mı diyorsun, işte burjuva! Sol mu diyorsun, işte sol! Tek şart Devleti kutsayacaksın! “Oh ne güzel, 27 Mayıs demokratik özgürlükleri getirdi” deyip, 1950 ye küfrededeceksin! Birkere burdan yola çıktın mı, artık en “azılı komünist” de olsan, zaten sen tehlike olamazdın onlar için! Çünkü sen kendini nasıl görürsen gör, onların gözünde, son tahlilde, geriyi beslemek için bir feedback transfer sistemi idin!

Bütün bu satırları yazarken sanki aynı süreci tekrar yaşıyormuşum gibi oluyor! Önce bir akvaryum oluşturuluyor, duvarları şeffaf tabii! Sonra da balıklar salınıyor bunun içine!..Ama hiç kimse akvaryumun farkında bile değil! Herkes kendini denizde sanıyor! Halbuki ağzınla kuş tutsan ne yazar o akvaryumun bilincine varamadıktan sonra!..

⁶⁹ TÜSİAD’ın geçmişi budur!..